

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Στρατηγικές και Επιχειρησιακές Διαστάσεις της Συνεργασίας ΕΕ-NATO
μετά τη Βαρσοβία»**

Επιμέλεια Εργασίας: Παναγιώτης Κυρτσोकώστας (ΑΕΜ: irs18032)

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ Μπέλλου Φωτεινή

Θεσσαλονίκη, 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Παναγιώτης Κυρτσोकώστας

το δέντρο:

τα 100+1..

ξενύχτια,

δύσκολα εργασιακά πρωινά,

χαμένα μεσημέρια και

ανύπαρκτα απογεύματα

το δάσος:

στους γονείς μου που μόχθησαν να μεγαλώσουν άνθρωπο,

στα αδέρφια μου που ορίζουν τον πυλώνα ισχύος,

στη γυναίκα μου που προσωποποιεί την έμπνευση,

στον προορισμό μου, Κωνσταντίνο και Ανδρέα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ.....	i
ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	vi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΤΟΜΕΙΣ - ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	4
1.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	4
1.2 Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΣΤΗΝ ΒΑΡΣΟΒΙΑ	4
1.3 Η ΚΟΙΝΗ ΔΕΣΜΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	6
1.4 1 ^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ	11
1.5 2 ^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ	13
1.6 Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	16
1.7 3 ^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	30
2.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	30
2.2 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	30
2.3 ΣΤΟΧΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	33
2.3.1 Στρατηγικές Διαστάσεις	33
2.3.2 Επιχειρησιακές Διαστάσεις.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	37
3.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	37
3.2 ΚΟΙΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ.....	37
3.2.1 Ενίσχυση του Πολιτικού Διαλόγου	37

3.2.2	Υιοθέτηση Κοινής «Λευκής Βίβλου»	39
3.3	ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	39
3.3.1	Κοινή Αντίληψη Απειλής	40
3.3.2	Συνεργασία με Μεμονωμένα Κράτη	42
3.3.3	Μηχανισμοί Ανταπόδοσης.....	43
3.4	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ.....	44
3.4.1	Στρατηγική Αυτονομία Vs Ανάλυση Επιπλέον Ευθυνών	48
3.4.2	Επιρροές Τρίτων και ο Γάλλο-Γερμανικός Καταλύτης	50
3.4.3	Το Βρετανικό «Brexit» και ο Αγγλοσαξονικός Άξονας	55
3.4.4	Συνεργασία και Κατανομή Εργασίας	57
3.5	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ	59
3.5.1	Συμπόρευση σε Περιβάλλον Υψηλού «Κινδύνου»	60
3.5.2	Αλληλοεπικάλυψη των «Pooling & Sharing» και «Smart Defence»	62
3.5.3	Αποδοτικός Προσανατολισμός.....	63
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	65
4.1	ΓΕΝΙΚΑ.....	65
4.2	ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ.....	65
4.2.1	Έγκαιρη Προειδοποίηση/ Επίγνωση της Κατάστασης.....	65
4.2.2	Πρόληψη – Αντιμετώπιση Κρίσεων και Υποστήριξη Ανθεκτικότητας	66
4.2.3	Στρατηγικές Επικοινωνίες	67
4.3	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ.....	67
4.3.1	Δραστηριότητες στα Ίδια Θέατρα Επιχειρήσεων.....	67

4.3.2 Έλλειψη του Πλαισίου Συνεργασίας «Berlin Plus»	68
4.4 ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ.....	69
4.4.1 Διασύνδεση Αρχηγείων Άμυνας στον Κυβερνοχώρο	69
4.5 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ.....	70
4.6 ΑΣΚΗΣΕΙΣ.....	70
4.6.1 Κοινές Ασκήσεις Μεγάλης Κλίμακας	70
4.7 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	73
5.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	73
5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
5.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	80

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ

ΑΚΡΩΝΥΜΙΟ	ΑΝΑΛΥΣΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ	
ΔΕ	Διοίκηση και Έλεγχος
ΔΟ	Διεθνείς Οργανισμοί
ΖΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΘΕ	Θέατρο Επιχειρήσεων
ΚΔ	Κοινή Δήλωση
κ-μ	κράτος – μέλος (και πληθ.)
Κ/Χ	Κυβερνοχώρος
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΑ ΟΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας ΟΗΕ
ΣΚ	Σύνοδος Κορυφής
ΥΑ	Υβριδικές Απειλές
ENGLISH	
AAR	Air-to-Air Refuelling
AGS	Alliance Ground Surveillance
BANM	Balkans Aviation Normalisation Meetings
BICES	(NATO) Battlefield Information Collection and Exploitation System
BIP	Building Integrity Program
CARD	Co-ordinated Annual Review of Defence
CBRN	Chemical Biological Radiological and Nuclear
CCDCOE	(NATO) Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence
CEPC	(NATO) Civil Emergency Planning Committee

ΑΚΡΩΝΥΜΙΟ	ΑΝΑΛΥΣΗ
C-IED	Countering Improvised Explosive Devices
CMX	Crisis Management Exercise
COC	Cyberspace Operations Centre
CSDP	Common Security and Defence Policy
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre
EASA	European Aviation Safety Agency's
EC	European Council
EC3	European CyberCrime Centre
EDA	European Defence Agency
EDAP	European Defence Action Plan
EDF	European Defence Fund
EDTIBS	European Defence Technological and Industrial Base Strategy
EEAS	European External Action Service
ENISA	European Union Agency for Network and Information Security
EU CBM	EU Capacity Building Mission
EU CDP	EU Capability Development Plan
EU CPM	EU Civil Protection Mechanism
EUFAC-D	EU Foreign Affairs Councils – Defence
EU HFC	EU Hybrid Fusion Cell
EUGS	European Union Global Strategy
EU ISS	EU Institute for Security Studies
EUMS	European Union Military Staff
EUNAVFOR Med	European Union Naval Force - Mediterranean
EU OPSCEN	EU Operations Centre
EUTM	EU Training Mission
ESDP	European Security and Defence Policy

ΑΚΡΩΝΥΜΙΟ	ΑΝΑΛΥΣΗ
ESDU	European Security and Defense Union
FCAS	Future Combat Air System
GDP	Gross Domestic Product
GOVSATCOM	Governmental Satellite Communications
GPS	Global Positioning System
HALE	High Altitude Long Endurance
HR/VP	High Representative/ Vice President
Hybrid CoE	(European) Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats
ICAO	International Civil Aviation Organization
IMS	(NATO) International Military Staff
INTCEN	(EU) Intelligence Analysis Centre
IPCR	Integrated Political Crisis Response
ISIL/ Daesh	Islamic State in Iraq and the Levant
JIA	Joint Intelligence Assessment
JISD	(NATO) Joint Intelligence and Security Division
LS	Logistical Support
MALE	Medium Altitude Long Endurance
MBG	Multinational Battle Groups
MNSS WS	Multinational Solutions Synchronisation Workshop
ML	Multi-Layer Crisis Management Exercise
MPCC	Military Planning and Conduct Capability
MISP	Malware Information Sharing Platform
MSO	Maritime Security Operations
MSA	Maritime Situational Awareness
MSHT	Material Standardization Harmonization Team
NAC	North Atlantic Council

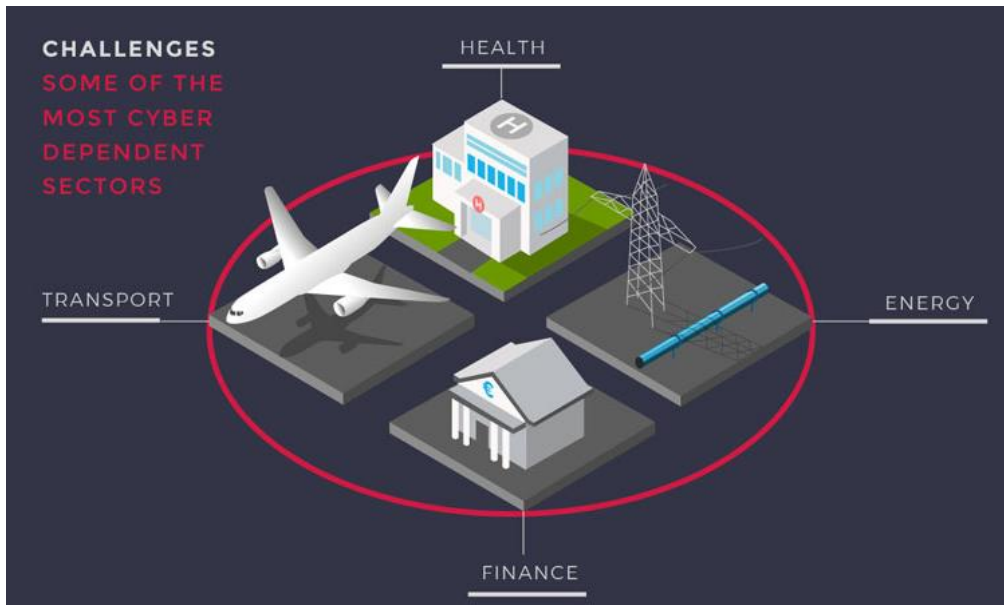
ΑΚΡΩΝΥΜΙΟ	ΑΝΑΛΥΣΗ
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NATO FNC	NATO Framework Nation Concept
NCDP	NATO Cyber Defence Pledge
NCNAD	NATO Conference of National Armaments Directors
NCRS	NATO Crisis Response System
NDC	NATO Defence College
NDPP	NATO Defence Planning Process
N ENSEC COE	NATO Energy Security Centre of Excellence
N HAB	(NATO) Hybrid Analysis Branch
NHQ	NATO Headquarters
N IRCSG	(NATO) Industrial Resources and Communications Services Group
NRAST	NATO Resilience Advisory Support Team
NRCCT	NATO Reference Curriculum on Counter Terrorism
NSCCE	NATO STRATCOM Centre of Excellence
NSD-S HUB	NATO Strategic Direction South-HUB
NSG	NATO Secretary General
PACE	Parallel and Coordinated Exercises
PAO	Public Affairs Office
PARP	Planning and Review Process
PeSCo	Permanent Structured Cooperation
PSC	Political and Security Committee
RPAS	Remotely Piloted Aircraft Systems
R&D	Research & Development
SA	Situational Awareness
SAC	Strategic Airlift Capability

ΑΚΡΩΝΥΜΙΟ	ΑΝΑΛΥΣΗ
SALIS	Strategic AirLift International Solution
SES	Single European Sky
SESAR	Single European Sky Air Traffic Management (ATM) Research
SDI	<i>Smart Defence Initiative</i>
SHADE MED	Shared Awareness and De-confliction in the Mediterranean
S&ME	Small and Medium Enterprises
SME	Subject Matter Experts
STRATCOM	Strategic Communications
TCECIED	Tunisian Centre of Excellence on Countering Improvised Explosive Devices.
WEU	Western European Union
WPS	Women Peace and Security

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

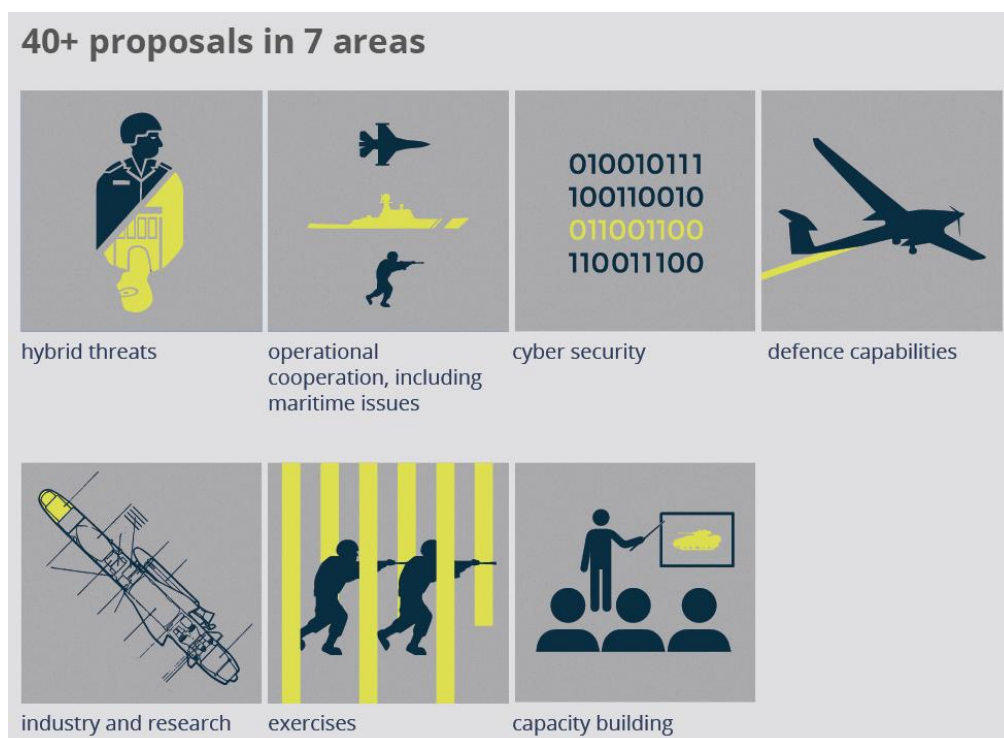
Εικόνα 1: Τομείς με τις Κυριότερες Απειλές Ασφαλείας στον Κυβερνοχώρο

(Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/cyber-security/>)

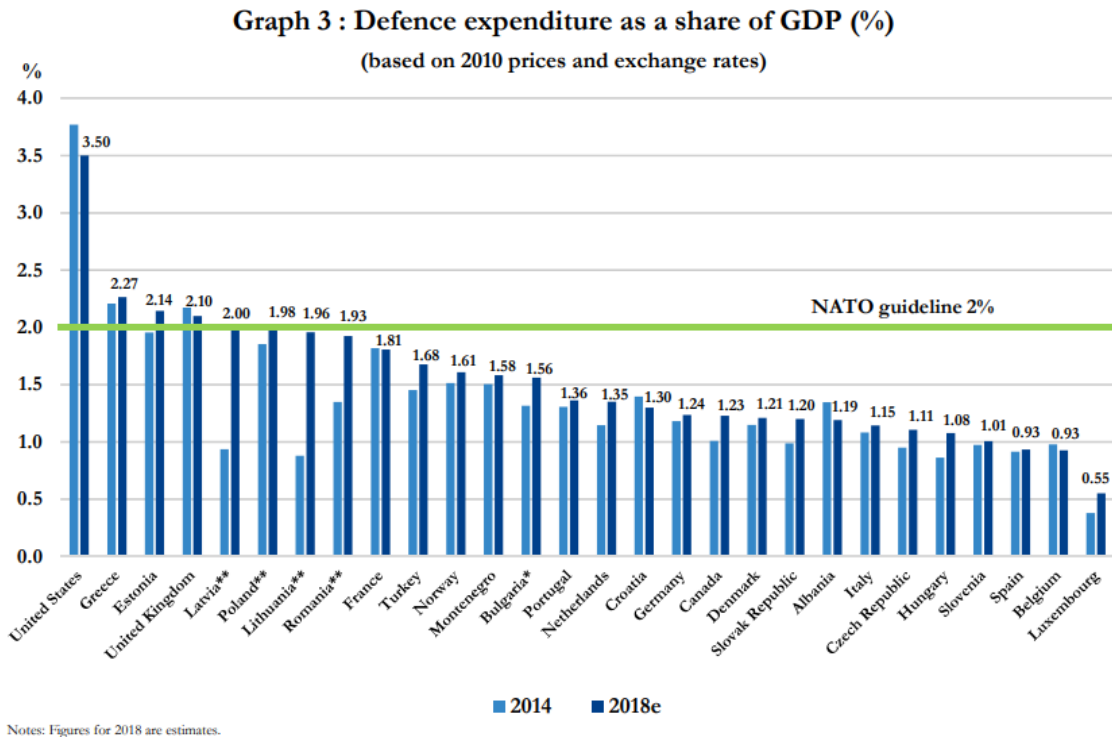
Εικόνα 2: Ενημερωτικό γράφημα συμπερασμάτων κοινής δέσμης προτάσεων της 06 Δεκεμβρίου 2016

(Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-nato-joint-declaration/>)

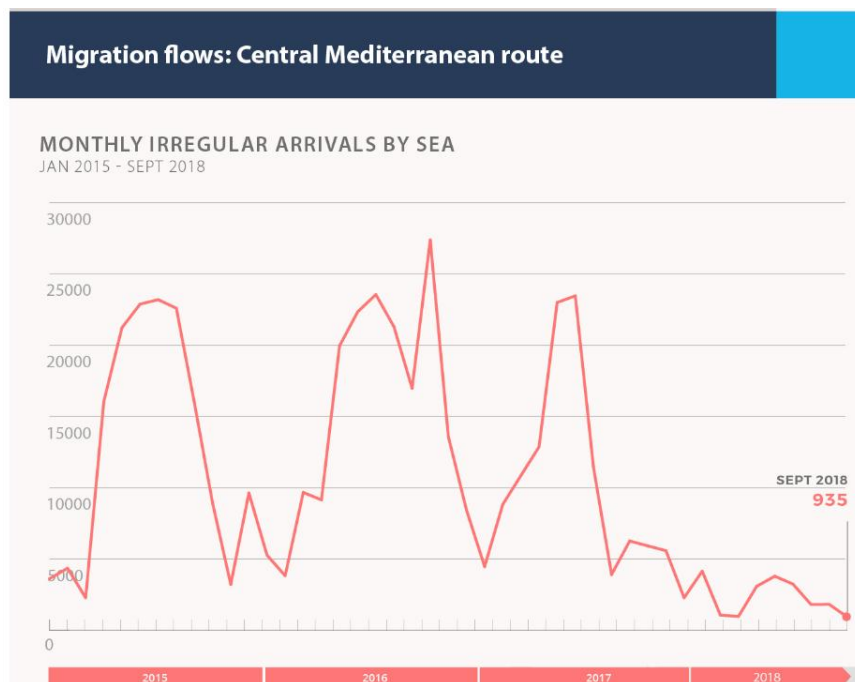
Εικόνα 3: Εκτίμηση αμυντικών δαπανών χωρών – μελών NATO, για το έτος 2018

(Πηγή: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf, 3)

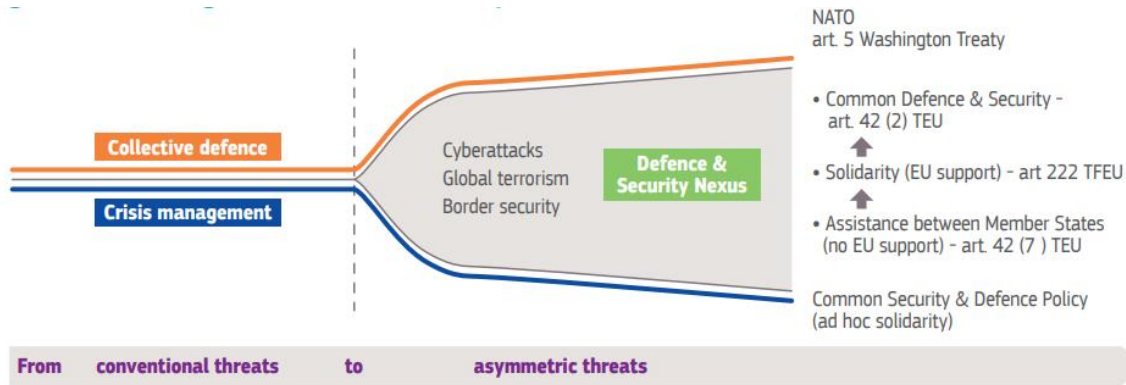
Εικόνα 4: Παράνομα Εισελθόντα Πρόσωπα (ΠΕΠ) στην Ιταλία, περίοδος Ιαν 2015 - Σεπ 2018

(Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/irregular-arrivals-italy-06-2017/>)

Εικόνα 5: Η «Γκρίζα Περιοχή» μεταξύ Διαχείρισης Κρίσεων και Συλλογικής Άμυνας.

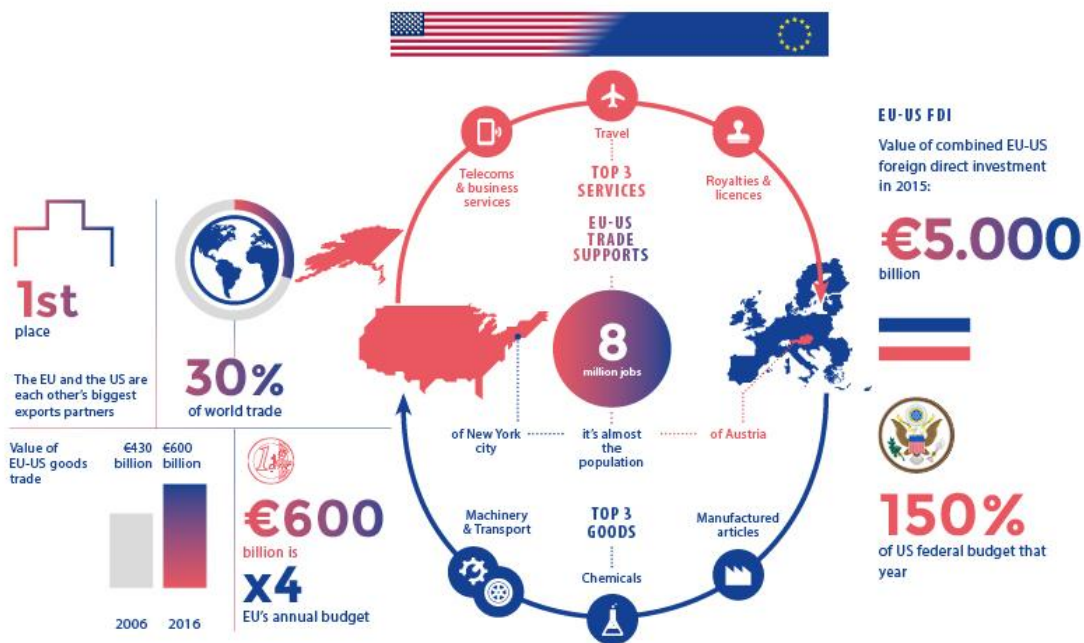
(Πηγή: https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc_strategic_note_28_-_the_defence-security_nexus_-_towards_an_eu_collective_security.pdf)

Notes: TEU = Treaty on the European Union
TFEU = Treaty on the functioning of the European Union
Source: European Political Strategy Centre

Εικόνα 6: Εμπορικές Σχέσεις ΕΕ - ΗΠΑ

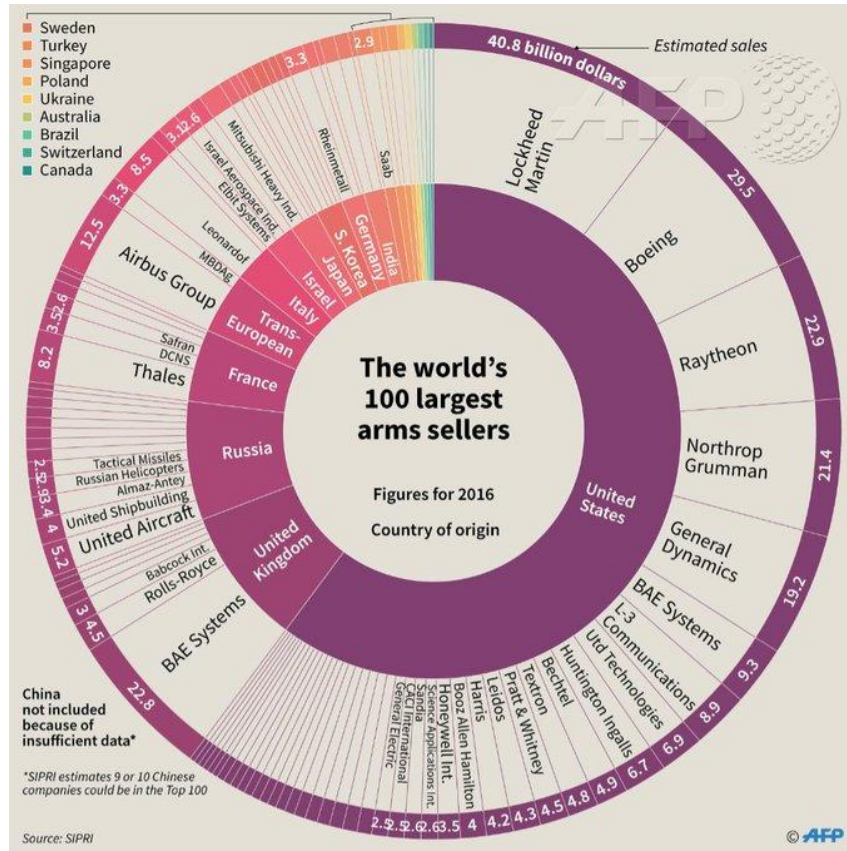
(Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-us-trade/>)

Εικόνα 7: Οι μεγαλύτεροι Κατασκευαστές Πολεμικού Υλικού.

(Πηγή: <https://twitter.com/afp/status/964541133023055872?lang=el>)

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μακροϊστορικά, εξετάζοντας τις σχέσεις μεταξύ του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), οι οποίες πρακτικά θεσμοθετήθηκαν το 2001, βάση των μέτρων που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και διαμέσου της συνεργασίας NATO - Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (WEU)¹, διαπιστώνεται πως εξ αρχής είχαν ως σκοπό την προώθηση μεγαλύτερης ευρωπαϊκής ευθύνης σε αμυντικά θέματα. Στην πορεία, η Διακήρυξη ΕΕ και NATO του 2002, για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ESDP), έθεσε τις πολιτικές αρχές που διέπουν τη σχέση τους και επιβεβαίωσε ότι η ΕΕ εξασφάλιζε την πρόσβαση στις ικανότητες σχεδίασης του NATO, για τις δικές της στρατιωτικές επιχειρήσεις. Κατόπιν, το 2003, οι διευθετήσεις «Berlin Plus», θεμελίωσαν το πλαίσιο παροχής υποστήριξης από το NATO στις καθοδηγούμενες από την ΕΕ επιχειρήσεις, δίχως το ίδιο να εμπλέκεται ως σύνολο. Στη Σύνοδο Κορυφής (ΣΚ) της Λισαβόνας το 2010, οι Σύμμαχοι του NATO υπογράμμισαν την αποφασιστικότητά τους να βελτιώσουν τη συνεργασία ΕΕ - NATO. Το Στρατηγικό Σχέδιο του 2010², δέσμευε το NATO να συνεργαστεί στενότερα με άλλους διεθνείς οργανισμούς για την πρόληψη κρίσεων, τη διαχείριση συγκρούσεων και τη σταθεροποίηση των καταστάσεων μετά από συγκρούσεις (NATO (c) July 18, 2018).

Στο πλαίσιο αυτό και μετά από χρόνια διαβουλεύσεων, ΕΕ και NATO, υπό το πρίσμα των αυξανόμενων και κοινών απειλών από Ανατολή και Νότο, τον Ιούλιο του 2016 στη Βαρσοβία, αποφάσισαν την περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας τους, σε μία Κοινή Δήλωση (ΚΔ) (Joint Declaration), που συμπεριελάμβανε την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών (ΥΑ), την ενίσχυση της ανθεκτικότητας, την οικοδόμηση αμυντικών ικανοτήτων, την άμυνα στον κυβερνοχώρο (Κ/Χ), την ασφάλεια στη θάλασσα και την κοινή διεξαγωγή ασκήσεων (NATO (c) July 18, 2018).

Στη συνέχεια, της παραπάνω συμφωνίας, τον Δεκέμβριο του 2016, τα συμβούλια ΕΕ και NATO, ενέκριναν μία κοινή δέσμη 42 δράσεων, για την

---

¹ Την εποχή εκείνη η WEU ενεργούσε για την ΕU στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας (Συνθήκη του Μάαστριχτ, 1992). Ο ρόλος διαχείρισης κρίσεων της WEU μεταφέρθηκε στην ΕU το 1999 (Ιστότοπος NATO Πρόσβαση 22 Σεπ 18).

² https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm

προώθηση της συνεργασίας των 2 οργανισμών, στους συμφωνημένους τομείς. Περαιτέρω τομείς και δράσεις συνεργασίας συμφωνήθηκαν τον Δεκέμβριο του 2017, ενώ τον Ιούλιο του 2018, ΕΕ και NATO συμφώνησαν να εστιάσουν στους τομείς της στρατιωτικής κινητικότητας, της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας σε χημικούς – βιολογικούς - ραδιολογικούς - πυρηνικούς (CBRN) κινδύνους καθώς και στην προώθηση των θεμάτων των Γυναικών - Ειρήνης και Ασφάλειας (WPS³), με στόχο την επίτευξη ταχείας προόδου (NATO (c) July 18, 2018).

Σε ένα πλαίσιο ικανοποίησης για την πορεία και την κοινή στρατηγική κατεύθυνση, οι ηγέτες του NATO χαιρέτησαν την ΚΔ στη ΣΚ των Βρυξελλών τον Ιούλιο του 2018, καθώς και τα απτά αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν από το 2016. Αναγνώρισαν ότι η ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων, αποφεύγοντας περιττές αλληλοεπικαλύψεις, αφενός είναι καθοριστικής σημασίας στις κοινές προσπάθειες για να καταστεί ασφαλέστερος ο ευρωπαϊκός χώρος, αφετέρου συμβάλλουν στην διατλαντική κατανομή των βαρών (burden sharing). Η στενή συνεργασία των 2 οργανισμών, αποτελεί σημαντικό στοιχείο στην ανάπτυξη μιας διεθνούς συνολικής προσέγγισης για τη διαχείριση κρίσεων και τις επιχειρήσεις, η οποία απαιτεί την αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών και στρατιωτικών μέσων (NATO (c) July 18, 2018).

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιάσει τις στρατηγικές και επιχειρησιακές διαστάσεις της συνεργασίας ΕΕ - NATO μετά τη Βαρσοβία. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, επιβάλλεται η ταξινόμηση των «πολιτικών και στρατιωτικών μέσων», σε επίπεδα εφαρμογής, ανάλογα με το εύρος δυνατοτήτων τους και τις εκάστοτε συμμαχικές επιδιώξεις. Στο πλαίσιο αυτό, πολιτικά – διπλωματικά - νομικά ακόμα και θεσμικά μέσα, εξετάζονται στο στρατηγικό επίπεδο και με στόχο τη χάραξη κοινής πολιτικής των 2 οργανισμών, ενώ Υπηρεσίες - οργανισμοί - μηχανισμοί - διαδικασίες και πλαίσια συνεργασίας αλληλεπιδρούν στο επιχειρησιακό επίπεδο, προκειμένου να μετουσιωθεί η πολιτική αυτή στην πράξη. Η ανάλυση περιορίζεται στα ανωτέρω, καθώς η μελέτη και του τακτικού επιπέδου (επί του πεδίου), εκφεύγει της έκτασης και του επιδιωκόμενου σκοπού.

---

³ https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_91091.htm

Αρχικά στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εξέλιξη των τομών και δράσεων συνεργασίας, για την εφαρμογή της συγκεκριμένης ΚΔ. Η ακριβής παράθεση των πεπραγμένων μέσα από τα κείμενα των 2 οργανισμών, μολονότι δεν επεκτείνεται σε προβλήματα ή ενδεχόμενα εμπόδια, λειτουργεί ως βάση δεδομένων της μελέτης, καταδεικνύοντας επισημάνσεις και συμπεράσματα ενώ αποτελεί και σημείο στηρίγματος στις ακολουθούσες αναλύσεις.

Ακολούθως, με το 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι προκλήσεις, που υφίστανται, δημιουργούνται ή αναμένονται στο ευρύτερο περιβάλλον της συνεργασίας των 2 οργανισμών λόγω της τρέχουσας γεωστρατηγικής, πολιτικής και οικονομικής κατάστασης και που οι μηχανισμοί διάγνωσης, ανάλυσης και επίλυσης αυτών, οφείλουν να προβλέψουν, να εκτιμήσουν και να αντιμετωπίσουν επιτυχώς. Δυνάμει των παραπάνω, ανιχνεύονται και καθορίζονται οι στοχεύσεις του στρατηγικού και επιχειρησιακού επιπέδου, οι οποίες αντανakλούν τις αντίστοιχες στρατηγικές και επιχειρησιακές διαστάσεις συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και NATO.

Το 3^ο κεφάλαιο πραγματεύεται τις στρατηγικές διαστάσεις, ήτοι την χάραξη πολιτικής, με συνεκμετάλλευση όλων των πολιτικών, διπλωματικών, νομικών και θεσμικών δυνατοτήτων για την υλοποίηση των ευρύτερων στόχων και σκοπών. Η επίτευξη αυτής, αποδεικνύεται μία ιδιαίτερως σύνθετη διαδικασία, μέσα από ένα πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο πλαίσιο, όπως αυτό καθορίζεται από τους 2 οργανισμούς και κάθε κράτος – μέλος (κ-μ) ή/ και σύμμαχο ξεχωριστά.

Στο 4^ο κεφάλαιο πραγματοποιείται ανίχνευση και προσδιορισμός των επιχειρησιακών διαστάσεων. Πρόκειται για τα εργαλεία υλοποίησης των στρατηγικών στοχεύσεων, με εκμετάλλευση και αξιοποίηση στο έπακρο κάθε διαθέσιμου μέσου, συμπεριλαμβανομένων Υπηρεσιών, οργανισμών, μηχανισμών, διαδικασιών και πλαισίων συνεργασίας, προκειμένου να μετουσιωθεί η πολιτική αυτή στην πράξη.

Ως επιστέγασμα τέλος, της προσέγγισης των σχέσεων, μεταξύ ΕΕ και NATO, στο πλαίσιο της συμφωνίας της Βαρσοβίας, εξάγονται τα πλέον αποφασιστικά συμπεράσματα, με απώτερο σκοπό τη διατύπωση συγκεκριμένων, υλοποιήσιμων και μετρήσιμων προτάσεων, προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής συνεργασίας των 2 οργανισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟΜΕΙΣ – ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι τομείς και δράσεις συνεργασίας για την εφαρμογή της ΚΔ, όπως αυτοί εγκρίθηκαν αρχικά (Βαρσοβία 2016) και εξελίχθηκαν μέσα από την πάροδο μίας διετίας (Βρυξέλλες 2018). Η ακριβής παράθεση των πεπραγμένων στην υπόψη περίοδο, μολονότι δεν επεκτείνεται σε προβλήματα ή ενδεχόμενα εμπόδια, είναι σκόπιμη και διπλής στόχευσης. Ο πρώτος στόχος αναφέρεται στην κατάδειξη χρήσιμων επιστημόσεων ως προς τις αρχικές επιδιώξεις της συμμαχίας και την επέκταση αυτών, καθώς και συμπερασμάτων και αποτελεσμάτων που προκύπτουν μέσα από τις επίσημες εξαμηνιαίες αναφορές προόδου. Ο δεύτερος είναι ότι, καθώς περιγράφεται ένας μεγάλος αριθμός δράσεων που απαντά σε όλα τα επίπεδα –κυρίως στο επιχειρησιακό-, αποτελεί τη βάση δεδομένων και σημείο στηρίγματος της μελέτης, σχετικά με προτάσεις για την κάλυψη υπαρκτών ελλείψεων, αναγκαίων βελτιώσεων και περαιτέρω στοχεύσεων.

1.2 Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΣΤΗΝ ΒΑΡΣΟΒΙΑ

Επιπρόσθετα των σοβαρών και σημαντικού αριθμού ζητημάτων που παρέμεναν διαχρονικά στην ατζέντα των συζητήσεων σχετικά με το μέλλον του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, η αύξηση της τρομοκρατίας και τα πρωτοφανή κύματα μεταναστών και προσφύγων από τη Μέση Ανατολή κατέστησαν επιτακτική την άμεση αντιμετώπισή τους για την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Σημαντικό αποτέλεσμα της ΣΚ ήταν η συμφωνία για την εντατικοποίηση της στάσης αποτροπής του ΝΑΤΟ, με την αύξηση της στρατιωτικής παρουσίας στα ανατολικά «σύνορα». Τα πρώτα βήματα περιελάμβαναν την ανάπτυξη Πολυεθνικών Ομάδων Μάχης (MBG) στην Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία και Πολωνία. Ως προς τη Μέση Ανατολή, οι σύμμαχοι δεσμεύτηκαν για περαιτέρω προσπάθειες οικοδόμησης ικανοτήτων στο Ιράκ, για την υποστήριξη της Παγκόσμιας συμμαχίας αντιμετώπισης του Ισλαμικού Κράτους στο Ιράκ (ISIL) -με την ανάπτυξη αεροσκαφών επιτήρησης για τη συλλογή πληροφοριών- και για την διατήρηση της επιχείρησης «Resolute Support» στο Αφγανιστάν πέραν του 2016. Αποφασίστηκε επίσης να επεκταθεί η

παρουσία του NATO στη Μεσόγειο θάλασσα, ιδιαίτερα σε συνεργασία με την EUNAVFOR Med/ Επιχείρηση «Sophia»⁴ (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 5).

Η ΚΔ ΕΕ και NATO θεωρήθηκε ότι ενισχύει την ζωτικής σημασίας συμμαχία για την αντιμετώπιση του κλίματος ανασφάλειας. Μεταξύ των πιθανών τομών συνεργασίας, προσδιόριζε συγκεκριμένα την ανάγκη ενίσχυσης της ανθεκτικότητας για την αντιμετώπιση των ΥΑ, την υιοθέτηση και διεύρυνση της επιχειρησιακής συνεργασίας στη θάλασσα και στο ζήτημα της μετανάστευσης, την βελτίωση της συνεργασίας στην άμυνα και ασφάλεια στον Κ/Χ (Εικόνα 1: Τομείς με τις Κυριότερες Απειλές Ασφαλείας στον Κυβερνοχώρο), την ανάπτυξη διαλειτουργικών αμυντικών δυνατοτήτων μεταξύ κρατών - μελών (της ΕΕ) και συμμάχων (του NATO), την ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας, την αύξηση του συντονισμού των ασκήσεων και την ενίσχυση της ικανότητας άμυνας και ασφάλειας των εταίρων στα ανατολικά και νότια σύνορα (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 5).

Το εύρος των αποφάσεων που ελήφθησαν στην Βαρσοβία, αντανακλούσε τη διαφοροποίηση ως προς τα συμφέροντα και τις προτεραιότητες των κ-μ, η οποία αμβλύθηκε από την κλιμάκωση της ανησυχίας και την ξαφνική εστίαση προς την «ανατολική» πλευρά της συμμαχίας. Καθοριστικός παράγων για αυτό ήταν η Ρωσία, με την επιθετικότητα που επέδειξε στην Ουκρανία, αλλά και το προηγούμενο των δράσεων της απέναντι σε πρώην σοβιετικά κράτη. Είναι χαρακτηριστικό το αίτημα του Προέδρου της Πολωνίας Andrzej Duda, για μόνιμη παρουσία του NATO στην χώρα του, σχεδόν αμέσως μετά την ορκωμοσία του. Τα ανεπτυγμένα στρατεύματα του NATO, παρήγαγαν αποτελεσματικά αποτροπή απέναντι στην Ρωσία, αλλά η ανησυχία παρέμενε γύρω από την ικανότητα να αντιμετωπιστούν μη συμβατικές υβριδικές τακτικές, όπως αυτές που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον από την τελευταία στην Ουκρανία. Οι ίδιες τακτικές εξάλλου θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και για την υπονόμηση της αξιοπιστίας του NATO (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 5).

Η απόφαση της Βαρσοβίας για περιστροφή νατοϊκών ομάδων μάχης στα «ανατολικά» σύνορα ήρθε σχετικά απρόθυμα και ως συνέχεια σχετικών μέτρων μικρής βαρύτητας που πάρθηκαν από το 2014, εξαιτίας της επιφυλακτικότητας

---

⁴ <https://www.operationsophia.eu/>

μερικών παλαιότερων μελών του NATO, αναφορικά με ενέργειες που μπορεί να προκαλέσουν τη Ρωσία. Ταυτόχρονα, κ-μ και σύμμαχοι στο Νότο, αντιμετώπιζαν κύματα μεταναστευτικών ροών προερχόμενα από τη Μέση Ανατολή, διερχόμενα κυρίως μέσω Τουρκίας, Δυτικών Βαλκανίων και Μεσογείου θάλασσας. Η αστάθεια στη Μέση Ανατολή είχε επίσης οδηγήσει στην εμφάνιση ενός αριθμού διεθνικών απειλών, με κυριότερη την άνοδο του ISIL/Daesh – Ισλαμικού Κράτους (IK). Μέσα στη συμμαχία, η Τουρκία, η Γαλλία και το Βέλγιο υπήρξαν θύματα τρομοκρατικών επιθέσεων, διασυνδεδεμένα άμεσα με το IK, ενώ επιθέσεις με άμεση, μερική ή και έμμεση σύνδεση, πραγματοποιήθηκαν και σε άλλους νατοϊκούς συμμάχους (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 5).

1.3 Η ΚΟΙΝΗ ΔΕΣΜΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ (Council of the EU (a) Dec, 2016)

Στις 6 Δεκεμβρίου του 2016, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (EC⁵) και οι Υπουργοί Εξωτερικών του NATO ενέκριναν ταυτόχρονα, ένα σύνολο 40 και πλέον, συγκεκριμένων δράσεων για την εφαρμογή της ΚΔ (Εικόνα 2: Ενημερωτικό γράφημα συμπερασμάτων κοινής δέσμης προτάσεων της 06 Δεκεμβρίου 2016). Οι Δράσεις που παρουσιάστηκαν από την Ύπατο Εκπρόσωπο/ Αντιπρόεδρο (HR/VP), Federica Mogherini και τον Γενικό Γραμματέα του NATO (NATO SG), Jens Stoltenberg, στόχευαν στην υλοποίηση αυτή με πρακτικό και συγκεκριμένο τρόπο, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας σε ορισμένους κρίσιμους τομείς (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 1).

- Για την **αντιμετώπιση των ΥΑ**, ΕΕ και NATO θέτουν σε εφαρμογή και υλοποιούν επιχειρησιακά παράλληλες διαδικασίες και εγχειρίδια (playbooks), για την συνεργασία τους στους τομείς της Επίγνωσης Καταστάσεων (SA), πρόληψης και αντιμετώπισης κρίσεων και Στρατηγικών Επικοινωνιών (STRATCOM), ενώ ενθαρρύνεται η συμμετοχή τόσο των οργανισμών όσο και των κ-μ και συμμάχων, στο υπό σύσταση Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση ΥΑ (Hybrid CoE⁶). Στην **SA**, περιλαμβάνεται λήψη συγκεκριμένων μέτρων, με στόχο την ενίσχυση της διαβίβασης χρονικά κρίσιμων πληροφοριών μεταξύ του προσωπικού των Μονάδων Επεξεργασίας ΥΑ της ΕΕ (EU HFC⁷) και

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>

⁶ <https://www.hybridcoe.fi/>

⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4123_en.htm

Ανάλυσης ΥΑ του NATO (N HAB⁸), ενώ εντείνεται η ανταλλαγή αναλύσεων πιθανών ΥΑ και η καθιέρωση των μέσων που επιτρέπουν την συστηματική ανταλλαγή πληροφοριών. Στην **πρόληψη - αντιμετώπιση των κρίσεων**, βελτιώνεται η ετοιμότητα, μεταξύ άλλων μέσω τακτικών συνεδριάσεων σε επίπεδο επιτελών, λαμβάνοντας υπόψη τις διαδικασίες αντιμετώπισης κρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των Ολοκληρωμένων Ρυθμίσεων για την Αντιμετώπιση Πολιτικών Κρίσεων (IPCR⁹) της ΕΕ και του Συστήματος Αντιμετώπισης Κρίσεων του NATO (NCRS¹⁰). Επιπλέον, επιδιώκεται συγχρονισμός των παράλληλων δραστηριοτήτων αντιμετώπισης κρίσεων των 2 οργανισμών, με στόχο την παροχή συνεκτικής υποστήριξης προς αντιμετώπιση των ΥΑ. Στις **STRATCOM**, καθιερώνεται συνεργασία του προσωπικού ΕΕ - NATO και κοινή ανάλυση των τάσεων της παραπληροφόρησης, μεταξύ άλλων αξιοποιώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που στοχεύουν τους 2 οργανισμούς, ενώ επιπλέον εκπονεείται ανάλυση σχετικά με τα ανωτέρω και βελτίωση της ποιότητας και της απήχησης του θετικού αφηγηματικού λόγου. Παράλληλα, ενισχύονται οι αμοιβαίες προσπάθειες προς υποστήριξη των δυνατοτήτων STRATCOM των χωρών εταίρων, χρησιμοποιώντας, μεταξύ άλλων συντονισμένα, κοινά ή ανταλλαγή προγραμμάτων εκπαίδευσης. Τέλος, ενθαρρύνεται η συνεργασία μεταξύ του Νατοϊκού Κέντρου Αριστείας STRATCOM (NSCCE¹¹) και του τμήματος STRATCOM των ειδικών επιχειρησιακών ομάδων Ανατολής και Νότου της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EEAS¹²), όπως και περαιτέρω κοινά προγράμματα εκπαίδευσης και σεμινάρια.

- Στην **επιχειρησιακή συνεργασία (περιλαμβάνοντας θαλάσσια θέματα)**, ενισχύεται η πρακτική συνεργασία και ο συντονισμός των επιχειρήσεων NATO/ «Sea Guardian»¹³ και EUNAVFOR Med/ «Sophia» στη Μεσόγειο, μέσω της κοινής χρήσης πληροφοριών και της υποστήριξης Διοικητικής Μέριμνας (LS). Με βάση τις συνέργειες των επιχειρήσεων στο Αιγαίο, μελετώνται δυνατότητες για περαιτέρω θαλάσσια συνεργασία. Προς υποστήριξη των ανωτέρω στόχων, επιδιώκεται πλήρης αξιοποίηση από ΕΕ και NATO, του Μηχανισμού για την Κοινή

---

⁸ " NATO's Joint Intelligence and Security Division has a hybrid analysis branch, that helps improve situational awareness" https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm

⁹ https://www.consilium.europa.eu/media/29699/web_ipcr.pdf

¹⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm

¹¹ <https://www.stratcomcoe.org/>

¹² https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en

¹³ https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_136233.htm

Επίγνωση και Αποκλιμάκωση των συγκρούσεων στην Μεσόγειο (SHADE MED¹⁴). Προγραμματίζεται υλοποίηση σεμιναρίων αποκομισθέντων διδαγμάτων (lessons learnt), με βάση τις εμπειρίες από την καταπολέμηση της πειρατείας στον Ινδικό Ωκεανό και τις αλληλεπιδράσεις στη Μεσόγειο. Καθορίζεται διενέργεια επισκοπήσεων των θαλασσίων ασκήσεων, με στόχο να εντοπισθούν περαιτέρω ευκαιρίες ενδεχομένων αλληλεπιδράσεων, ενώ προωθείται περαιτέρω συνεργασία του προσωπικού, στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών στα Δυτικά Βαλκάνια, μεταξύ άλλων μέσω των Συναντήσεων για την Εξομάλυνση της Βαλκανικής Αεροπλοΐας (BANM).

- Στην **ασφάλεια (και άμυνα) στον κυβερνοχώρο (Κ/Χ)**, καθορίζεται ανταλλαγή ιδεών σχετικά με την ενσωμάτωση πτυχών της κυβερνοάμυνας στο σχεδιασμό και την διεξαγωγή αποστολών και επιχειρήσεων ώστε να προωθηθεί η διαλειτουργικότητα στις απαιτήσεις και στα πρότυπα για την άμυνα στον Κ/Χ. Με στόχευση την ενίσχυση της συνεργασίας στην εκπαίδευση, ΕΕ και ΝΑΤΟ σχεδιάζουν εναρμονισμό των απαιτήσεων κατάρτισης και εγκαινίαση κύκλων εκπαίδευσης, με αμοιβαία συμμετοχή του προσωπικού. Προωθείται η συνεργασία στην καινοτομία έρευνας και τεχνολογίας, μέσω περαιτέρω ανάπτυξης των δεσμών μεταξύ ΕΕ - ΝΑΤΟ και του νατοϊκού Κέντρου Αριστείας Συνεργατικής Άμυνας στον Κ/Χ (CCDCOE¹⁵), καθώς και βελτίωση της διαλειτουργικότητας με συμμετοχή του οργανισμού κατά περίπτωση. Τέλος, εντείνεται η συνεργασία στο πλαίσιο ασκήσεων στον Κ/Χ, μέσω αμοιβαίας συμμετοχής του προσωπικού σε ασκήσεις θέματος, όπως η «Cyber Coalition¹⁶» και η «Cyber Europe¹⁷».

- Στον τομέα των **αμυντικών δυνατοτήτων**, επιδιώκεται συνοχή αποτελεσμάτων μεταξύ της Διαδικασίας Αμυντικής Σχεδίασης του ΝΑΤΟ (NDPP) και του Σχεδίου Ανάπτυξης Δυνατοτήτων της ΕΕ (EU CDP), μέσω επαφών σε επίπεδο προσωπικού αλλά και προσκλήσεων - από μεμονωμένες ενδιαφερόμενες χώρες- στο προσωπικό της ΕΕ, για συμμετοχή τόσο στις συνεδριάσεις αναλυτικής εξέτασης της NDPP όσο και στην Διαδικασία Προγραμματισμού και Εξέτασης (PARP) του ΝΑΤΟ. Διασφαλίζεται, ότι οι δυνατότητες που αναπτύσσουν διακρατικά τα κ-μ και οι σύμμαχοι θα καθίστανται διαθέσιμες για τις επιχειρήσεις

¹⁴ <https://www.operationsophia.eu/shade-med/>

¹⁵ <https://ccdcocoe.org/index.html>

¹⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_149233.htm

¹⁷ <https://www.enisa.europa.eu/topics/cyber-exercises/cyber-europe-programme/cyber-europe-2018>

τόσο της ΕΕ όσο και του NATO. Επιδιώκεται, κυρίως μέσω συνεχών και εντατικών επαφών του προσωπικού, συμπληρωματικότητα των διακρατικών Σχεδίων - Προγραμμάτων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της «Συγκέντρωσης και Κοινής Χρήσης» (Pooling & Sharing¹⁸) της ΕΕ και «Έξυπνης Άμυνας» (Smart Defence¹⁹) του NATO, όπως ο Εναέριος Ανεφοδιασμός Καυσίμων (AAR), οι αεροπορικές μεταφορές, οι δορυφορικές επικοινωνίες, η άμυνα στον Κ/Χ και τα συστήματα αεροσκαφών με τηλεχειρισμό (RPAS). Υλοποιείται περαιτέρω συμβολή στη συνοχή των διακρατικών προσπαθειών, ενσωματώνοντας τα αναπτυσσόμενα διακρατικά σχέδια στο πλαίσιο της ΕΕ, στους χάρτες πορείας δυνατοτήτων που στηρίζουν τις προτεραιότητες αμυντικού σχεδιασμού του NATO και συνεκτιμώντας τα διακρατικά σχέδια τα οποία αναπτύσσονται σε νατοϊκό πλαίσιο, στον καθορισμό δράσεων προτεραιότητας εντός του EU CDP. Προωθείται στενότερη συνεργασία μεταξύ εμπειρογνομώνων NATO και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Άμυνας (EDA), στον τομέα της στρατιωτικής αεροπορίας, με σκοπό τη διασφάλιση συμπληρωματικών προσπαθειών αναφορικά με την άμυνα και την ασφάλεια στην Ευρώπη, ιδίως όσον αφορά την χάραξη στρατηγικής για τη στρατιωτική αεροπορία, την εφαρμογή των ρυθμίσεων για την στρατιωτική αξιοπλοΐα, την ενσωμάτωση των RPAS στην εναέρια κυκλοφορία, την αεροπορική ασφάλεια συμπεριλαμβανομένου του Κ/Χ, καθώς και μη στρατιωτικές πρωτοβουλίες, όπως αυτή του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Ουρανού (SES). Βελτιώνεται η διαλειτουργικότητα, διαμέσου αυξημένης συνεργασίας στην τυποποίηση, όπου για να αποφευχθεί η αλληλοεπικάλυψη στην ανάπτυξη προτύπων, καθορίζονται σχέδια στα οποία θα μπορούν να εναρμονισθούν οι δραστηριότητες τυποποίησης.

- Στην **(αμυντική) βιομηχανία και έρευνα**, σχεδιάζεται η περαιτέρω ανάπτυξη του διαλόγου μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών, όσον αφορά τις βιομηχανικές πτυχές, ενώ ενισχύεται η συνεργασία του προσωπικού στον τομέα της Έρευνας και Ανάπτυξης (R&D) για την άμυνα, σχετικά με προγράμματα κοινού ενδιαφέροντος.

- Στον τομέα των **ασκήσεων**, προγραμματίζονται παράλληλες και Συντονισμένες Ασκήσεις (PACE) υπό μορφή πιλοτικού σχεδίου, τόσο υπό την ηγεσία του NATO μέσω της Άσκησης Διαχείρισης Κρίσεων (CMX 17), όσο και υπό

---

¹⁸ https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/final-p-s_30012013_factsheet_cs5_gris

¹⁹ https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_84268.htm

την ηγεσία της ΕΕ μέσω της πολυεπίπεδης Άσκησης Διαχείρισης Κρίσεων (ML 18), αλλά και αριθμός άλλων τύπων ασκήσεων μελλοντικά, ενώ όλες εμπεριέχουν και υβριδικό στοιχείο. Αποφασίζεται η αμφίδρομη συμμετοχή προσωπικού των ΕΕ - NATO, κατά τα έτη που ο οικείος οργανισμός δεν έχει την ηγεσία, στον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των ασκήσεων του ετέρου με πνεύμα αμοιβαιότητας. Ενισχύεται η ανταλλαγή «lessons learnt» και συστάσεων στο μέτρο του δυνατού. Σχεδιάζεται η διοργάνωση επιτελικών ασκήσεων, προκειμένου να δοκιμασθούν οι βασικές λεπτομέρειες που έχουν ορισθεί στα αντίστοιχα επιχειρησιακά Σχέδια και Μνημόνια. Βελτιώνεται η συμπληρωματική εκπαίδευση και επιμόρφωση, μεταξύ άλλων διαμέσου προσκλήσεων προς το έτερο προσωπικό σε κατάλληλες εκδηλώσεις, όπως ομάδες εργασίας, παρουσιάσεις και ασκήσεις. Καθορίζεται η συνέχεια και συνέπεια αποστολής προσκλήσεων από το NATO προς την ΕΕ, για την παρακολούθηση στρατιωτικών ασκήσεων με την ανάλογη ανταπόκριση της τελευταίας.

- Στο **χτίσιμο της ανθεκτικότητας**, αυξάνεται η συνειδητοποίηση των υφιστάμενων και των σχεδιαζόμενων απαιτήσεων ανθεκτικότητας προς όφελος των κ-μ και συμμάχων. Προς τούτο, εντατικοποιούνται οι επαφές του προσωπικού, μεταξύ άλλων οι αμοιβαίες ενημερώσεις μεταξύ των οργανισμών, όσον αφορά τις απαιτήσεις ανθεκτικότητας. Πραγματοποιείται εκτίμηση των αναγκών, θεσπίζονται κριτήρια και εκπονούνται κατευθυντήριες γραμμές στο πλαίσιο μεγαλύτερης συνοχής, μεταξύ του EU CDP και της NDPP. Προσδιορίζονται οι ευκαιρίες των ΕΕ και NATO, για συμμετοχή στα αντίστοιχα Σχέδια και πρακτικά προγράμματά τους, εξασφαλίζεται η συμπληρωματικότητα των προσπαθειών ανάπτυξης ναυτικών δυνατοτήτων, ενώ ενθαρρύνεται η συνεργασία και η ανταλλαγή εξειδίκευσης, μέσω των αντιστοίχων Κέντρων Αριστείας και άλλων συναφών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων. Σχεδιάζεται με τρόπο παράλληλο και συντονισμένο, η ολοκλήρωση των ενεργειών για την ανάπτυξη εμπειρογνομώνων, οι οποίοι θα υποστηρίζουν τα κ-μ και τους συμμάχους, κατόπιν αιτήματός τους, για την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους, είτε στο προ της κρίσεως στάδιο είτε ως ανταπόκριση σε δεδομένη κρίση. Τέλος, προωθείται η επιτόπια συνεργασία, ιδίως στα Δυτικά Βαλκάνια και στην ανατολική και νότια γειτονία, περιλαμβάνοντας μεταξύ άλλων την Γεωργία, την Δημοκρατία της Μολδαβίας, την Ουκρανία, την Ιορδανία, το Μαρόκο και την Τυνησία.

Σημαντικός, αν όχι καθοριστικός πυλώνας των συνολικών δράσεων, αποτελεί η **ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ ΕΕ και ΝΑΤΟ**, όπου συνεχίζονται τόσο οι τακτικές επίσημες και άτυπες συνεδριάσεις μεταξύ της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (PSC²⁰) και του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (NAC²¹), όσο και η με ισορροπημένο τρόπο πρακτική των αμοιβαίων προσκλήσεων στις συναφείς υπουργικές συνόδους. Τέλος, ενισχύονται οι αμοιβαίες ενημερώσεις προς τις αντίστοιχες επιτροπές και συμβούλια, μεταξύ άλλων και για τις επιχειρήσεις.

1.4 1^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ (Council of the EU (b) Jun. 14, 2017)

Βασικό στοιχείο της πρώτης αναφοράς προόδου (Ιούνιος 2017), όπως εξάγεται σε όλο το κείμενο αυτής, είναι η πρόοδος συνεργασίας μεταξύ των 2 οργανισμών, η οποία απέφερε απτά αποτελέσματα στην εφαρμογή των δράσεων. Ο βαθμός προόδου των δράσεων αυτών, εξαρτάται κυρίως από τα φύση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μίας. Έτσι, οι βραχυπρόθεσμες περατώθηκαν ή βρίσκονται σε διαδικασία περάτωσης πλησιάζοντας ποσοστά ολοκλήρωσης, οι μεσοπρόθεσμες σε εξέλιξη, ενώ για τις μακροπρόθεσμες, ο προσανατολισμός εστιάζεται περισσότερο στη σχεδίαση και διαδικασία, όπως παρακάτω:

- Προσδιορίζεται ότι η συνεργασία για την **αντιμετώπιση των ΥΑ** είναι επιτακτική όσο ποτέ άλλοτε, καθώς 10 από τις 42 δράσεις διασυνδέονται με την καταπολέμηση των ΥΑ.
- Βάσει της συνεργασίας στο Αιγαίο και της αποκομισθείσας εμπειρίας στον Ινδικό Ωκεανό, ενισχύεται περαιτέρω η **επιχειρησιακή συνεργασία** μεταξύ των επιχειρήσεων «Sea Guardian» και «Sophia». Περίπτωση υπό διερεύνηση, είναι ο τρόπος με τον οποίο η πρώτη μπορεί να υποστηρίξει την δεύτερη, κατά την εφαρμογή του ψηφίσματος 2292 του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) (UNSCR 2292) σχετικά με την κατάσταση και του εμπάργκο όπλων στη Λιβύη.
- Στην **ασφάλεια στον Κ/Χ**, η ενσωμάτωση των πτυχών της κυβερνοάμυνας στον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή αποστολών και επιχειρήσεων,

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/>

²¹ https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49763.htm

οδηγεί σε αυξημένη ανταλλαγή σχετικών εννοιών. Αναπτύσσεται η συνεργασία για την κατάρτιση και την εκπαίδευση, με σκοπό την ενίσχυση της συμπληρωματικότητας, ενώ συνεχίζεται η στενή αλληλεπίδραση των ομάδων αντιμετώπισης περιστατικών ασφάλειας και η συνεργασία για ασκήσεις στον Κ/Χ.

- Στις **αμυντικές δυνατότητες**, καταβάλλονται προσπάθειες ώστε να εξασφαλισθεί η συνοχή μεταξύ των NDPP και EU CDP. Με την συμπληρωματικότητα στα πολυεθνικά Σχέδια - Προγράμματα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ, επιδιώκονται συγκεκριμένα αποτελέσματα, όπως στον τομέα του ΑΑΡ. Καθιερώνεται επίσης στενή συνεργασία σε διάφορους μηχανισμούς, όπως στην τυποποίηση και στη Στρατιωτική αεροπορία με την έγκριση της ομώνυμης Στρατηγικής, στο πλαίσιο του SES.

- Όσον αφορά την **βιομηχανία και την έρευνα**, δημιουργείται ένας μηχανισμός αλληλεπίδρασης και περαιτέρω ανάπτυξης διαλόγου, σχετικά με τις βιομηχανικές πτυχές και με επίκεντρο συγκεκριμένους τομείς κοινού ενδιαφέροντος, όπως τις Μικρές και Μεσαίες Βιομηχανίες (S&ME).

- Ως προς το **χτίσιμο της ανθεκτικότητας**, ανταλλάσσονται πληροφορίες σχετικά με τις απαιτήσεις ανθεκτικότητας και οι 2 οργανισμοί εξετάζουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να υποστηρίξουν καλύτερα τα μεμονωμένα έθνη. Η βοήθεια στους εταίρους να οικοδομήσουν τις ικανότητές τους και η προώθηση της ανθεκτικότητας, ιδίως στα Δυτικά Βαλκάνια και στα ανατολικά και νότια σύνορα είναι κοινός σκοπός. Η συνεργασία τόσο σε τακτικό (πεδίο) όσο και σε στρατηγικό - επιχειρησιακό επίπεδο έχει ενισχυθεί σημαντικά. Έχουν προσδιοριστεί βασικοί τομείς αλληλεπίδρασης όπως οι STRATCOM, ο Κ/Χ, η αποθήκευση πυρομαχικών και η ασφάλεια σε τρεις χώρες πιλοτικά, δηλαδή η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Δημοκρατία της Μολδαβίας και η Τυνησία, ως πρώτο βήμα. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ σχεδιάζει να διαθέσει κεφάλαια, ως συνεισφορά στο Πρόγραμμα Ακεραιότητας (BIP) του ΝΑΤΟ, το οποίο στοχεύει στη μείωση του κινδύνου διαφθοράς και στην προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας.

1.5 2^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ (NATO (a) Nov 29, 2017)

Η δεύτερη έκθεση προόδου (Νοέμβριος 2017), κάλυπτε την περίοδο Ιούλιος - Δεκέμβριος 2017, όπου η εφαρμογή της κοινής δέσμης προτάσεων συνεχίζεται σε κάθε τομέα και δράση και η συνεργασία αποτελεί έναν καθιερωμένο κανόνα με συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών. Από τη στιγμή που -όπως αναφέρθηκε- ο βαθμός προόδου εξαρτάται από τα φύση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε δράσης, δημιουργείται ένα περιβάλλον που απαιτεί και ενθαρρύνει τη συνεργασία σε όλες τις διαστάσεις. Για το υπόψη εξάμηνο, οι κυριότερες επισημάνσεις, αναφέρονται όπως παρακάτω:

- Αναφορικά με την **αντιμετώπιση των ΥΑ**, το Hybrid CoE κατέστη επιχειρησιακά λειτουργικό και ολοκληρώθηκε η πρώτη παράλληλη και συντονισμένη ανάλυση. Το EU HFC και ο N HAB, εξετάζουν τρόπους σχετικά με την αποδοτικότερη αξιοποίηση των ικανοτήτων του Hybrid CoE, μέσω της ανταλλαγής ανοιχτών διαθέσιμων πληροφοριών, ενώ συνεχίζονται οι διαβουλεύσεις σχετικά με επιχειρήσεις STRATCOM, προς υποστήριξη της Ουκρανίας, της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, της Μολδαβίας και της Γεωργίας. Τον Σεπτέμβριο 2017, μία Ομάδα Εργασίας για την **υποστήριξη της ανθεκτικότητας στις ΥΑ** συγκέντρωσε εμπειρογνώμονες από κρίσιμους στρατηγικούς τομείς, με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις δραστηριότητες θέματος και την διερεύνηση περαιτέρω προτάσεων, ιδίως στον τομέα της προστασίας κρίσιμων υποδομών (critical infrastructures). Επιπλέον, μέσω τακτικών επαφών προσωπικού, συνεχίζεται η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις βασικές απαιτήσεις του NATO για την ανθεκτικότητα των κρατών και την ένταξή τους στη NDPP. Συνεχίζεται επίσης η αλληλεπίδραση μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών, με σκοπό να εξασφαλισθεί ότι οι επιπτώσεις των ΥΑ αντιμετωπίζονται με συνεκτικό τρόπο, τόσο στο EU CDP όσο και στην NDPP.

- Στον τομέα της **επιχειρησιακής συνεργασίας**, οι Σύμμαχοι του NATO συμφώνησαν να υποστηρίξουν την επιχείρηση «Sophia», κατά την εφαρμογή των ψηφισμάτων UNSC 2236 και 2357, σχετικά με το εμπάργκο όπλων στη Λιβύη. Επιπλέον διοργανώθηκε σεμινάριο «lessons learnt», με κύριους διοργανωτές τη Νορβηγία και την Ολλανδία, σε συνεργασία με την Ακαδημία

Άμυνας του NATO (NDC²²) και το Ινστιτούτο Μελετών Ασφαλείας της ΕΕ (EUISS²³).

- Στην **ασφάλεια στον Κ/Χ**, ανταλλάσσονται πληροφορίες για υπάρχοντα και προγραμματισμένα τμήματα επιμόρφωσης και κατάρτισης, όπως τα τμήματα ολοκληρωμένης μόρφωσης και ατομικής εκπαίδευσης, καθώς και της άμυνας στον Κ/Χ του NATO, με στόχο την τυποποίηση των απαιτήσεων εκπαίδευσης και τη δημιουργία κοινών Σχολών. Πραγματοποιούνται συνεδριάσεις για τον συντονισμό και την ταξινόμηση των Σχεδίων ανταπόκρισης σε διάφορα περιστατικά Κ/Χ, ενώ ανταλλάσσεται προσωπικό σε διάφορες δραστηριότητες των 2 οργανισμών, όπως στην άσκηση «Cyber Europe», που διοργανώνεται από τον Οργανισμό Ασφάλειας Δικτύων και Πληροφοριών της ΕΕ (ENISA²⁴) και την νατοϊκή άσκηση «Cyber Coalition». Τέλος, αλληλεπίδραση και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ΕΕ - NATO, σχετικά με τον Κ/Χ, έλαβαν χώρα κατά τις ασκήσεις, διαχείρισης κρίσης «CMX17²⁵» και πληροφοριών - αποφάσεων «TIDE Sprint²⁶».

- Στις **αμυντικές δυνατότητες**, επιδιώκεται η συνεκτικότητα της παραγωγής και των χρονοδιαγραμμάτων μεταξύ των NDPP και EU CDP, με προσκλήσεις για συμμετοχή, του προσωπικού της ΕΕ σε διμερείς διαβουλεύσεις νατοϊκών συμμάχων που είναι και κ-μ της ΕΕ και στις συνεδριάσεις της PARP, όπως αντίστοιχα του προσωπικού του NATO σε διμερείς συναντήσεις της Συντονισμένης Ετήσιας Επισκόπησης για την Άμυνα (CARD)²⁷, μεταξύ κ-μ της ΕΕ που είναι και νατοϊκοί σύμμαχοι. Επιπλέον, πραγματοποιούνται τακτικές επαφές, προκειμένου αφενός να αποφευχθεί η αύξηση των βαρών, για τα κράτη που ανήκουν και στους 2 οργανισμούς, αναφορικά με τα CARD – EU CDP - NDPP και αφετέρου να υποβληθούν εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή της ΚΔ για τις επενδύσεις στον τομέα της άμυνας. Επίσης, τακτικές επαφές και αμοιβαία συμμετοχή του προσωπικού των 2 οργανισμών, εξασφαλίζουν ότι θα αποφευχθεί η περιττή αλληλοεπικάλυψη σε πολυεθνικά έργα και πρωτοβουλίες, ενισχύουν την προβολή των αντίστοιχων δραστηριοτήτων και απομακρύνουν την περίπτωση

---

²² <http://www.ndc.nato.int/>

²³ <https://www.iss.europa.eu/>

²⁴ <https://www.enisa.europa.eu/>

²⁵ https://www.nato.int/cps/ic/natohq/news_147373.htm

²⁶ <https://www.act.nato.int/tide-sprint>

²⁷ [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card))

αλληλοσυγκρουόμενων σχεδίων και προγραμμάτων, που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών «Pooling & Sharing» και «Smart Defence». Στον τομέα AAR, τακτικές συνεδριάσεις εμπειρογνομώνων συνεχίζονται, με στόχο την αύξηση της διαλειτουργικότητας. Όσον αφορά τη Στρατιωτική Αεροπορία, μετά την έγκριση της αντίστοιχης Στρατηγικής, σχέδια υλοποίησης προχώρησαν τον Ιούλιο του 2017. Στο θέμα της τυποποίησης, η συνεργασία διοχετεύεται μέσω της Ομάδας Εναρμόνισης Υλικής Τυποποίησης (MSHT). Τέλος, στον τομέα της αεροπλοΐας, το προσωπικό ΕΕ και NATO συμβάλει με επικαιροποίηση και δημιουργία τεχνικών εγγράφων, με σκοπό να εξασφαλισθεί η συνοχή.

- Οι αλληλεπιδράσεις στον τομέα της **βιομηχανίας και έρευνας**, επικεντρώθηκαν στην παροχή αμοιβαίων ενημερώσεων σε επίπεδο προσωπικού, σχετικά με θέματα που σχετίζονται με τη βιομηχανία και την πρόσβαση των S&ME, στην παραγωγή στον τομέα της άμυνας και στις διασυνοριακές αλυσίδες εφοδιασμού. Οι μελλοντικές ανταλλαγές θα έχουν ως αντικειμενικό σκοπό, την αντιμετώπιση εσφαλμένων πρακτικών και τον τρόπο προσέλκυσης καινοτόμων επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των SME, στον αμυντικό τομέα. Επαφές προσωπικού πραγματοποιήθηκαν επίσης στον τομέα της καινοτομίας.

- Στις **ασκήσεις**, πραγματοποιήθηκε η PACE-17/ CMX-17, με ορατά αποτελέσματα της εντατικής αλληλεπίδρασης του προσωπικού στους τέσσερις τομείς των Μνημονίων ΥΑ: Έγκαιρη Προειδοποίηση (EW)/SA, STRATCOM, Άμυνα στον Κ/Χ, πρόληψη κρίσεων και ανταπόδοση. Προσωπικό του NATO συμμετείχε στις εργασίες του IPCR, ενώ αντίστοιχα προσωπικό της ΕΕ συμμετείχε στις συζητήσεις του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου (NAC) και της Επιτροπής Σχεδιασμού Πολιτικών Εκτάκτων Αναγκών (CEPC) του NATO. Τμήμα της ΕΕ τοποθετήθηκε στο αρχηγείο του NATO κατά την φάση της διεξαγωγής, ενώ καθημερινά προσωπικό συμμετείχε σε τηλε-διασκέψεις σχετικά με την κρίση και τις ληφθείσες ή αναμενόμενες δράσεις. Η διαδικασία αποκόμισης των lessons learnt βρίσκεται σε εξέλιξη και τα αποτελέσματα θα ενσωματωθούν στον προγραμματισμό της αντίστοιχης άσκησης κατά το 2018, όπου θα διεξαχθεί υπό την ηγεσία της ΕΕ. Αυτά, επικεντρώνονται σε διάφορες πτυχές, όπως η αλληλεπίδραση μεταξύ των μηχανισμών αντίδρασης και οι προκλήσεις που σχετίζονται με την ανταλλαγή διαβαθμισμένων πληροφοριών μεταξύ των δύο επιτελείων, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για ασφαλείς επικοινωνίες, ώστε

να διασφαλιστεί, στο μέλλον, γρήγορη, αξιόπιστη και ασφαλής διαβίβαση, με πλήρη σεβασμό των αναγκών του έχοντος την Διοίκηση και Έλεγχο (ΔΕ) των επιχειρήσεων (ασκήσεων). Διάφορες άλλες συζητήσεις πραγματοποιούνται για την επίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων.

- Όσον αφορά το **χτίσιμο της ανθεκτικότητας**, εντατικές διαβουλεύσεις για βοήθεια σε εταίρους, ιδίως στα Δυτικά Βαλκάνια και στα ανατολικά και νότια σύνορα, οδήγησαν στον εντοπισμό τομέων κοινού ενδιαφέροντος και αρχικών στόχων για καθεμία από τις τρεις χώρες πιλοτικά, δηλαδή την Βοσνία - Ερζεγοβίνη, την Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Τυνησία. Στην πρώτη, το προσωπικό άρχισε να διερευνά συγκεκριμένους τομείς συνεργασίας, όπως της ανταλλαγής πληροφοριών κατά τις STRATCOM και την ευαισθητοποίηση του κοινού, της πολιτικής προστασίας (civil protection), των φορητών όπλων - ελαφρού οπλισμού και της ασφάλειας - άμυνας στον Κ/Χ. Στην Δημοκρατία της Μολδαβίας, οι τομείς εσπάζουν στις STRATCOM, στην ασφάλεια - άμυνα στον Κ/Χ, στην αποθήκευση πυρομαχικών και στην ασφάλεια, ενώ καθιερώνεται εναλλαγή αξιωματούχων στις δραστηριότητες των Γραφείων Δημοσίων Σχέσεων (PAO). Στην Τυνησία, η αρχική εστίαση είναι στην αντιμετώπιση CBRN και C-IED ζητημάτων, καθώς επίσης στην επιμόρφωση και εκπαίδευση. Η ΕΕ εξέδωσε απόφαση χρηματοδότησης χωρών στην ευρύτερη περιφέρειά της, ως συμβολή στο BIP του NATO, το οποίο αποσκοπεί στη μείωση του κινδύνου της διαφθοράς και την προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας.

1.6 Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ (Council of the EU (c) Dec. 5, 2017)

Με την ικανοποίηση για τη σημειωθείσα πρόοδο και την αναγνώριση των συμπερασμάτων της 2^{ης} έκθεσης, πραγματοποιήθηκε η έγκριση μιας κοινής δέσμης συμπληρωματικών προτάσεων, με νέες δράσεις σε κυρίαρχα θέματα, όπως της τρομοκρατίας, των γυναικών, της ειρήνης, της ασφάλειας και της στρατιωτικής κινητικότητας. Συνεχίζεται η συνεργασία ΕΕ - NATO με πνεύμα διαφάνειας και σεβασμό στην αυτονομία λήψης αποφάσεων και στις διαδικασίες των 2 οργανισμών, με πλήρη συμμετοχή από τα κ-μ, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ανάγκες του καθενός εξ' αυτών. Επιπλέον, υποστηρίζεται δυναμικά η θετική συμβολή των κ-μ της ΕΕ που δεν είναι μέλη του

NATO, στις δραστηριότητες του τελευταίου, καθώς αποτελεί σημαντικό και αναπόσπαστο μέρος της συνεργασίας ΕΕ - NATO. Τα κυριότερα σημεία των νέων δράσεων, έχουν όπως παρακάτω:

- Στον τομέα της **αντιμετώπισης των ΥΑ**, διακρίνονται 3 σκέλη. Στο πρώτο από αυτά και σχετικά με την **SA**, πραγματοποιείται ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ φορέων -σε επίπεδο προσωπικού- που ασχολούνται με την αντιμετώπιση των ΥΑ και ενδυνάμωση της συνεργασίας. Αναπτύσσεται ο τρόπος προσέγγισης και λειτουργίας του παραπάνω προσωπικού στον τομέα των διαθέσιμων στο κοινό πληροφοριών, συμπεριλαμβάνοντας διαδικασίες και εργαλεία συλλογής, ανάλυσης, επεξεργασίας και διάδοσης, ενώ αναπτύσσεται η συνεργασία με το Hybrid CoE. Ενισχύεται η συνεργασία σε επίπεδο προσωπικού όσον αφορά την αξιολόγηση των απειλών, συμπεριλαμβανομένης της προερχόμενης από το Νότο και την Ανατολή τρομοκρατίας, με συνεισφορά του Νατοϊκού Τμήματος Στρατηγικής Κατεύθυνσης Νότου (NSD-S HUB²⁸), κατά περίπτωση. Εξετάζεται η δυνατότητα για τακτική ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των Υπηρεσιών για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών απειλών. Δίνεται εντολή για καταγραφή και ανάλυση των δεικτών φύλου στα συστήματα EW/ SA, συμπεριλαμβάνοντας δείκτες που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την SA και την ετοιμότητα, προς υποστήριξη της UNSCR 1325 (2000). Στο σκέλος των **STRATCOM** πραγματοποιείται -όταν απαιτείται- συντονισμός μηνυμάτων σχετικά με τις απειλές κατά της ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων που σχετίζονται με την τρομοκρατία. Τέλος, στο σκέλος **Υποστήριξης της ανθεκτικότητας**, ενισχύεται η συνεργασία όσον αφορά την ετοιμότητα των πολιτών, συμπεριλαμβάνοντας αξιολόγηση κινδύνων, Ιατρική Εκκένωση (MEDEVAC), περιστατικά μαζικών απωλειών και μετακινήσεις πληθυσμού. Πραγματοποιείται ανάπτυξη ενός προγράμματος βασιζόμενου σε συζητήσεις επί σεναρίων, επιτελών και ομάδων εργασίας, με στόχο την προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης ως προς τη διαχείριση των υβριδικών κρίσεων, σύμφωνα με τα επιχειρησιακά Σχέδια και Μνημόνια, αλλά και τα πορίσματα από την διεξαγωγή σχετικών ασκήσεων. Επιτελείς των 2 οργανισμών πρόκειται να καταγράψουν τις προσπάθειες και να υποβάλουν ακολούθως προτάσεις, ως προς την ετοιμότητα των πολιτών, μεταξύ των κατευθυντήριων γραμμών του NATO για

---

²⁸ <https://www.thesouthernhub.org/>

την ανθεκτικότητα και των προετοιμασιών της ΕΕ για την πρόληψη και ετοιμότητα. Με βάση τις καθιερωμένες πρακτικές και τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες, διερευνάται η ένταξη προσωπικού της ΕΕ στις Νατοϊκές Ομάδες Υποστήριξης Ανθεκτικότητας (NRAST) και σε άλλες ομάδες βοήθειας και αντιστοίχως, προσωπικού του NATO στις σχετικές αποστολές των επιτροπών πρόληψης και ετοιμότητας της ΕΕ, που εκτελούνται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού -ενιαίου με το κράτος υποδοχής- Μηχανισμού Πολιτικής Προστασίας (EU CPM²⁹).

- Στον τομέα της **επιχειρησιακής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένων των ναυτικών θεμάτων**, αξιοποιώντας τις επιπρόσθετες εμπειρίες των επιχειρήσεων στη Μεσόγειο Θάλασσα και στο Κέρασ της Αφρικής, διερευνώνται περαιτέρω δυνατότητες ανταλλαγής πληροφοριών και LS, συμπεριλαμβανομένης της παράνομης μετανάστευσης, όταν ΕΕ και NATO εξετάζουν ή διεξάγουν δραστηριότητες στα ίδια θέατρα. Επιπλέον, εξετάζονται περαιτέρω δυνατότητες ναυπιακής συνεργασίας.

- Στην **ασφάλεια στον Κ/Χ**, πραγματοποιείται ανταλλαγή αποδοτικών πρακτικών, σχετικά με τις επιπτώσεις της διαχείρισης κρίσεων και της αντίδρασης, καθώς και επιχειρησιακές απόψεις για την άμυνα, όπως ανάλυση των απειλών και των πληροφοριών κακόβουλου λογισμικού, με σκοπό τη βελτίωση της κατανόησης και τον εντοπισμό πιθανών συνεργειών μεταξύ των προσεγγίσεων των 2 οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των υπαρχουσών ομάδων αντιμετώπισης περιστατικών ασφάλειας.

- Στις **αμυντικές δυνατότητες**, καθιερώνονται συνεργασία και διαβουλεύσεις σε επίπεδο επιτελών μέσω τακτικών συνεδριάσεων, ως προς τη στρατιωτική κινητικότητα σε όλους τους τομείς (χερσαία, θαλάσσια και αεροπορική), ώστε να εξασφαλιστεί συνεκτική προσέγγιση και συνέργειες μεταξύ ΕΕ και NATO και να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά τα υφιστάμενα εμπόδια, όπως νομικά, υποδομών και διαδικασιών, με σκοπό να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί η κίνηση και η διέλευση των συνόρων του στρατιωτικού προσωπικού και του υλικού, με πλήρη σεβασμό στις κυρίαρχες εθνικές αποφάσεις. Δημιουργείται μία ανεπίσημη ομάδα εργασίας, για την ανάπτυξη μίας κοινής αντίληψης ως προς τους τρόπους που μπορεί να ωφεληθεί η καταπολέμηση της

---

²⁹ http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/mechanism_en

τρομοκρατίας, από την ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων. Εξασφαλίζεται η συνοχή των αποτελεσμάτων μεταξύ της CARD και αντιστοίχων διαδικασιών του NATO (NDPP) -όπου οι απαιτήσεις αλληλοεπικαλύπτονται, καθώς αναγνωρίζεται η διαφορετική φύση των 2 οργανισμών και οι αντίστοιχες αρμοδιότητές τους- μέσω επιτελικών επαφών και προσκλήσεων από μεμονωμένα ενδιαφερόμενα κράτη - μέλη προς το προσωπικό του NATO, για συμμετοχή στην CARD, κατά περίπτωση.

- Στον τομέα των **ασκήσεων**, με βάση τα διδάγματα που προέκυψαν από τις ασκήσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2017, επιδιώκεται η ανάπτυξη των απαιτήσεων για ασφαλείς επικοινωνίες σε επίπεδο προσωπικού, σύμφωνα με τους κανονισμούς και τις οδηγίες ασφαλείας για την ανταλλαγή διαβαθμισμένων πληροφοριών, με στόχο τη βελτίωση της ικανότητάς τους να αλληλεπιδρούν με ασφάλεια και αποτελεσματικά. Αξιοποιώντας τα αποκομισθέντα διδάγματα από τις CMX-17 και PACE-18, σχεδιάζεται η διεξαγωγή νέας PACE το 2019-2020. Με βάση την εμπειρία από τις ασκήσεις των 2 οργανισμών, όσον αφορά τις ΥΑ/ απειλές στον Κ/Χ, αναπτύσσεται ένα σύνολο κοινών προγραμμάτων εκπαίδευσης και εξάσκησης, είτε αυτόνομο είτε ενσωματωμένο στο πλαίσιο ευρύτερων ασκήσεων, με σκοπό την παροχή συνεκτικής εκπαίδευσης στο προσωπικό. Τέλος, ενισχύεται η αλληλεπίδραση των επιτελών, στο πλαίσιο των σχετικών ασκήσεων αντίδρασης σε καταστροφές, που διοργανώνονται από ΕΕ - NATO και καθιερώνεται διάλογος μεταξύ του προσωπικού για τη διερεύνηση της δυνατότητας διεξαγωγής λεπτομερούς σεναρίου καταπολέμησης της τρομοκρατίας, για λόγους εκπαιδευσεως.

- Όσον αφορά την **ανάπτυξη ικανοτήτων άμυνας και ασφάλειας** (χτίσιμο ανθεκτικότητας), το προσωπικό των 2 οργανισμών θα ανταλλάσει πληροφορίες, σχετικά με την κατάσταση ασφαλείας των κ-μ και συμμάχων στα ανατολικά και νότια «σύνορα», το Ιράκ, τη Λιβύη και τα Δυτικά Βαλκάνια, για την υποστήριξη αυτών, καθώς και των σχετικών Διεθνών Οργανισμών (ΔΟ). Θα εξασφαλίζεται συνεχής ανταλλαγή πληροφοριών και αποτροπή των συγκρούσεων, σε όλα τα επίπεδα, σε ότι αφορά το Ιράκ. Θα συντονίζονται οι προσπάθειες υποστήριξης του τετραετούς προγράμματος και των μηχανισμών μεταρρύθμισης της Αφγανικής κυβέρνησης. Ομοίως, θα συντονισθεί η υποστήριξη για την οικοδόμηση δυνατοτήτων των εταίρων, για την αντιμετώπιση των CBRN απειλών,

καθώς και αυτών του Κ/Χ και της τρομοκρατίας. Θα ενισχυθεί η συνεργασία σε θέματα WPS, όσον αφορά την οικοδόμηση ικανοτήτων των εταίρων σε τομείς κατάλληλους για την υποστήριξη της UNSCR 1325 (2000).

- Αναφορικά με την **ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ ΕΕ και ΝΑΤΟ**, καθιερώνεται διάλογος μεταξύ επιτελών, σε θέματα σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων και ενόψει της συμμετοχής ΕΕ - ΝΑΤΟ, στις συνεδριάσεις του παγκόσμιου συνασπισμού για την καταπολέμηση του ISIS, με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας στις σχετικές προσεγγίσεις STRATCOM. Προβλέπονται, όπου επιβάλλεται, συντονισμένες επισκέψεις σε χώρες εταίρους στην Ανατολή, στον Νότο και στα Δυτικά Βαλκάνια. Οι επιτελείς εξετάζουν, κατά περίπτωση, την πρόσκληση εκπροσώπων του άλλου οργανισμού, ως παρατηρητών, σε συναντήσεις με εταίρους. Συνεχίζεται και ενισχύεται περαιτέρω ο διάλογος μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών, σχετικά με την εφαρμογή των κοινών προτάσεων, συμπεριλαμβανομένων του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ (EUMS³⁰) και του Διεθνούς Στρατιωτικού Επιτελείου (IMS³¹). Ενισχύονται οι ισορροπημένες και αμοιβαίες ενημερώσεις, προς τα συμβούλια - επιτροπές - ομάδων εργασίας, ΕΕ και ΝΑΤΟ, για θέματα κοινού ενδιαφέροντος μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται προκλήσεις ασφάλειας από την Ανατολή και το Νότο, τα Δυτικά Βαλκάνια, καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ΥΑ, Κ/Χ, ασφάλεια στη θάλασσα και ικανότητα άμυνας και ασφάλειας, σημαντικές εξελίξεις στην ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα που σχετίζονται με την εφαρμογή της EUGS, του Σχεδίου Δράσης για την Ευρωπαϊκή Άμυνα (EDAP) και διαδικασιών του ΝΑΤΟ. Ανταλλάσσονται βέλτιστες πρακτικές μεταξύ επιτελών, ως προς την κατάρτιση και εκπαίδευση, αναφορικά με την αντιμετώπιση του ζητήματος «Παιδιά και ένοπλες συγκρούσεις» (Children and Armed Conflict), με σκοπό τη διερεύνηση της δυνατότητας ανάπτυξης κοινής εκπαίδευσης. Τέλος, ζητείται η υποβολή γραπτών εκθέσεων, μέχρι τον Ιούνιο του 2018, στα αντίστοιχα συμβούλια των 2 οργανισμών, σχετικά με τις λεπτομέρειες της συστηματικής συνεργασίας, της εμπλοκής και της σύνδεσης μεταξύ του προσωπικού, κατά την εφαρμογή των κοινών προτάσεων.

---

³⁰ [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/5436/The%20European%20Union%20Military%20Staff%20\(EUMS\)](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/5436/The%20European%20Union%20Military%20Staff%20(EUMS))

³¹ <https://www.nato.int/cps/en/natohq/71172.htm>

1.7 3^η ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΟΟΔΟΥ (Council of the EU (d) May 31, 2018)

Η τρίτη έκθεση προόδου (Μάιος 2018), για την καλυπτόμενη περίοδο Ιανουάριος - Ιούνιος 2018, αναπτύσσει τα κύρια επιτεύγματα της συνεργασίας ΕΕ - ΝΑΤΟ, υπογραμμίζοντας την προστιθέμενη αξία της συνεργασίας των 2 οργανισμών σε διάφορους τομείς, με στόχευση την ενίσχυση της ασφάλειας των πολιτών. Η συντριπτική πλειοψηφία των δράσεων έχει μακροπρόθεσμη προοπτική, κάτι που απαιτεί συνεχή αλληλεπίδραση και επαναλαμβανόμενες διαδικασίες, για την παραγωγή βαθμιαίων αποτελεσμάτων και σταθερή πρόοδο.

- Στην **αντιμετώπιση των ΥΑ**, η καταπολέμηση αυτών παραμένει καίριας σημασίας με 20 από τις 74 δράσεις να επικεντρώνεται σε αυτόν τον τομέα. Διαμέσου των συχνών επιτελικών επαφών, αναπτύσσεται κώδικας επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των Hybrid CoE, EU HFC και N HAB. Σε ό,τι αφορά την **SA**, καθιερώνονται μηνιαίες επαφές μεταξύ των αντίστοιχων γεωγραφικών και θεματικών τμημάτων του Κέντρου Ανάλυσης Πληροφοριών (INTCEN) της ΕΕ και του Παραρτήματος Κοινής Επεξεργασίας και Ασφάλειας (JISD³²) του ΝΑΤΟ, με χρήση τηλεδιασκέψεων και πραγματοποιούνται τακτικές συζητήσεις περί στρατηγικών προβλέψεων μεταξύ του προσωπικού των 2 οργανισμών. Τα EU HFC και N HAB είναι πλέον σε θέση να επικοινωνούν, μέσω της ευρωπαϊκής έκδοσης του Συστήματος Συλλογής Πληροφοριών Μάχης και Επεξεργασίας (BICES) του ΝΑΤΟ. Αυτή η δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών, προστίθεται στην τηλεδιάσκεψη με χρήση βίντεο, που είναι ήδη σε χρήση, ασφαλής και πλήρως λειτουργική. Ολοκληρώθηκαν τρεις παράλληλες και συντονισμένες αναλύσεις (δύο κατά την υπόψη καλυπτόμενη περίοδο) σχετικά με την ανατολική και τη νότια γειτονία, ενώ μία τέταρτη βρίσκεται σε εξέλιξη για τις ΥΑ. Επιπλέον, τα Hybrid CoE, EU HFC και N HAB εξετάζουν τη δυνατότητα δημιουργίας τριμερούς συνεργασίας με χρήση υλικού ανοικτού κώδικα. Το πρώτο συνεχίζει να υποστηρίζει τους επιτελείς της ΕΕ και ΝΑΤΟ που υπηρετούν σε τμήματα σχετικά με τις ΥΑ. Προσωπικό των 2 οργανισμών συμμετέχει σε ομάδες εργασίας, σεμινάρια και ασκήσεις του Κέντρου, με στόχο την ενίσχυση της κατανόησης των ΥΑ. Μέσα από τα έργα του, κυρίως ασκήσεις και ενημερώσεις, το Κέντρο συμβάλλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ - ΝΑΤΟ στον τομέα των ΥΑ. Στο πλαίσιο αυτό έγκειται και μία πρόσφατη αξιολόγηση υψηλού επιπέδου,

³² <https://www.nato.int/cps/en/natohq/71172.htm>

όπου εκτός από την αντιμετώπιση της κατάστασης, στόχος ήταν να προσδιοριστούν πιθανές συγκεκριμένες δράσεις σε όλους τους βασικούς τομείς αλληλεπίδρασης και η παροχή συστάσεων για την περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ - ΝΑΤΟ. Οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν στην βελτίωση της EW - SA, STRATCOM και ανταλλαγή μηνυμάτων, την αντιμετώπιση της κρίσης, την ανθεκτικότητα, την άμυνα στον Κ/Χ και την **ενεργειακή ασφάλεια**. Παρομοίως και στο πλαίσιο των προγραμματισμένων εκπαιδεύσεων, το Κέντρο διευκόλυε μία άσκηση εκτίμησης των επιπτώσεων των ΥΑ στην ικανότητα ανάπτυξης, όπου συμμετείχαν και οι 2 οργανισμοί. Η **συνεργασία επί θεμάτων WPS** βρίσκεται σε αρχικά στάδια. Αναφορικά με την καταγραφή και ανάλυση των δεικτών φύλου, ΕΕ και ΝΑΤΟ, συμφώνησαν να αναλύσουν - αξιολογήσουν τις τρέχουσες πρακτικές των 2 οργανισμών. Αλληλεπιδράσεις προσωπικού πραγματοποιήθηκαν και στον τομέα της καταπολέμησης της **τρομοκρατίας**. Προσωπικό του ΝΑΤΟ επισκέφθηκε το Αρχηγείο της EUROPOL³³, για συζητήσεις σχετικά με τις τρομοκρατικές απειλές, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων CBRN και την C-IED, ενώ καλείται για συμμετοχή σε συνεδριάσεις σχετικά με πρόδρομες ουσίες εκρηκτικών υλών. Στον τομέα των **STRATCOM**, αλλαγές τεχνικής φύσεως καλύπτουν τις δραστηριότητες που βρίσκονται σε εξέλιξη και διερευνάται το πεδίο για περαιτέρω συνεργασία στην Ανατολή, το Νότο και τα Δυτικά Βαλκάνια. Πραγματοποιήθηκε ειδική συζήτηση σχετικά με την προσέγγιση των «επικοινωνιών κρίσης», που περιελάμβανε τον συντονισμό των μηνυμάτων STRATCOM, σχετικά με την απειλές ασφαλείας. Υπάρχει συχνή εμπλοκή μεταξύ των εκπροσώπων ΕΕ και ΝΑΤΟ, των αντιστοίχων ομολόγων STRATCOM, των Ομάδων Δράσης STRATCOM της ΕΕ και του NSCCE του ΝΑΤΟ στη Ρίγα. Στο πλαίσιο της **αντιμετώπισης των κρίσεων και υποστήριξης της ανθεκτικότητας στις ΥΑ**, το ΝΑΤΟ συμμερίζεται τις οδηγίες της ΕΕ σχετικά με τη βελτίωση της ανθεκτικότητας, τόσο αυτής των κρατών όσο και των διασυνοριακών δικτύων ενέργειας, καθώς και για συμβάντα που συνεπάγονται περιπτώσεις μαζικών απωλειών. Το προσωπικό της ΕΕ συμμετείχε στη Διάσκεψη του Νατοϊκού Κέντρου Αριστείας Ενεργειακής Ασφάλειας (N ENSEC COE) και παρείχε μία ενημέρωση για την ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας στον Οργανισμό Βιομηχανικών Πόρων και Επικοινωνιών του ΝΑΤΟ (N IRCSG). Συνεχίζονται οι επαφές για θέματα ανθεκτικότητας, μεταξύ εμπειρογνομώνων των 2 οργανισμών και πρόκειται να

---

³³ <https://www.europol.europa.eu/>

συζητηθεί μία μεθοδολογία χαρτογράφησης των δραστηριοτήτων θέματος, τόσο μέσα από τις κατευθυντήριες γραμμές του NATO, όσο και από τις εργασίες πρόληψης και ετοιμότητας της ΕΕ. Τέλος, συναντήσεις επιτελών, αύξησαν την επίγνωση ως προς το καθεστώς των EU CDP – NDPD και τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζονται η ανθεκτικότητα και οι ΥΑ, στον αντίστοιχο σχεδιασμό τους, ενόψει της επικαιροποίησης των αντίστοιχων σχεδίων και την υποβολή των προτεραιοτήτων στα κράτη - μέλη και στους συμμάχους.

- Όσον αφορά την **επιχειρησιακή συνεργασία, συμπεριλαμβανομένων των ναυτικών θεμάτων**, το προσωπικό των ΕΕ και NATO ασχολείται με τη διερεύνηση τρόπων για την ενίσχυση του συντονισμού, της συμπληρωματικότητας και της συνεργασίας στον τομέα της ναυτιλίας. Τα στελέχη παρακολουθούν τακτικά τις συνεδριάσεις του SHADE MED, ως το κύριο φόρουμ ανταλλαγής πληροφοριών και συντονισμού των προσπαθειών, ενώ συμφωνήθηκε η δημιουργία μίας άτυπης ομάδας εργασίας σε επίπεδο επιτελών, για τη συζήτηση πιθανών συστάσεων βελτίωσης αυτού, με σκοπό την παρουσίαση των αποτελεσμάτων σε επόμενη συνεδρίαση. Η ΕΕ ξεκίνησε την αναθεώρηση του σχεδίου για τις Επιχειρήσεις Θαλάσσιας Ασφάλειας (MSO), ως μέρος του προγραμματισμού της για την διετία 2018 – 2019, όπου θα συζητηθεί σε επίπεδο ομάδων εργασίας με προσωπικό των 2 οργανισμών. Στη βάση διμερών συζητήσεων με Βελιγράδι και Πρίστινα, σχετικά με το πολιτικό - επιχειρησιακό πλαίσιο και τις αναγκαίες τεχνικές δραστηριότητες για την τυποποίηση του κατωτέρου εναέριου χώρου για το Κοσσυφοπέδιο, διεξάγονται συνομιλίες με τη συμμετοχή σχετικών εμπειρογνομόνων στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, που θα επεκταθούν και με εκπροσώπους του EUROCONTROL³⁴. Άλλοι σχετικοί διεθνείς οργανισμοί, συμπεριλαμβανομένου του Οργανισμού για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία (ICAO) θα προσκληθούν σε μελλοντικές συνεδριάσεις, ανάλογα με την περίπτωση. Ο στόχος που παραμένει είναι η δημιουργία άμεσων δρομολογίων από την Πρίστινα σε πόλεις της περιοχής, συμπεριλαμβανομένης της διαδρομής Πρίστινα - Βελιγράδι, για την οποία επίκειται μία συμφωνία έως τα τέλη του 2018.

- Στην **ασφάλεια στον Κ/Χ**, η ενεργής αλληλεπίδραση συνεχίζεται με ανταλλαγές σε επίπεδο επιτελών, διαφόρων εννοιών, δογμάτων και πληροφοριών

---

³⁴ <https://www.eurocontrol.int/>

σχετικά με τα υφιστάμενα και προγραμματισμένα μαθήματα κατάρτισης και εκπαίδευσης, δεικτών απειλής, «ad hoc» ανταλλαγές ειδοποίησης απειλών - εκτιμήσεων και διασταυρούμενων ενημερώσεων, περιλαμβανομένων των κυβερνητικών πτυχών της διαχείρισης κρίσεων και των τακτικών συνεδριάσεων. Το NATO φιλοξένησε ετήσιες διαβουλεύσεις υψηλού επιπέδου μεταξύ των 2 οργανισμών, που μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται πρόσφατες εξελίξεις σε πολιτικές, όπως η Δέσμευση για την Άμυνα στον Κ/Χ του NATO (NCDP) και το πακέτο κυβερνοάμυνας της ΕΕ «ανθεκτικότητα, αποτροπή και άμυνα για το χίσιμο ισχυρής κυβερνοασφάλειας στην Ευρώπη³⁵». Η τελευταία παρουσίασε επίσης ορισμένα βασικά σχέδια για την ανάπτυξη ικανοτήτων στον τομέα της άμυνας στον Κ/Χ. Υλοποιείται η δημιουργία αρκετών ομάδων εργασίας, με σκοπό την εξασφάλιση ευρύτερης συμμετοχής των ενδιαφερομένων μερών, διευκόλυνση της αύξησης των ανταλλαγών και, όπου είναι δυνατόν, συντονισμένη ανάπτυξη Σχεδίων σχετικά με την άμυνα στον Κ/Χ. Αλληλεπιδράσεις για επιμόρφωση, κατάρτιση και ασκήσεις καθώς και για έρευνα και ανάπτυξη εμβάθυναν περαιτέρω. Συνολικά, ο στόχος στον τομέα της μόρφωσης και της εκπαίδευσης είναι να διευκολυνθεί η εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών των 2 οργανισμών και η ενίσχυση της διαλειτουργικότητας. Προσωπικό της ΕΕ συμμετείχε στα τμήματα ολοκληρωμένης μόρφωσης - ατομικής εκπαίδευσης και άμυνας στον Κ/Χ του NATO. Επιτελείς των 2 οργανισμών συντονίζουν τις προσπάθειες στον συγκεκριμένο τομέα, με στόχο την παροχή συνεκτικής εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπόψη την πρόσφατα καθιερωμένη πλατφόρμα της ΕΕ για την επιμόρφωση, την κατάρτιση και τις ασκήσεις. Προσωπικό της ΕΕ του τομέα άμυνας στον Κ/Χ, έλαβε μέρος και για πρώτη φορά ως πλήρης συμμετέχων, στην συμμαχική άσκηση θέματος του NATO, ενώ επιπλέον συμμετείχε και στην άσκηση «Locked Shields³⁶». Τέλος, σχεδιάζεται η δημιουργία ομάδας εργασίας από προσωπικό ΕΕ - NATO, για την ανάπτυξη εργαλείων και διαδικασιών που σχετίζονται με τον Κ/Χ, με σκοπό την αναγνώριση και τυποποίηση των βέλτιστων πρακτικών.

- Στις **αμυντικές δυνατότητες**, οι προσπάθειες εξακολουθούν να εστιάζουν στην εξασφάλιση της συνοχής παραγωγής μεταξύ των EU CDP και CARD, όπως και των αντιστοίχων NDPP και PARP, ενώ εκατέρωθεν προσκλήσεις

---

³⁵ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/cybersecurity-package-resilience-deterrence-and-defence-building-strong-cybersecurity-eu>

³⁶ <https://ccdcoe.org/locked-shields-2017.html>

από μεμονωμένους συμμάχους και εταίρους σε διμερείς διαβουλεύσεις, στο πλαίσιο του σχεδιασμού και επανεξέτασης των άνωθεν διαδικασιών, προσθέτουν σημαντική αξία, πληροφορίες και προετοιμασία, για την εξασφάλιση των επιθυμητών αποτελεσμάτων και χρονοδιαγραμμάτων. Οι στενές επαφές όλων των επιπέδων, συμβάλλουν επίσης στην αποφυγή της αύξησης της επιβάρυνσης των κρατών που ανήκουν σε αμφότερους τους οργανισμούς και διασφαλίζουν την αμοιβαία επίγνωση της εργασίας σε κάθε οργανισμό. Οι τριμηνιαίες συνεδριάσεις εμπειρογνομόνων διασφαλίζουν τη συμπληρωματικότητα και την αποφυγή ανεπιθύμητων επικαλύψεων, μέσω του συντονισμού πολυεθνικών σχεδίων και προγραμμάτων. Η διαδικασία αυτή υποστηρίζεται περαιτέρω μέσω της συμμετοχής του προσωπικού της ΕΕ, στα ετήσια Σεμινάρια Συγχρονισμού Πολυεθνικών Λύσεων (MNSS WS³⁷). Συγκεκριμένα παραδείγματα υποστήριξης των προτεραιοτήτων προγραμματισμού άμυνας του NATO, εντοπίζονται στους τομείς AAR, Επίγνωσης της Κατάστασης στη Θάλασσα (MSA), Αεροσκαφών, C-IED, RPAS και Ιατρικής Υποστήριξης. Ακολουθώντας την παράλληλη έγκριση της στρατηγικής στρατιωτικής αεροπορίας στο πλαίσιο του SES, αναπτύχθηκαν τα αντίστοιχα σχέδια εφαρμογής, σε συντονισμό με το EUROCONTROL. Όσον αφορά την Έρευνα και Διαχείριση Εναέριας Κυκλοφορίας (ATM) του Ευρωπαϊκού Ουρανού (SESAR), που αποτελεί τον τεχνικό πυλώνα του SES, ο συντονισμός συνεχίζεται στο πλαίσιο της αναθεώρησης του γενικού σχεδίου εναέριας διαχείρισης. Το προσωπικό της ΕΕ εξακολουθεί να συμμετέχει στην ομάδα συντονισμού της ασφάλειας ως προς τη διαχείριση της εναέριας κυκλοφορίας, μεταξύ NATO – EUROCONTROL, με επίκεντρο τα ζητήματα ασφάλειας της αεροδιαστημικής, συμπεριλαμβανομένου του K/X, ενώ το προσωπικό του NATO συμμετείχε στο Σεμινάριο της ΕΕ για την ασφάλεια στην αεροπλοΐα – K/X. Επιπλέον, προσωπικό των 2 οργανισμών συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ασφαλείας της Αεροπορίας «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα στρατηγικού συντονισμού». Συνεχίζονται οι συνομιλίες επιτελών σε τομείς όπως η εισαγωγή των RPAS, καθώς και η ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών, βέλτιστων πρακτικών και εναρμονισμένων προσεγγίσεων, για την αναγνώριση των αρχών στρατιωτικής αξιοπλοΐας. Συνεχίζονται επίσης οι εργασίες για τον προσδιορισμό των έργων όπου οι σχετικές με την τυποποίηση δραστηριότητες, θα μπορούσαν να εναρμονιστούν με στόχο την αποφυγή επικαλύψεων στην ανάπτυξη προτύπων.

---

³⁷ <https://act.nato.int/mnss>

Προσωπικό της ΕΕ συμμετείχε στην ομάδα τυποποίησης του ΝΑΤΟ. Αυτό παρέιχε ένα επιπλέον φόρουμ, για την εναρμόνιση των διαφόρων προσπαθειών σε μία εξελιγμένη διαλειτουργικότητα μέσω της τυποποίησης και την αποφυγή της αλληλοεπικάλυψης στην ανάπτυξη προτύπων. Επιτελείς των ΕΕ - ΝΑΤΟ συνεργάζονται για να εξασφαλίσουν τη συνοχή και τη συνέργεια μεταξύ των 2 οργανισμών, με σκοπό τη βελτίωση της **στρατιωτικής κινητικότητας**. Το προσωπικό του ΝΑΤΟ συμβάλλει, όταν απαιτείται και όπως προβλέπεται, στο Σχέδιο και τις εργασίες της ΕΕ για τη στρατιωτική κινητικότητα, με στόχο την ανάπτυξη των στρατιωτικών απαιτήσεων που αντανάκλουν τις ανάγκες της ΕΕ και των κρατών - μελών της, μεταξύ άλλων και όσον αφορά τις υποδομές. Επιπλέον, τα πρότυπα του ΝΑΤΟ που σχετίζονται με τη στρατιωτική κινητικότητα, έχουν γίνει γνωστά και στο προσωπικό της ΕΕ. Το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης στηρίζεται στον χάρτη στρατιωτικής κινητικότητας, που καταρτίστηκε από την «ad hoc» ομάδα εργασίας του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΔΑ), που συνεργάζεται με προσωπικό του ΝΑΤΟ. Για να εξασφαλιστεί η συνοχή, το προσωπικό της ΕΕ συνδέεται αντίστοιχα με ορισμένες σχετικές δραστηριότητες του ΝΑΤΟ. Πραγματοποιήθηκε επίσης η συγκρότηση μίας άτυπης ομάδας εργασίας επιτελών, για την ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων καταπολέμησης της τρομοκρατίας, που περιλάμβανε τεχνική εκμετάλλευση με έμφαση την C-IED, προστασία λιμένων και αντιμετώπιση RPAS. Οι ειδικοί του αντικειμένου (SME) παρουσίασαν τις κύριες δραστηριότητες κάθε οργανισμού στους συγκεκριμένους τομείς, ενώ εντοπίστηκαν συμπληρωματικότητα και ευκαιρίες για να εξασφαλιστεί ότι αυτές οι δυνατότητες μπορούν να αντιμετωπίζονται με συνεκτικό τρόπο. Ως επακόλουθο, πρόκειται να υλοποιηθεί μία δεύτερη ομάδα εργασίας, για να γίνει απολογισμός των εργασιών που βρίσκονται σε εξέλιξη και να καθοριστεί εάν θα μπορούσε να επιτευχθεί περισσότερο ουσιαστική συνοχή, προκειμένου να υποστηριχθεί η ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων που συμβάλλουν στη συνολική προσπάθεια καταπολέμησης της τρομοκρατίας.

- Στον τομέα της **βιομηχανίας και έρευνας**, η συνεργασία επικεντρώνεται στην τακτική ενημέρωση για τις σχετικές δραστηριότητες των ΕΕ - ΝΑΤΟ και συγκεκριμένα στις πρακτικές που αφορούν την βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης των S&ME στην αλυσίδα εφοδιασμού και καινοτομίας καθώς και την εμπλοκή της βιομηχανίας σε συγκεκριμένους τομείς. Ειδικότερα, κατά την διάρκεια του τρίτου διαλόγου επιτελών για τις βιομηχανικές

πτυχές, και οι 2 οργανισμοί διερεύνησαν τις πρακτικές αναφορικά με την εμπλοκή της βιομηχανίας στον τομέα του Κ/Χ. Το προσωπικό της ΕΕ παρουσίασε το εγκεκριμένο πακέτο «Cybersecurity», περιέγραψε την άμυνα στον Κ/Χ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (EDF) και ενημέρωσε για ποικίλα πολυεθνικά σχέδια και έργα που αφορούν τον Κ/Χ, ενώ αντίστοιχα, προσωπικό του ΝΑΤΟ ενημέρωσε σχετικά με το Σχέδιο δράσης του ΝΑΤΟ στον Κ/Χ και τις συναφείς δραστηριότητες, όπως η Πλατφόρμα Κοινής Πληροφόρησης Ίων Λογισμικού (MISP). Η συνεργασία συνεχίζεται με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση λοιπών ειδικών και κοινού ενδιαφέροντος βιομηχανικών θεμάτων.

- Στον τομέα των **ασκήσεων**, κατά την προπαρασκευαστική φάση της PACE-18, προσωπικό του ΝΑΤΟ προσκλήθηκε σε όλες τις συνεδριάσεις προγραμματισμού και τις ομάδες εργασίας της ΕΕ και αντλήθηκαν στοιχεία από την διεξαγωγή της άσκησης HEX ML-18, για την ανάπτυξη των παράλληλων ασκήσεων αυτού. Στα σενάρια των PACE ενσωματώνονται πλέον και πτυχές τρομοκρατίας, ώστε να συνεισφέρουν στην καταπολέμηση αυτής. Το προσωπικό των 2 οργανισμών ανταλλάσσει πληροφορίες σχετικά με το χρονοδιάγραμμα των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων τους, προκειμένου να αποφευχθεί η επικάλυψη που θα είχε αρνητική επίδραση στην αποτελεσματικότητα των εκπαιδύσεων και των ασκήσεων, συμπεριλαμβανομένου του τομέα άσκησης ελικοπτέρων. Επεκτείνεται, όπου είναι δυνατόν, η συχνότητα προσκλήσεων σε αντίστοιχες ασκήσεις. Το Hybrid CoE φιλοξένησε μια άσκηση ΥΑ, με συμμετοχή προσωπικού ΕΕ - ΝΑΤΟ, κ-μ και συμμάχων. Προγραμματίστηκε μία κοινή ομάδα εργασίας, προκειμένου να δοκιμαστούν οι βασικές λεπτομέρειες που καθορίστηκαν στα επιχειρησιακά Σχέδια και Μνημόνια των 2 οργανισμών αντίστοιχα. ΝΑΤΟ και Hybrid CoE, διερευνούν τη δυνατότητα υποστήριξης των αλληλεπιδράσεων εκπαίδευσης των 2 οργανισμών. Όσον αφορά τις ασκήσεις αντιμετώπισης καταστροφών, το ERCC συμμετέχει με έναν αξιωματικό σύνδεσμο στον τομέα της άσκησης που διοργανώνεται από το Ευρω-Ατλαντικό Κέντρο Συντονισμού Ανταπόκρισης Φυσικών Καταστροφών (EADRCC³⁸), ενώ η ενισχυμένη αλληλεπίδραση προσωπικού και στον τομέα αυτό, έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της συνεργασίας. Πρακτική εφαρμογή του τελευταίου υπήρξε η περίπτωση συνεργασίας των 2 κέντρων, ανταποκρινόμενα σε αίτημα της Ρουμανίας για διεθνή βοήθεια, λόγω περιστατικού εκτάκτων αναγκών.

³⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm

- Όσον αφορά την **ανάπτυξη ικανοτήτων άμυνας και ασφάλειας** (χτίσιμο ανθεκτικότητας), συνεχίζεται η ανταλλαγή πληροφοριών και οι διαβουλεύσεις, συμπεριλαμβανομένων των ανεπίσημων πολιτικών, σχετικά με τις 3 πιλοτικές χώρες, αλλά και την Ουκρανία, Γεωργία και Ιορδανία. Οργανώθηκαν ομάδες εργασίας στο Hybrid CoE, με εμπειρογνώμονες από ΕΕ - NATO, για την εξέταση των προκλήσεων STRATCOM στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και την συζήτηση πιθανών τρόπων αντιμετώπισής τους. Πραγματοποιούνται επαφές τόσο στους τομείς της επιμόρφωσης και εκπαίδευσης, περιλαμβάνοντας το πεδίο της ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning), όσο και για τον δημοκρατικό έλεγχο των Ενόπλων Δυνάμεων, αναφορικά με την περίπτωση της Τυνησίας. Εντοπίστηκαν μελλοντικές δραστηριότητες, όπως συμμετοχή εμπειρογνομένων της ΕΕ στα επερχόμενα σεμινάρια BIP του NATO, εργασίες σχετικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα του NATO για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας (NRCCT), αμφότερη συμμετοχή στις διπλωματικές δράσεις, συνεργασία για την υποστήριξη του Κέντρου Αριστείας για την Αντιμετώπιση των Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Συσκευών στην Τυνησία (TCECIED), ενώ η ασφάλεια στον Κ/Χ και η αποθήκευση πυρομαχικών προσδιορίστηκαν ως περιοχές με τις περισσότερες ευκαιρίες προς εξερεύνηση. Στην Ουκρανία και υπό την αιγίδα της αντιπροσωπείας της ΕΕ, το NATO προεδρεύει της ομάδας συντονισμού βοήθειας στους τομείς της άμυνας και ασφάλειας και συνεργάζεται στενά με τη συμβουλευτική επιτροπή της ΕΕ, σε θέματα όπως τις STRATCOM, το χτίσιμο ανθεκτικότητας στις επικοινωνίες, την εκπαίδευση και τη μεταρρύθμιση της Κρατικής Υπηρεσίας Ασφαλείας. Επίσης, το προσωπικό του NATO συνεργάζεται με την ομάδα υποστήριξης της Ουκρανίας από την ΕΕ, με στόχο τον εντοπισμό πιθανών έργων υποστήριξης αυτής. ΕΕ και NATO συντονίζουν επίσης τόσο τις δραστηριότητές τους στο Ιράκ, όσο και τις αποστολές που αφορούν την υπόψη χώρα. Βελτιώνεται η συνεργασία μεταξύ του διαπιστευμένου από το NATO Αμυντικού Κέντρου Αριστείας για CBRN απειλές και των αντίστοιχων κέντρων της ΕΕ, ενώ προβλέπεται περαιτέρω συνεργασία για την εκπαίδευση και εμπάθυνση μεταξύ του Κέντρου και των Περιφερειακών Γραμματειών. Τέλος, το Κέντρο συμμετέχει στα ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα CBRN «Horizon 2020».

- Αναφορικά με την **ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ ΕΕ και NATO**, συνεχίζεται η καθιερωμένη πρακτική των αμοιβαίων προσκλήσεων σε συναφείς υπουργικές συναντήσεις, καθώς και οι εργασίες διοργάνωσης ενός πακέτου έξι

συνεδριάσεων μεταξύ των NAC και PSC. Πραγματοποιήθηκαν διασταυρούμενες ενημερώσεις σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος, ενώ για την ενίσχυση της διαφάνειας μεταξύ ΕΕ - NATO και όσον αφορά την ανάπτυξη πολυεθνικών προγραμμάτων και σχεδίων, προσκλήθηκαν εκπρόσωποι των 2 οργανισμών στις συνεδριάσεις των διευθυντών εθνικών εξοπλισμών του NATO (NCNAD) και του Διοικητικού Συμβουλίου του EDA, αντίστοιχα. Επιπλέον, προσωπικό της ΕΕ παρακολούθησε αρκετές συναντήσεις του NATO, στο πλαίσιο της δημιουργίας ανθεκτικότητας, τόσο με τις τρέχουσες, όσο και μελλοντικά υποψήφιας χώρες. Συνεχίζεται η συνεργασία για CBRN απειλές, ενώ εξετάζονται συμπληρωματικοί ρόλοι των ΔΟ. Καθιερώθηκε διάλογος για θέματα που αφορούν την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, που επικεντρώνεται στη συνεργασία σχετικά με τις τρομοκρατικές απειλές, τη συνεργασία στον Παγκόσμιο Συνασπισμό για την καταπολέμηση του ISIS, την ανάπτυξη ικανοτήτων των εταίρων και την ανάπτυξη συζητήσεων βάση σεναρίων. Συνεχίστηκε η αλληλεπίδραση του στρατιωτικού προσωπικού των ΕΕ - NATO, σχετικά με δράσεις καταπολέμησης της τρομοκρατίας, ειδικότερα στο πλαίσιο της διετούς συνεδρίασης μεταξύ των EUMS – IMS. Η σταθερή πρόοδος εξασφαλίζεται μέσα από μία συστηματική και ανεπίσημη διαδικασία 3 βημάτων, όπου αρχικά εμπειρογνώμονες των 2 οργανισμών είναι υπεύθυνοι για την πραγματική εφαρμογή των προτάσεων σε άμεση και στενή επαφή μεταξύ τους. Στη συνέχεια, ένα ενδιάμεσο επίπεδο εξασφαλίζει συντονισμό και συνοχή. Τέλος, ένα ανώτερο επίπεδο, επιβλέπει την εφαρμογή και παρέχει στρατηγική καθοδήγηση. Εκτός από τις συχνές επαφές εργασίας μεταξύ των εμπειρογνομένων, οργανώνονται επιπλέον τακτικές και «ad hoc» συνεδριάσεις στο πλαίσιο του ενδιάμεσου και ανώτερου επιπέδου. Ακολούθως, η συνεργασία συνεχίζεται με διαφάνεια από τα κράτη - μέλη και τους συμμάχους, μέσω της τακτικής υποβολής εκθέσεων στα αντίστοιχα συμβούλια και επιτροπές. Προκειμένου να αναπτυχθεί και να ενισχυθεί περαιτέρω η συνεργασία, η δέσμευση και η υποστήριξη, των Συμμάχων του NATO και των κ-μ της ΕΕ παραμένει καθοριστική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το κεφάλαιο αυτό ασχολείται με τις προκλήσεις, που υφίστανται, δημιουργούνται ή αναμένονται να εμφανιστούν στο ευρύτερο περιβάλλον της συνεργασίας των 2 οργανισμών, λόγω της τρέχουσας γεωστρατηγικής, πολιτικής και οικονομικής κατάστασης και που οι μηχανισμοί διάγνωσης, ανάλυσης και επίλυσης αυτών, οφείλουν να προβλέψουν, να εκτιμήσουν και να αντιμετωπίσουν επιτυχώς. Στο πλαίσιο αυτό, καθώς λαμβάνεται ως δεδομένο, ότι κανείς από ΕΕ - NATO δε διαθέτει αυτόνομες δυνατότητες, από πλευράς εργαλείων – δομών και ικανοτήτων, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των απειλών και των ζητημάτων τρεχούσης φύσεως, η προσοχή εσπάζεται στην επίτευξη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ τους. Προς την κατεύθυνση αυτή, πραγματοποιείται μία γενική ανάλυση των στοχεύσεων και κατανομή τους, ανάλογα με το επίπεδο εφαρμογής σε 3 διαστάσεις, τις στρατηγικές, τις επιχειρησιακές και τις τακτικές. Οι πρώτες αφορούν τη χάραξη πολιτικής για την υλοποίηση των ευρύτερων στόχων και σκοπών, οι δεύτερες τα εργαλεία μετουσίωσης της πολιτικής αυτής στην πράξη, ενώ οι τρίτες το καθαρά εκτελεστικό κομμάτι - την πρακτική εφαρμογή επί του πεδίου.

2.2 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στο σύγχρονο και συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφάλειας, όπου τα όρια μεταξύ της ειρήνης, της κρίσης και του πολέμου γίνονται όλο και πιο δυσδιάκριτα, η εγκαθίδρυση και ενίσχυση της αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ των 2 οργανισμών, θεωρείται επιτακτική όσο ποτέ άλλοτε. Από την πλευρά της ΕΕ, η ασφάλεια και η άμυνα έχουν δεχθεί νέα ώθηση μέσω της EUGS³⁹ και άλλες πρωτοβουλίες. Το NATO έχει ως επίκεντρο την εδαφική υπεράσπιση και την αντιμετώπιση μια σειράς απειλών για την ευρωατλαντική κοινότητα. Το κυρίαρχο ζήτημα, είναι πώς μπορούν οι δυο οργανισμοί να προχωρήσουν συντονισμένα και συνεργατικά εναντίον των απειλών και των ζητημάτων του σήμερα, χωρίς να παρεμποδίζονται από πολιτικά και άλλα εμπόδια. Παρά την τρέχουσα δυναμική, υφίσταται αλλά και αναμένεται σημαντικός αριθμός προκλήσεων.

---

³⁹ https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

Η πρώτη πρόκληση αφορά αποκλειστικά τους ίδιους τους οργανισμούς στο ανώτερο επίπεδο και το κατά πόσο επιθυμούν και μπορούν να ευθυγραμμίσουν την πολιτική τους. Αναταποκρινόμενοι στις τρέχουσες εξελίξεις, ΕΕ και ΝΑΤΟ έχουν συντάξει μεγάλο αριθμό μνημονίων συνεργασίας σε διάφορους τομείς, τα οποία όμως δεν παρέχουν ένα σαφώς καθορισμένο πλαίσιο συνεργασίας και που τελικώς επαφίενται στις κατά περίπτωση διευθετήσεις μεταξύ των δρώντων για την εκπλήρωση των τεθέντων σκοπών τους. Αν οι 2 οργανισμοί επιθυμούν την επίτευξη μίας ολοκληρωτικής συνεργασίας, επιβάλλεται αφενός, να αναθεωρήσουν και να συντονίσουν τα στρατηγικά τους σχέδια και αφετέρου, να μεριμνήσουν για την πιστή εφαρμογή τους.

Καθώς το θεματολόγιο της ΕΕ εμπλουτίστηκε για ανάληψη επιπλέον ευθυνών σχετικά με την κάλυψη των ευρωπαϊκών αμυντικών αναγκών, πρόκληση δημιουργείται από το πώς ερμηνεύονται και που κατευθύνονται πραγματικά αυτές οι επιπλέον ευθύνες. Στο πλαίσιο αυτό, πέραν από το διατλαντικό αίτημα – απαίτηση για δίκαιη κατανομή των βαρών, προκύπτουν μία σειρά από αμφισβητούμενες έννοιες όπως το ενιαίο σύνολο δυνάμεων και προχωρώντας παραπέρα το ζήτημα δημιουργίας του ευρωπαϊκού στρατού (European - EU army⁴⁰) και η στρατηγική αυτονομία της ΕΕ (strategic autonomy).

Η πολιτική βούληση παραμένει πρόκληση σε ότι αφορά τα κ-μ και συμμάχους, τόσο σε διακρατικό όσο και στο εσωτερικό επίπεδο των ΕΕ – ΝΑΤΟ, καθιστώντας πιο δύσκολη την επίτευξη συνέργειας σε αυτό. Οι απόψεις των κυβερνήσεων των κρατών για την άμυνα και ασφάλεια ποικίλλουν, εξαιτίας των διαφορετικών προτεραιοτήτων τους, που καθορίζονται βάση της εθνικής τους ασφάλειας και στρατηγικής τους, της -στρατηγικής τους- κουλτούρας, αλλά και της αντίληψης των τρεχούσης φύσεως απειλών τους. Κυρίαρχο ρόλο τόσο μέσω της σύμπραξης αυτών και του «γαλλογερμανικού καταλύτη», όσο και ατομικά, ενστερνίζονται –κυρίως- η Γαλλία και η Γερμανία, με ισχυρές θέσεις για το πώς πρέπει να εξελιχθεί η άμυνα της ΕΕ και το ρόλο του ΝΑΤΟ σε αυτήν.

Η ψηφοφορία του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) για έξοδο από την ΕΕ (Brexit) δημιουργεί περαιτέρω αβεβαιότητα στον τομέα της ασφάλειας. Η πλήρης απομάκρυνση του ΗΒ, έχοντας διαχρονικά επικριτική φωνή σχετικά με την

---

⁴⁰ <https://www.politico.eu/article/juncker-calls-for-an-eu-army/>

ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας, θα μπορούσε να επιτρέψει την υλοποίηση μίας βαθύτερης ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής. Εντούτοις, ελλοχεύουν σημαντικές επιπτώσεις, τόσο εντός της συμμαχίας, όσο και μεταξύ ΕΕ - NATO, καθώς είναι ορατή μία απόκλιση, με το μεν NATO να βασίζεται στις δεδομένες σχέσεις ΗΠΑ - ΗΒ και στον αγγλοσαξονικό άξονα και την ΕΕ αντίστοιχα, να ισχυροποιείται στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Ο οικονομικός περιορισμός στις αμυντικές δαπάνες παραμένει (Εικόνα 3: Εκτίμηση αμυντικών δαπανών χωρών – μελών NATO, για το έτος 2018). Η μείωση των αμυντικών προϋπολογισμών συνεχίζεται, αλλά ο ρυθμός μείωσης πλέον είναι μικρότερος του 0,4%, συγκρινόμενος με τον αντίστοιχο εν μέσω οικονομικής κρίσης, όπου οι περικοπές ανερχόταν σε ένα ποσοστό περίπου 4% - 6%. Το NATO δεσμεύεται για την διάθεση τουλάχιστον του 2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (GDP) στην άμυνα και ένας παρόμοιος στόχος για τα κ-μ της ΕΕ συζητείται (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 7).

Σημαντική πρόκληση υφίσταται στην ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας και έρευνας. Παρά τα «Pooling & Sharing» και «Smart Defence», που αναπτύχθηκαν και για την αντιμετώπιση του κατακερματισμού της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, αλλά και διαφόρων νέων προγραμμάτων και πρακτικών, υφίστανται και ερωτηματικά, ως προς τις ευρύτερες επιδιώξεις, τα κίνητρα και τα ισχυρά –οικονομικά- συμφέροντα στο ευρωπαϊκό αλλά και στο ενδοευρωπαϊκό επίπεδο, που τελικά επηρεάζουν και καθορίζουν την ίδια τη συνεργασία.

Η νίκη του Donald Trump στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ όξυνε την αβεβαιότητα στον τομέα της ασφάλειας, δημιουργώντας έκδηλες αμφιβολίες σχετικά με τη δέσμευση της αμερικανικής ηγεσίας στη συμμαχία. Όπως αναφέρει ο Blankenship (Aug 7, 2018), μεταξύ των πιο σταθερών θέσεων εξωτερικής πολιτικής του αμερικανού προέδρου, είναι η δυσπιστία του στις συμμαχίες και η αίσθηση ότι οι σύμμαχοι «εξαπατούν» τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το ανωτέρω τονίζεται, από τις διαβεβαιώσεις σε διάφορα σημεία ότι οι ΗΠΑ πρέπει να υπερασπιστούν μόνο συμμάχους που έχουν καταβάλει το «δίκαιο μερίδιό τους», από την άρνηση επιβεβαίωσης της δέσμευσης των ΗΠΑ αναφορικά με το άρθρο 5 του NATO, αλλά και πιο πρόσφατα, από την αμφισβήτηση των προϋποθέσεων εφαρμογής του παραπάνω άρθρου, σχετικά με την περίπτωση του Μαυροβουνίου

και την απροθυμία εκ μέρους των ΗΠΑ για την υπεράσπιση αυτού (Blankenship Aug 7, 2018).

Πρόκληση παραμένει και ο συμβιβασμός των θέσεων των κ-μ και συμμάχων, με υφιστάμενες διαφωνίες - διαμάχες που δεν ανήκουν και στους 2 οργανισμούς ή σε διαφορετική περίπτωση, η εύρεση τρόπων παράκαμψης των θέσεων αυτών. Αυτό σχετίζεται ειδικότερα με τις τριβές μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας και με τη δυνατότητα αρνησικυρίας (άσκηση veto) από αμφότερα τα κράτη, να μειώνει δραστικά το περιθώριο συντονισμένων προσπαθειών μεταξύ των οργανισμών.

Τέλος, η ΣΚ της Βαρσοβίας άφησε μερικά κεντρικά θέματα στη συνεργασία ΕΕ - NATO που πρέπει να επιλυθούν. Σε αυτά περιλαμβάνονται οι λεπτομέρειες μιας στρατηγικής προς τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μεσόγειο και γενικά τον Νότο, ενδεχομένως και στην Αρκτική. Το κατά πόσο η εφαρμογή της δήλωσης θα βελιώσει τη συνεργασία ΕΕ - NATO εξαρτάται αποκλειστικά από τα κ-μ και τους συμμάχους, καθώς και από την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και το χτίσιμο σωστής ισορροπίας στη συνεργασία των 2 οργανισμών (Lazarou E. Littlehale M. Dec, 2016, 8).

2.3 ΣΤΟΧΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Με βάση το τρέχον περιβάλλον ασφαλείας και τις υφιστάμενες προκλήσεις, πραγματοποιείται μία ανάλυση και κατανομή των στοχεύσεων της συνεργασίας των 2 οργανισμών, ακολουθώντας την μέθοδο του επιπέδου εφαρμογής. Στο πλαίσιο αυτό, ανιχνεύονται και καθορίζονται οι στοχεύσεις των 2 ανωτέρων επιπέδων, ήτοι του στρατηγικού και του επιχειρησιακού, παραβλέποντας λόγω θέματος αυτές του τακτικού (επί του πεδίου) και οι οποίες αντανακλούν τις στρατηγικές και επιχειρησιακές διαστάσεις αντίστοιχα, της συνεργασίας ΕΕ και NATO.

2.3.1 Στρατηγικές Διαστάσεις

Η γενική ιδέα στο πλαίσιο των στρατηγικών διαστάσεων, αφορά την χάραξη πολιτικής, με συνεκμετάλλευση όλων των πολιτικών, διπλωματικών, νομικών και θεσμικών δυνατοτήτων, για την υλοποίηση των ευρύτερων στόχων και σκοπών

της συνεργασίας. Αναπόφευκτα επομένως, η πλέον κρίσιμη στόχευση δε μπορεί να είναι άλλη από την ευθυγράμμιση της πολιτικής των 2 οργανισμών με την έκδοση μίας κοινής στρατηγικής. Ενδιαφέροντα αλληλοεξαρτώμενα ζητήματα είναι αφενός, η ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου τόσο ως υποβοηθητικό και υποστηρικτικό μέσο για την αρχική έκδοση της κοινής στρατηγικής, όσο και για τις μετέπειτα τροποποιήσεις κατά την εξέλιξη αυτής και αφετέρου, η υιοθέτηση μίας «Λευκής Βίβλου», επιτρέποντας την πρακτική μετάφραση της κοινής στρατηγικής στους στόχους που χρειάζεται να εκπληρωθούν, παρέχοντας παράλληλα ένα σαφώς καθορισμένο πολιτικό πλαίσιο περαιτέρω ευθυγράμμισης και συγχρονισμού των 2 οργανισμών.

Κρίσιμη στόχευση είναι και η αντιμετώπιση των ΥΑ, με προτεραιότητα στην κοινή αντίληψη της απειλής, όπου επιβάλλεται η καθιέρωση ενός ενιαίου θεματολογίου ως προς την κοινή αντίληψη και ιεράρχηση των απειλών, η βελτίωση των μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών και η εκπόνηση ενός κοινού σχεδίου δράσης των 2 οργανισμών. Στον ίδιο τομέα επιβάλλεται η συνεργασία με μεμονωμένα κράτη για ενίσχυση της ανθεκτικότητας αυτών, αλλά και η ανάπτυξη μηχανισμών ανταπόδοσης, με την καθιέρωση ασφαλών γραμμών επικοινωνιών μεταξύ των μελών των 2 οργανισμών και συντονισμένης αντίδρασης σε επίπεδο ΕΕ - NATO.

Μία από τις σημαντικότερες στοχεύσεις αφορά την ανάπτυξη δυνατοτήτων, όπου επιβάλλεται να καθοριστεί η ερμηνεία εννοιών, όπως η επιπλέον ανάληψη ευθυνών, ο «EU army», η «strategic autonomy» και το ενιαίο σύνολο δυνάμεων, με τους σκοπούς αυτών. Καθοριστικές αναμένονται οι επιρροές τρίτων κρατών και το κατά πόσο εφικτή είναι η συγχώνευση των εθνικών τους πολιτικών, στην κατεύθυνση μίας κοινής στρατιωτικής συνεργασίας, ενώ θέματα με ιδιαίτερες προεκτάσεις και δυναμική, είναι ο γαλλογερμανικός καταλύτης και οι επιπτώσεις του βρετανικού Brexit. Ωστόσο, το αποφασιστικό ζήτημα στον τομέα αυτόν, είναι το κατά πόσο μπορεί να επιτευχθεί και ο τρόπος διασφάλισης μίας επαρκούς κατανομής εργασίας.

Τέλος, εξίσου σημαντική στόχευση είναι και η ανάπτυξη της βιομηχανίας και έρευνας, με την προσοχή να επικεντρώνεται στην συμπόρευση σε περιβάλλον υψηλού κινδύνου, όπου κυριαρχεί ο ευρωατλαντικός κυρίως αλλά και

ενδοευρωπαϊκός ανταγωνισμός λόγω των ισχυρών οικονομικών συμφερόντων και στις περιπτώσεις όπου καταργούνται οι έννοιες της κοινής χρήσης και συμπόρευσης, δημιουργώντας, αφενός συνθήκες αλληλοεπικάλυψης προγραμμάτων και αφετέρου, απεξάρτησης από συμμαχικές αγορές. Απεναντίας, υφίστανται προγράμματα και πρωτοβουλίες αποδοτικού προσανατολισμού, αν και σε ένα περιορισμένο αναφορικά με τα πρώτα, πλαίσιο δυνατοτήτων.

2.3.2 Επιχειρησιακές Διαστάσεις

Ακολουθώντας της χάραξης πολιτικής με την ενσάρκωση σαφώς καθορισμένων στρατηγικών στοχεύσεων, έπεται η ανίχνευση και προσδιορισμός των ανιστόχων επιχειρησιακών. Πρόκειται για τα εργαλεία υλοποίησης των ευρύτερων στόχων και σκοπών, με εκμετάλλευση και αξιοποίηση στο έπακρο κάθε διαθέσιμου μέσου, συμπεριλαμβανομένων Υπηρεσιών, οργανισμών, μηχανισμών, διαδικασιών και πλαισίων συνεργασίας, προκειμένου να μετουσιωθεί αυτή η πολιτική στην πράξη.

Μία από τις πλέον κρίσιμες στοχεύσεις, αφορά την εφαρμογή παράλληλων διαδικασιών, ως τρόπο παράκαμψης εμποδίων από ΕΕ – ΝΑΤΟ, στις περιπτώσεις διαφοροποιημένων θέσεων από κ-μ και συμμάχους, που δεν ανήκουν και στους 2 οργανισμούς. Στην αντιμετώπιση των ΥΑ και αναφορικά με την ΕW/ SA, η προσοχή επικεντρώνεται στους τρόπους εξασφάλισης γρήγορων – αξιόπιστων και διαβαθμισμένων πληροφοριών. Στην υποστήριξη ανθεκτικότητας, σημαντικό ζήτημα είναι η ενσωμάτωση των ΥΑ στα EU CDP και NDPP, ενώ στην πρόληψη – αντιμετώπιση κρίσεων, υφίσταται παράδειγμα επιτυχημένης συνεργασίας. Στον υποτομέα STRATCOM, τίθεται το θέμα τροποποίησης οργάνωσης της ΕΕΑΣ και η εξέταση εγκαθίδρυσης κοινού αρχηγείου θέματος.

Στην επιχειρησιακή συνεργασία, κρίσιμες στοχεύσεις αφορούν τις δραστηριότητες στα ίδια Θέατρα Επιχειρήσεων (ΘΕ) και η έλλειψη οποιασδήποτε αναφοράς για το πλαίσιο συνεργασίας «Berlin Plus». Για την πρώτη περίπτωση, διασυνδεδεμένα ζητήματα είναι η τροποποίηση των MSO της ΕΕ, η σύλληψη κοινού Σχεδίου από ΕΕ – ΝΑΤΟ στο αυτό ΘΕ και η δομή Διοικήσεως, στην περίπτωση διεξαγόμενης επιχείρησης υπό την ηγεσία της ΕΕ. Για την δεύτερη, ανεξάρτητα των στρατηγικών στοχεύσεων γύρω από τις φιλοδοξίες της ΕΕ, καθώς το υπόψη πλαίσιο συνιστά την μόνη θεσμική επιχειρησιακή συνεργασία ΕΕ

- NATO σε μια κρίση, επιβάλλεται η ενσωμάτωσή του, στα κείμενα των 2 οργανισμών.

Στην ασφάλεια και άμυνα στον Κ/Χ, κρίσιμο ζήτημα είναι η διασύνδεση των υπαρκτών και υπό σύσταση Υπηρεσιών και Κέντρων Διοίκησης των ΕΕ και ΝΑΤΟ, ενώ στην ανάπτυξη δυνατοτήτων, η δημιουργία ενός πλαισίου συντονισμού και αμοιβαίας ενίσχυσης. Επιπλέον, η εκτέλεση παράλληλων ασκήσεων αποδεικνύεται αποτελεσματική, με μόνο ζήτημα τη μη πραγματοποίηση κοινών ασκήσεων μεγάλης κλίμακας, για την εξαγωγή συμπερασμάτων και βελτίωση της επιχειρησιακής συνεργασίας των 2 οργανισμών.

Τέλος, στο χτίσιμο ανθεκτικότητας, κρίσιμη στόχευση και παράδειγμα επιτυχημένης συνεργασίας επιχειρησιακού επιπέδου μεταξύ των 2 οργανισμών, είναι η πλήρης αντίληψη των απαιτήσεων ανθεκτικότητας και η δυνατότητα εκτέλεσης ευρείας γκάμας κοινών δράσεων, ώστε να δύνανται να υποστηρίξουν αποτελεσματικά, μεμονωμένα έθνη και κατ' επέκταση κ-μ και συμμάχους, σε περίπτωση που απαιτηθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Με βάση την ανάλυση και κατανομή των διαστάσεων της συνεργασίας ΕΕ – NATO, το κεφάλαιο αυτό πραγματεύεται τις στρατηγικές διαστάσεις, ήτοι την χάραξη πολιτικής, με συνεκμετάλλευση όλων των πολιτικών, διπλωματικών, νομικών και θεσμικών δυνατοτήτων για την υλοποίηση των ευρύτερων στόχων και σκοπών. Πρόκειται για μία ιδιαίτερως σύνθετη διαδικασία, μέσα από ένα πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο πλαίσιο, όπως αυτό καθορίζεται από τους 2 οργανισμούς και κάθε κ-μ ή/ και σύμμαχο ξεχωριστά. Το παραπάνω επιβάλλει την ενδεδειγμένη εξέταση κάθε ιδιαίτερου χαρακτηριστικού, με την παράλληλη χρησιμοποίηση και εκμετάλλευση κάθε διαθέσιμου εργαλείου, ώστε να εξαχθεί τελικά ένα συνεκτικό προϊόν πλήρους φάσματος, ικανού να «αλλάξει το παιχνίδι» (game changer) στο μέλλον της ευρωπαϊκής ηπείρου.

3.2 ΚΟΙΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Το πρωταρχικό και πλέον κρίσιμο στοιχείο αφορά την ευθυγράμμιση της πολιτικής ΕΕ – NATO. Ανταποκρινόμενοι στις τρέχουσες εξελίξεις, οι 2 οργανισμοί έχουν συντάξει μεγάλο αριθμό από Σχέδια, εγχειρίδια, πλαίσια και πρωτόκολλα συνεργασίας, σε διάφορους τομείς, μεταξύ άλλων για ΥΑ, Κ/Χ, ασκήσεις, αμυντική βιομηχανία και έρευνα. Τα παραπάνω όμως, δεν αποτελούν παρά μνημόνια συνεργασίας, «ορφανά» από την έλλειψη μίας ευρύτερης στρατηγικής και που τελικώς επαφίενται στις κατά περίπτωση διευθετήσεις μεταξύ των δρώντων για την εκπλήρωση του σκοπού τους. Αν ΕΕ και NATO επιθυμούν την επίτευξη μίας ολοκληρωτικής συνεργασίας, επιβάλλεται να αναθεωρήσουν και να συντονίσουν τα στρατηγικά τους σχέδια, δηλαδή τόσο την νεώτερη EUGS όσο και το Στρατηγικό Σχέδιο του NATO του 2010, προς την κατεύθυνση μίας κοινής στρατηγικής. Ανεξάρτητα από το πόσο το θέλουν, τι πραγματικά επιδιώκουν και ποια εμπόδια αναμένεται να συναντήσουν, η κοινή στρατηγική διασυνδέεται με 2 σημαντικά στοιχεία.

3.2.1 Ενίσχυση του Πολιτικού Διαλόγου

Το πρώτο αφορά την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου, τόσο για την αρχική υιοθέτηση της κοινής στρατηγικής, όσο και για τις μετέπειτα τροποποιήσεις κατά

την εξέλιξη αυτής. Μέσα από τις αναφορές προόδου της ΚΔ, διαπιστώνεται κινητικότητα στον τομέα αυτό, ιδίως σε ό,τι αφορά τις συνεδριάσεις των ΝΑC και ΡSС, στο επίπεδο ΗR/VР και ΝΑΤO SС, αλλά και σε επίπεδο προσωπικού και – στρατιωτικών- επιτελών. Ο διάλογος αυτός όμως, πρέπει να επεκταθεί στο ανώτατο επίπεδο και σε τακτική βάση, εισάγοντας παράλληλες και διαδραστικές συνεδριάσεις μεταξύ του EC και του Νατοϊκού Αρχηγείου (NHQ⁴¹) – ΝΑC. Το παραπάνω έχει διπλό σκοπό, τόσο ως προς την κατεύθυνση μίας πιο ολοκληρωμένης κατανόησης – πρόβλεψης και εκτίμησης, επί των κοινών κινδύνων και προκλήσεων στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, όσο και στην παροχή ενός πλαισίου ανάπτυξης μίας στρατηγικής καθοδήγησης ως προς τους καλύτερους τρόπους κοινής αντιμετώπισης.

Η ενίσχυση θέματος πρέπει να περιλαμβάνει και την εισαγωγή τακτικών κοινών συσκέψεων, συμπεριλαμβανόμενων αυτών μεταξύ των Υπουργών Εσωτερικών και με επίκεντρο την ανθεκτικότητα, των Υπουργών Εθνικής Άμυνας για τα κατά περίπτωση Σχέδια και διαθεσιμότητες δυνάμεων και των Υπουργών Οικονομικών για τις αμυντικές δαπάνες και χρηματοδότηση. Μέσα από τις συναντήσεις αυτές, εισάγεται το στοιχείο του δυναμισμού κατά το χτίσιμο της συνεργασίας και προωθείται παράλληλα μία σαφέστερη πολιτική καθοδήγηση. Αποφασιστικής σημασίας στο ίδιο πλαίσιο δράσεων, είναι η παροχή αμοιβαίων εγγυήσεων ασφάλειας και άμυνας σε μεμονωμένα έθνη, είτε για την προσέλκυση και συμμετοχή αυτών στους 2 οργανισμούς, είτε για την εγκαθίδρυση μίας εποικοδομητικής συνεργασίας σε επίπεδο κρατών και οργανισμών, με την επιτυχή ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την μετά-Brexit εποχή, να κυριαρχεί στη δεύτερη περίπτωση⁴².

Σημαντικό ζήτημα που απαντάται στο επίπεδο αυτό, είναι το πώς θα συμβιβαστούν οι αντικρουόμενες θέσεις κρατών που δεν ανήκουν και στους 2 οργανισμούς. Αυτό σχετίζεται ειδικότερα με τις τριβές μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας, οι οποίες αντιπροσωπεύουν σημαντικό εμπόδιο -στις επιχειρησιακές διαστάσεις για την εφαρμογή των διευθετήσεων «Berlin Plus» και κατ' επέκταση- για τη συνεργασία ΕΕ και ΝΑΤO. Η δυνατότητα αρνησικυρίας (άσκηση veto), τόσο στην ΕΕ (από την Κύπρο), όσο και στο ΝΑΤO (από Τουρκία), μειώνει δραστικά το

⁴¹ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49284.htm

⁴² Λοιπά όπως παράγραφος 3.4.3 (Το Βρετανικό «Brexit» και ο Αγγλοσαξονικός Άξονας).

περιθώριο συντονισμένων προσπαθειών, οδηγώντας τα θεσμικά όργανα σε μία «κατάσταση ομηρίας». Επομένως, στο πλαίσιο της περαιτέρω σύγκλισης των 2 οργανισμών, είναι επιτακτική ανάγκη, είτε η εξεύρεση λύσης στη συγκεκριμένη και σε ανάλογες διαμορφούμενες περιπτώσεις, είτε η εύρεση τρόπων παράκαμψης των κρατικών θέσεων.

3.2.2 Υιοθέτηση Κοινής «Λευκής Βίβλου»

Το επόμενο βήμα περιλαμβάνει την υιοθέτηση μίας υπό-στρατηγικής, ή διαφορετικά μία «Λευκή Βίβλο», επιτρέποντας αφενός την πρακτική μετάφραση της κοινής στρατηγικής στους στόχους που χρειάζεται να εκπληρωθούν, μεταξύ άλλων των διαφορετικού τύπου διεξαγόμενων επιχειρήσεων και αφετέρου παρέχοντας ένα σαφώς καθορισμένο πολιτικό πλαίσιο, για περαιτέρω ευθυγράμμιση και συγχρονισμό των 2 οργανισμών.

Ένα τέτοιο έγγραφο, αναμένεται να υπερκαλύψει γενικές ελλείψεις, παρέχοντας ειδικά προγράμματα και μέτρα στους τομείς της εκπαίδευσης, του καθορισμού προτύπων, της ηγεσίας, της συνεργατικής έρευνας, της βελτίωσης της συμπληρωματικότητας στην ανάπτυξη δυνατοτήτων, της αντιμετώπισης των ΥΑ, του συγχρονισμού της άμυνας στον Κ/Χ και της ενίσχυσης της αμυντικής βιομηχανίας. Επιπλέον -κυρίως στο πλαίσιο της Ένωσης- δύναται να παρέχει διευκρινήσεις ώστε, να ξεπεραστούν εγγενείς αδυναμίες στις στρατιωτικές επιχειρήσεις –AAR, Πληροφορίες, ΔΕ, Στρατηγική Αναγνώριση-, να διασφαλίσει σταθερές δεσμεύσεις από τα κράτη – μέλη, να συγχρονίσει ή ενσωματώσει τις σχετικές με την ασφάλεια στρατιωτικές και μή ικανότητες (διπλή χρήση - πολιτικοστρατιωτική) και να γίνει σωστή χρήση των οικονομικών κινήτρων.

3.3 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Ο τομέας αντιμετώπισης των ΥΑ βρίσκεται στην κορυφή της λίστας των κοινών προτεραιοτήτων, εξέλιξη αν μη τι άλλο αναμενόμενη, αν συνυπολογιστεί η ραγδαία αύξηση της τρομοκρατίας, η διάδοση των επιθέσεων στον Κ/Χ και η χρήση της παραπληροφόρησης και προπαγάνδας ως όπλο πολέμου. Εξετάζοντας τις γραπτές αναφορές των 2 οργανισμών, εντοπίζονται σημαντικά αποτελέσματα προόδου, τουλάχιστον στο επιχειρησιακό επίπεδο. Όσον αφορά όμως τις

στρατηγικές διαστάσεις, υφίστανται και δυναμικοί περιορισμοί, που πρέπει να ξεπεραστούν, για την επίτευξη των στόχων θέματος.

3.3.1 Κοινή Αντίληψη Απειλής

Οι Stabile, Lasconjarias και Sartori (2018, 9) επιχειρηματολογούν για την υιοθέτηση ελαφρώς διαφορετικών προσεγγίσεων από ΕΕ και NATO, ακόμα και στις αναγνωρισμένες και πολυδιάστατες απειλές που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Αυτό προκαλείται εν μέρει, λόγω της εξάρτησης από διαφορετικές προοπτικές και στρατηγικά σχέδια που βασίζονται σε σενάρια περιφερειακού και τοπικού χαρακτήρα. Έτσι, η πλειοψηφία των κ-μ και συμμάχων στην Ν. Ευρώπη, έχει στην κορυφή της λίστας των προτεραιοτήτων της τα θέματα μετανάστευσης, ενώ σύμμαχοι –κυρίως- στην Αν. Ευρώπη συνεπικουρούμενοι και από τις ΗΠΑ, έχουν ως προτεραιότητα τον περιορισμό της ρωσικής επιθετικότητας. Η απόκλιση αυτή μεταξύ των προτεραιοτήτων, ενισχύεται από την απουσία ενός ενιαίου θεματολογίου ως προς την κοινή αντίληψη και ιεράρχηση των απειλών⁴³ (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 9).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ορισμός –ή σωστότερα, η αδυναμία επαρκούς ορισμού- των ΥΑ, που *«ορίζονται ως το σύνολο των εξαναγκαστικών και ανατρεπτικών δραστηριοτήτων, συμβατικών ή μή μεθόδων (διπλωματικών, στρατιωτικών, οικονομικών, τεχνολογικών κ.α), που μπορεί να χρησιμοποιούνται με συντονισμένο τρόπο από κρατικούς και μή φορείς, για να πετύχουν συγκεκριμένους στόχους, παραμένοντας κάτω από το όριο του επισήμως διακηρυγμένου πολέμου»*⁴⁴ (European Commission Apr. 6, 2016), καθώς είναι από την φύση τους αόριστοι, ευμετάβλητοι και πολυεπίπεδοι, προσδίδει την κατά περίπτωση υποκειμενική διάσταση, καταδεικνύοντας σαφώς τις παραπάνω αποκλίσεις. Είναι χαρακτηριστικό το απόσπασμα *«κάθε κράτος - μέλος, υπηρεσία αυτών ή κέντρο αριστείας, το αντιλαμβάνονται με τον δικό τους τρόπο, έτσι όπως θα μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν για να προωθήσουν τη δική τους ατζέντα»* (Lasconjarias G. Larsen A. 2015, 10).

⁴³ <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14794012.2018.1423603>

⁴⁴ Σε μία διατύπωση κατά την κρίση του γράφοντος, αφορούν το σύνολο των μή συμβατικών δραστηριοτήτων από κρατικούς ή μή φορείς, με στόχο την αποσταθεροποίηση και εν τέλει διάσπαση της εσωτερικής συνοχής του απειλούμενου, κυρίως πρό αλλά και κατά την διάρκεια της πολεμικής σύγκρουσης.

Εξάλλου, το εύρος της μεθοδολογίας και στόχων των ΥΑ, είναι ήδη και αποδεδειγμένα διευρυμένο. Έτσι, πέραν από την ΕΥ και της ευαισθητοποίησης περί των ΥΑ από την εφαρμογή τους στην Ουκρανία –αν και ενδείξεις υπήρχαν και νωρίτερα, όπως η γνωστή κρίση «Bronze Soldier» στην Εσθονία⁴⁵-, ΥΑ ήταν και το ξαφνικό κύμα αιτούντων άσυλο στα Ρώσο-Φινλανδικά σύνορα το 2016, οι επιχειρήσεις Κ/Χ με την κυκλοφορία ψευδών ειδήσεων «fake news» στην καρδιά της ΕΕ κατά τις εκλογικές περιόδους στην Γαλλία και Γερμανία το 2017, ακόμα και πέραν του Ατλαντικού, κατά τις προεδρικές εκλογές του 2016⁴⁶. (Raik.K Järvenpää.P 2017, 13).

Παρά της αναμενόμενης –λόγω υποκειμενικότητας- διαφοροποίησης και ως προς τις κρατικές απόψεις, παραμένει η εμμένουσα ανάγκη βελτίωσης των μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κ-μ και συμμάχων, καθώς και η έγκαιρη και μεγαλύτερη συμβολή τους, ως προς την παροχή ενδείξεων σχετικά με πιθανές απειλές. Δεδομένου ότι υπάρχει μικρή διασύνδεση μεταξύ των ΥΑ και της παραδοσιακής αποτροπής -μέσω δυνάμεων-, η έννοιά τους συνδέεται μεταξύ άλλων, με αυτή της ανθεκτικότητας των δικτύων Κ/Χ, της διαφοροποίησης των παρόχων ενέργειας και τις STRATCOM⁴⁷. Ιδιαίτερα η ανθεκτικότητα, συνιστά το βασικό εργαλείο αντιμετώπισης και για τον λόγο αυτό –η υποστήριξη της ανθεκτικότητας ως προς τις ΥΑ- εξετάζεται ως ιδιαίτερη υποκατηγορία, στα κοινά κείμενα των 2 οργανισμών, σχετικά με την εφαρμογή και πρόοδο της ΚΔ.

Απότοκο της αδυναμίας ορισμού, της διάστασης της υποκειμενικότητας και της μερικής απόκλισης των προσεγγίσεων, είναι η δυσκολία εκπόνησης ενός κοινού Σχεδίου δράσης των 2 οργανισμών. Έτσι, παρά τις ανεπίσημες επαφές και ανταλλαγές απόψεων, όπως αυτές μεταξύ της HR/VP και του NATO SG, η απουσία ενός τυπικού πλαισίου συνεργασίας θέματος, εξακολουθεί να παρεμποδίζει την αποτελεσματική συνεργασία. Κατά συνέπεια, κρίνεται ως απαραίτητη η ανάπτυξη ικανοτήτων, αφενός της ΕΕ, ώστε να αξιολογεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο τα τρωτά σημεία και να δημιουργεί ένα μητρώο απειλών σε κρίσιμους κρατικούς τομείς -συμπεριλαμβανομένων της ασφάλειας στον Κ/Χ και

⁴⁵ <https://www.forbes.com/sites/francistapon/2018/07/07/the-bronze-soldier-statue-in-tallinn-estonia-give-baltic-headaches/#5363868498c7>

⁴⁶ https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-orders-review-of-russian-hacking-during-presidential-campaign/2016/12/09/31d6b300-be2a-11e6-94ac-3d324840106c_story.html?noredirect=on&utm_term=.a97be59a8274

⁴⁷ <https://www.nato.int/docu/review/2015/also-in-2015/deterrence-russia-military/en/index.htm>

της ανθεκτικότητας-, με σκοπό να προειδοποιεί για τον κίνδυνο ΥΑ και αφετέρου του NATO, ώστε να ενισχύσει την αξιοπιστία των στρατιωτικών δομών σε σενάρια ΥΑ. Επιπλέον, η θεσμοθέτηση ενός μηχανισμού κοινής αντίληψης απειλής, είναι κάτι περισσότερο από ένα τυπικό θέμα, καθώς συμβάλει στη μείωση της λογικής του ανταγωνισμού μεταξύ των 2 οργανισμών, ενισχύοντας κατά τον τρόπο αυτό, την αποτελεσματικότητα της συνεργασίας (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 11).

3.3.2 Συνεργασία με Μεμονωμένα Κράτη

Επισημάνθηκε ανωτέρω η σημασία της ανθεκτικότητας στην αντιμετώπιση των ΥΑ. Αν και σε κάθε κοινωνία, αυτή εξαρτάται από κρατικά μέτρα, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι οι σύγχρονες κοινωνίες είναι στενά διασυνδεδεμένες σε διεθνή δίκτυα και ροές, όπως μεταξύ άλλων τα αγαθά, η ενέργεια, οι πληροφορίες και τα οικονομικά. Καθώς είναι αναμενόμενο, στα δίκτυα αυτά να δημιουργούνται τόσο ευκαιρίες, όσο και αντίστοιχα τρωτά σημεία προς εκμετάλλευση, η ασφάλεια των δικτύων απαιτεί πολύ-επίπεδη συνεργασία, συμπεριλαμβανομένης αυτής μεταξύ κρατών και οργανισμών (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 12).

Στο πλαίσιο της συνεργασίας τους, ΕΕ και NATO πρέπει να διερευνήσουν τις δυνατότητες ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των κ-μ και συμμάχων τους. Αυτό περιλαμβάνει μελέτη της κατάστασης των βασικών υποδομών (λιμένες, αεροδρόμια, οδικό δίκτυο, γέφυρες, δίκτυα επικοινωνίας κ.α.), εξέταση της ανθεκτικότητας της κοινωνίας σε συμβατικές και μή απειλές (ασφαλή συστήματα επικοινωνιών - εκκένωσης - παρακολούθησης, καταφύγια, κ.α.), εξέταση ως προς την ασφάλεια και επάρκεια εφοδιασμού των βασικών αναγκών, καθώς και εγκατάσταση υπομημάτων ΔΜ σε όλη την Ευρώπη για ταχύτερη αντίδραση. Τα παραπάνω, πρέπει να πραγματοποιηθούν με την ιδιότητα του κατεπείγοντος και να γίνεται συχνή ενημέρωση περί της προόδου υλοποίησης αυτών, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών στα κ-μ και συμμάχους, όπου η δράση κρίνεται αναγκαία και επείγουσα.

Περνώντας στην κυρίως αντιμετώπιση των ΥΑ, η πρώτη γραμμή άμυνας, είναι αυτή των εθνών – κρατών. Αυτά συχνά προτιμούν, να μην αντιμετωπίζουν τα προβλήματα ανθεκτικότητας και τα τρωτά τους σημεία, διαμέσου οργανισμών - όπως ΕΕ και NATO- ή αν το κάνουν, στρέφονται προς το NATO, καθώς υπάρχει

μία δέσμευση ανταλλαγής πληροφοριών και αμοιβαίας συνδρομής⁴⁸. Αυτό, γιατί καθώς οι ΥΑ μεταβάλλονται ως προς τη μορφή και το περιβάλλον εφαρμογής, στοχοποιώντας συγκεκριμένες αδυναμίες κάθε κράτους και κοινωνίας, δημιουργούνται αναπόφευκτα ανησυχίες και αμφιβολίες στα κράτη, ως προς την κοινοποίηση διαβαθμισμένων πληροφοριών, σχετικά με κρίσιμα ζητήματα εθνικής σημασίας.

3.3.3 Μηχανισμοί Ανταπόδοσης

Καταρχάς, ΕΕ και NATO πρέπει να αναπτύξουν μηχανισμούς και διαδικασίες για κοινή EW και SA. Ήδη υφίστανται ορισμένες βασικές ικανότητες, όπως τα INTCEN και EUHFC της ΕΕ, αλλά και τα JISD και NHAB του NATO, όπου η συγκέντρωση και κοινοποίηση πληροφοριών μεταξύ των συμμάχων είναι μεν αργή, αλλά λειτουργική. Λειτουργική είναι και η άτυπη ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ κ-μ και συμμάχων, που αποτελεί όμως ένα υποκατάστατο μίας οργανωμένης και τακτικής ανταλλαγής πληροφοριών. Βελτίωση της EW/ SA, μαζί με τη λήψη μέτρων για την καθιέρωση ασφαλών επικοινωνιών μεταξύ των μελών των 2 οργανισμών, αποτελούν εχέγγυα προώθησης της σταθερότητας και ασφάλειας.

Οι Raik και Järvenpää (May, 2017, 21) αναφέρουν την ανάπτυξη μίας συντονισμένης αντίδρασης των 2 οργανισμών, που αποτελεί το αμέσως επόμενο και κρίσιμο μέτρο. Ένα δεδομένο στην περίπτωση των ΥΑ, είναι η διφορούμενη διασύνδεση της στρατιωτικής και μή στρατιωτικής δράσης με τον πόλεμο και την ειρήνη. Πηγάζει από την προαναφερθείσα έννοια των ΥΑ και τη δυνατότητα ανάληψης μιας σημαντικής δραστηριότητας αποσταθεροποίησης, που όμως δε χαρακτηρίζεται ως πολεμική πράξη και επομένως δε δύναται να οδηγήσει στην ενεργοποίηση των συμβατικών δεσμεύσεων της ΕΕ και του NATO. Αναπόφευκτα δημιουργείται ένα εμπόδιο, που δυσκολεύει την κινητοποίηση της άμυνας, πολλώ μάλλον της κοινής άμυνας (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 21).

Στη ΣΚ στην Ουαλία το 2014, το NATO αποφάσισε την επέκταση του άρθρου 5⁴⁹, ώστε να συμπεριληφθούν εκτεταμένες και ακρόβουλες επιθέσεις στον Κ/Χ, όμως εξακολουθεί να υφίσταται η «γκρίζα περιοχή» μεταξύ, διαχείρισης

⁴⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm

⁴⁹ https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm

κρίσεων και συλλογικής άμυνας -ειρήνης και πολέμου- (Εικόνα 5: Η «Γκρίζα Περιοχή» μεταξύ Διαχείρισης Κρίσεων και Συλλογικής Άμυνας). Οι δεσμεύσεις της ΕΕ περί «αμοιβαίας συνδρομής» (mutual assistance clause) - άρθρο 42.7⁵⁰ και «αλληλεγγύης» (solidarity clause) - άρθρο 222.1⁵¹, παρέχουν μεν ευρύτερο πεδίο αντιμετώπισης σε περίπτωση ΥΑ σε σχέση με το άρθρο 5, ακαθόριστης όμως πρακτικής αξίας, ενώ επιπλέον και όπως αναφέρεται στην EUGS, η εφαρμογή αυτών των δεσμεύσεων δεν έχει σημειώσει βήματα προόδου (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 15-21).

Είναι χαρακτηριστικό στο κομμάτι αυτό, ότι η ενεργοποίηση της ρήτρας «αμοιβαίας συνδρομής» από την Γαλλία –ως συνέχεια των αιματηρών τρομοκρατικών επιθέσεων στο έδαφός της το 2015-, κατέδειξε και την ιδιαιτερότητα του μηχανισμού εφαρμογής αυτής. Η ρήτρα προβλέπει τη δράση των κ-μ, πλην όμως η ακριβής μορφή βοήθειας, καθορίζεται ξεχωριστά μεταξύ της χώρας που έχει την ανάγκη και κάθε άλλο κ-μ αρωγό, ενώ τα θεσμικά όργανα της Ένωσης δεν έχουν ρόλο στη διαδικασία. Αυτό που πρέπει να πραγματοποιηθεί από πλευράς ΕΕ, είναι να αναπτυχθεί περαιτέρω ο μηχανισμός εφαρμογής που σχετίζεται με το άρθρο της «αλληλεγγύης», όπου τα θεσμικά όργανα θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση και τον συντονισμό στο κ-μ που έχει ανάγκη. Επιπλέον, οι 2 οργανισμοί πρέπει να συντονίσουν τα επιχειρησιακά τους Σχέδια και να αποκτήσουν καλύτερη κοινή κατανόηση, σχετικά με τη συνεισφορά του κάθε ενός στην αντιμετώπιση των ΥΑ (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 15-21).

3.4 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ

Η συνεργασία των 2 οργανισμών στον τομέα των Αμυντικών Δυνατοτήτων, είναι μία από τις πλέον κρίσιμες, με σημαντικές μεταβλητές και προεκτάσεις, καθώς και αντίστοιχα βαρύνουσα σημασία, ως προς τις επίτευξη των επιθυμητών στόχων.

Παρά τη σύγκλιση των συμφερόντων ΕΕ και NATO, παραμένουν σαφείς διακρίσεις όσον αφορά την ακολουθούσα προσέγγιση και μεθοδολογία. Αυτές

---

⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1441615664444&uri=CELEX:12012M/TXT>

⁵¹ <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-5-external-action-by-the-union/title-7-solidarity-clause/510-article-222.html>

αφορούν κυρίως την κλασική διχοτόμηση μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών ικανοτήτων, σύμφωνα με την οποία, η ΕΕ ασκεί ηγετικό ρόλο όσον αφορά τον πολιτικό τομέα, ενώ το ΝΑΤΟ αποκτά προβάδισμα όταν πρόκειται για στρατιωτικές εφαρμογές. Ιδιαίτερα αναφέρεται, η ανάπτυξη συνεκτικών προσεγγίσεων από την ΕΕ με στόχο την αξιολόγηση και την αντιμετώπιση κρίσιμων καταστάσεων, ιδίως στο πεδίο της ανοικοδόμησης θεσμών, ενώ αντίθετα από στρατιωτικής πλευράς, υστερεί έναντι του ΝΑΤΟ, καθώς δε διαθέτει το πλαίσιο και τους μηχανισμούς για τη διασφάλιση της συλλογικής αποτροπής και άμυνας (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 9).

Παρόλο που σύμφωνα με την παραπάνω διχοτόμηση είναι δυνατή μία πρόβλεψη ως προς την κατανομή εργασίας, η συνεργασία και ένας κοινός στρατηγικός σχεδιασμός ΕΕ και ΝΑΤΟ, αποτελούν πρόκληση, μεταξύ άλλων από την προαναφερθείσα έλλειψη κοινής αντίληψης της απειλής, τόσο εντός όσο και μεταξύ των 2 οργανισμών. Επιπλέον, οι πρόσφατες εξελίξεις αναφορικά με την ενσωμάτωση της άμυνας, φαίνεται να περιπλέκουν ακόμη περισσότερο την εικόνα, καθιστώντας κρίσιμο το να αποσαφηνιστεί το επίπεδο φιλοδοξίας της ΕΕ στον τομέα αυτό (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 9).

Για το ΝΑΤΟ, οι μέχρι πρότινος προσπάθειες εσπίαζαν στη χρηματοδότηση των αμυντικών δαπανών, με στόχο την επίτευξη του 2% του ΑΕΠ, ένας στόχος που όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, αποτυγχάνεται να εκπληρωθεί για την πλειοψηφία των συμμάχων. Αναφορικά με τις συζητήσεις για την άμυνα της ΕΕ, μία από τις κύριες ανησυχίες ήταν η έλλειψη δυνατοτήτων, ή ακόμη και όταν υπάρχουν οι δυνατότητες αυτές, η έλλειψη της πολιτικής βούλησης ή ακόμα και της χρηματοδότησης για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Ωστόσο, το θεματολόγιο της ΕΕ εμπλουτίστηκε για να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην ευρωπαϊκή άμυνα, συμπεριλαμβανομένης της σχεδίασης των δυνατοτήτων και της ανάπτυξης γενικότερα, ξεπερνώντας τα στενά όρια των αποστολών της CSDP. Έτσι, ΕΕ και ΝΑΤΟ κινούνται πιο κοντά, με κίνητρο την κοινή ανησυχία ως προς την ικανότητα των Ευρωπαίων να αναλάβουν τις επιπλέον ευθύνες για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών τους (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 16).

Ωστόσο αυτή η «επιπλέον ανάληψη ευθυνών» δημιουργεί ερωτηματικά όπως, για το ποια είναι η ερμηνεία της και του τι περιλαμβάνει, για τις επιδιώξεις

προσανατολισμού της ΕΕ προς το παραδοσιακό έδαφος αποτροπής και άμυνας του ΝΑΤΟ, για τα αποτελέσματα ως προς την επίτευξη συνεργασίας και κατανομή εργασίας μεταξύ τους, για το μέγεθος και τις επιδράσεις των πιθανών επιρροών από τρίτους παράγοντες και με ιδιαίτερη αναφορά, στον υπαρκτό και ενισχυμένο Αγγλο-Σαξονικό Άξονα, ως απότοκο του βρετανικού Brexit, αλλά και τον Γάλλο-Γερμανικό καταλύτη. Ο κίνδυνος παρέκκλισης από τη συμπληρωματικότητα –που αποτελεί κοινό στόχο- και προσέγγισης του ανταγωνισμού και των μή επιθυμητών αλληλοεπικαλύψεων κατά την ανάπτυξη δυνατοτήτων, σε ένα τέτοιο πολυεπίπεδο γεωστρατηγικό περιβάλλον, παραμένει ορατός και μεγάλος, δύναται όμως να αποδειχθεί πολύτιμη συμβολή στο ΝΑΤΟ και κατ' επέκταση, πυλώνας ενίσχυσης και των 2 οργανισμών.

Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί το ζήτημα δημιουργίας του «EU army». Πρόκειται για ένα επαναλαμβανόμενο και διχαστικό θέμα, μεταξύ των υποστηρικτών της ιδέας⁵² και των κρατών – μελών με έναν πιο έντονα διατλαντικό προσανατολισμό, όπου δεσπόζει ως κύριος εκφραστής αυτών το ΗΒ. Δεν μπορεί να αποκλειστεί συνεπώς –ενόψει της ολοκλήρωσης του Brexit- ότι οι συζητήσεις σχετικά με την δημιουργία του EU army, θα επανέλθουν στο προσκήνιο.

Μια άλλη διχαστική έννοια από πλευράς ΕΕ είναι αυτή της «strategic autonomy». Βάση αυτής, υπήρξε η «δυνατότητα για αυτόνομη δράση» που περιλαμβανόταν στην Δήλωση του «Saint-Malo⁵³» και ενίσχυσή της, η ξεκάθαρη αναφορά στην EUGS. Σε μία πρώτη προσπάθεια εκμείυσης της ερμηνείας της και σε άμεση σχέση με την δημιουργία του EU army, μπορεί να σημαίνει την εδαφική υπεράσπιση της ΕΕ, ενδεχόμενο που συγκεντρώνει λιγοστές πιθανότητες. Μία δεύτερη ερμηνεία, είναι η αύξηση της εμπιστοσύνης στις δυνατότητες που παράγονται εντός της ΕΕ. Μία τρίτη – και ίσως με την πιο ευρέα και αποδεκτή κατανόηση- είναι ότι η ΕΕ πρέπει να είναι σε θέση να αναλάβει στρατιωτικές επιχειρήσεις από μόνη της, όταν αυτό καθίσταται απαραίτητο. Το τελευταίο, ήταν και στόχος της CSDP -ιδίως μέσα από το ΗΗG και τις «μάχιμες ομάδες» (EU

---

⁵² Γαλλίας αρχικά και Γερμανίας, με τις επιδιώξεις της πρώτης να κατευθύνονται σε ένα πιο ευρύ πλαίσιο από αυτό του EU army. Λοιπά, όπως στην παράγραφο 3.2.2. της παρούσας εργασίας.

⁵³ https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf

Battlegroups)⁵⁴- από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, αλλά στην πραγματικότητα η ΕΕ εξακολουθεί να στερείται βασικών στρατιωτικών ικανοτήτων, που απαιτούνται για αυτόνομη δράση, όπως μεταξύ άλλων ένα αυτόνομο ευρωπαϊκό Αρχηγείο (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 17).

Ένα κρίσιμο στοιχείο που δεν πρέπει να παραβλέπεται, είναι ότι οι στρατιωτικές ικανότητες των 2 οργανισμών, είναι –πλην ελαχίστων εξαιρέσεων- εθνικές. Αυτό σημαίνει ότι οι σύμμαχοι και τα κ-μ διατηρούν το κυριαρχικό τους δικαίωμα να αποφασίζουν για το πώς θα οργανώσουν τις δυνάμεις τους και το πώς θα τις χρησιμοποιήσουν. Ήδη υφίστανται μία δέσμευση ορισμένων δυνάμεων στα πλαίσια του NATO αλλά και μία –μερική- συμβολή στην CSDP. Τη στιγμή λοιπόν, που ο στόχος του EU army εκτιμάται ως μή εφικτός πρακτικά, η ιδέα δημιουργίας ενός ενιαίου συνόλου δυνάμεων, στην οποία θα βασίζονται και οι 2 οργανισμοί, φαντάζει θελκτική και υλοποιήσιμη (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 17).

Ο Biscop (Sep 6, 2018) επιχειρηματολογεί για το ενιαίο αυτό σύνολο δυνάμεων, υποστηρίζοντας ότι λόγω περιορισμού των υφιστάμενων μέσων, πρέπει να ληφθεί μέριμνα από ΕΕ και NATO, προκειμένου να αποφεύγονται, ανταγωνιστικές απαιτήσεις, αλληλοεπικαλύψεις στόχων και συγκεχυμένες δομές διοικήσεως. Επιπροσθέτως, προχωρώντας στο επόμενο βήμα μίας ευρωπαϊκής στρατιωτικής ολοκλήρωσης, προτείνει και τα θεμελιώδη συστατικά αυτής. Μεταξύ άλλων, πρέπει να περιλαμβάνεται, ο μετασχηματισμός του ενιαίου συνόλου σε μόνιμο, η σαφώς καθορισμένη και μόνιμη λειτουργία ΔΕ των αποστολών και επιχειρήσεων και η υποστήριξη αυτών από αντίστοιχα μόνιμες πολυεθνικές δυνατότητες (Biscop Sep 6, 2018).

Ιδιαίτερο θέμα πέρα από την δημιουργία, συνιστά και ο σκοπός ανάπτυξης και διατήρησης των στρατιωτικών ικανοτήτων, που σε γενικές γραμμές είναι η εδαφική υπεράσπιση και οι εκστρατευτικές επιχειρήσεις. Ο κρατικός παράγοντας αποδεικνύεται και εδώ καθοριστικός. Τα κ-μ επιλέγουν πού θα χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους και καθορίζουν τις προτεραιότητές τους, βάσει της εθνικής τους ασφάλειας και στρατηγικής τους, της -στρατηγικής τους- κουλτούρας, αλλά και της

---

⁵⁴http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909noteesdp_/sede030909noteesdp_en.pdf

αντίληψης των τρεχούσης φύσεως απειλών τους (Raik K. Järvenpää P. May, 2017, 17).

3.4.1 Στρατηγική Αυτονομία Vs Ανάλυση Επιπλέον Ευθυνών

Σύμφωνα με την EUGS και τις προτεραιότητες αυτής «ένα κατάλληλο επίπεδο φιλοδοξίας και στρατηγικής αυτονομίας είναι σημαντικό για την ικανότητα της Ευρώπης να προάγει την ειρήνη και την ασφάλεια μέσα και έξω από τα σύνορά της» (Mogherini 2016, 9). Αν και πρόκειται για ένα απόσπασμα σαφές, ως προς τους γενικούς στόχους της Ένωσης, εντούτοις δεν διευκρινίζεται, αφήνοντας περιθώρια διαφορετικών ερμηνειών, τί συνεπάγεται το «κατάλληλο επίπεδο φιλοδοξίας και στρατηγικής αυτονομίας». Το άμεσο και φυσικό επακόλουθο της EUGS, ήταν το σχέδιο εφαρμογής προτάσεων στην ασφάλεια και άμυνα, της ΕΕΑΣ⁵⁵. Ωστόσο, ενώ το σχέδιο καθορίζει τη διαχείριση κρίσεων, την ανάπτυξη ικανοτήτων και την προστασία των πολιτών ως πρωταρχικές ανησυχίες, αυτοπεριορίζεται στην επιβεβαίωση της αναγκαίας αύξησης του επιπέδου φιλοδοξίας, δίχως την παροχή περαιτέρω εξηγήσεων. Αποτέλεσε όμως, το εφαλτήριο έναρξης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 11).

Το πρώτο βήμα αποτέλεσε η δημιουργία μίας μόνιμης επιχειρησιακής Στρατιωτικής Ικανότητας Σχεδίασης και Διεξαγωγής (MPCC)⁵⁶, υπεύθυνης σε στρατηγικό επίπεδο, για τον επιχειρησιακό σχεδιασμό και τη διεξαγωγή των μή εκτελεστικών στρατιωτικών αποστολών της ΕΕ, δηλαδή αυτές όπου η ΕΕ υποστηρίζει τις προσπάθειες της χώρας στην επικράτεια της οποίας διενεργείται η αποστολή. Το παραπάνω, ίσως πρόκειται για ένα μεσοπρόθεσμο επίτευγμα, στη διαδικασία που δύναται να οδηγήσει στην εγκαθίδρυση ενός αυτόνομου ευρωπαϊκού Αρχηγείου, για όλους τους τύπους στρατιωτικών επιχειρήσεων της ΕΕ (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 12).

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η δημιουργία της Μόνιμης Δομημένης Συνεργασίας (PeSCo)⁵⁷, που επιτρέπει την στενή συνεργασία ενός μικρού γκρουπ κρατών σε στρατιωτικά θέματα και της οποίας οι διατάξεις αποσκοπούν στην

⁵⁵ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf

⁵⁶ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/27763/military-planning-and-conduct-capability-mpcc_en

⁵⁷ <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation>

ανάπτυξη μίας συνεκτικής δέσμης δυνάμεων πλήρους φάσματος, με την απόκτηση από τα μέλη, των δυνατοτήτων που απαιτούνται για εθνικές και πολυεθνικές αποστολές και επιχειρήσεις, κάτω από οποιοδήποτε οργανισμό (ΕΕ, NATO, ΟΗΕ). Η έννοια του «μικρού γκρουπ» έχει την ιδιαίτερη σημασία της, γιατί καθώς οι στρατιωτικές δυνατότητες και οι φιλοδοξίες ποικίλλουν σημαντικά μεταξύ των κ-μ, η ΕΕ θα μπορούσε να βασιστεί σε μια μικρότερη ομάδα από τα πιο πρόθυμα και πιο ικανά από πλευράς δυνατοτήτων κράτη, για την εκτέλεση των πλέον απαιτητικών αποστολών της. Το θεματολόγιο της PESCO περιλαμβάνει αρχικά 17 τομείς, συμπεριλαμβανομένων της εκπαίδευσης, της ανάπτυξης ικανοτήτων καθώς και της επιχειρησιακής ετοιμότητας και που η εφαρμογή τους θα πρέπει να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών. Σημαντικό στοιχείο που αξίζει να αναφερθεί, αποτελεί ο αριθμός συμμετοχής, καθώς από τα 27 κ-μ της Ένωσης –με την ολοκλήρωση του Brexit- μόνο Δανία και Μάλτα βρίσκονται εκτός της συνεργασίας αυτής.

Τρίτον, τον Νοέμβριο του 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) εξέδωσε το EDAP που, αφενός προέβλεπε τη δημιουργία του EDF, για την παροχή οικονομικών κινήτρων και χρηματοδότηση σε συνεργατικά σχέδια και αφετέρου τόνιζε ότι ορισμένα εκ του μεγάλου αριθμού σχεδίων επιστημονικής έρευνας στον πολιτικό τομέα, πρέπει να έχουν και στρατιωτική εφαρμογή –διπλή χρήση-, ώστε να συμπληρώνουν τις δαπάνες έρευνας και τεχνολογίας, στον αδύνατο τομέα της άμυνας⁵⁸.

Επιπλέον, μια ακόμα σημαντική εξέλιξη στον τομέα της άμυνας, συνιστά η CARD, ένας μηχανισμός που έχει ως στόχο να συμβάλει, στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων αντιμετωπίζοντας τις ελλείψεις, στην εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας και στην εξασφάλιση της βέλτιστης χρήσης, συμπεριλαμβανομένης της συνοχής των αμυντικών δαπανών. Η CARD περιλαμβάνει μία ετήσια αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων δυνατοτήτων, που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο του αμυντικού τομέα από τα κ-μ που συμμετέχουν στην PeSCo, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί προοδευτικά, η συνολική σύγκλιση μεταξύ συμφερόντων και επενδύσεων (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 12).

---

⁵⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm

Χρησιμοποιώντας εκ νέου την EUGS, επισημαίνεται η σημασία της συνεργασίας ΕΕ - NATO στο περιεχόμενό της, όπου αναγράφεται ότι «*οι ευρωπαϊκές προσπάθειες για την ασφάλεια και την άμυνα πρέπει να επιτρέψουν στην ΕΕ να δρα αυτόνομα, καθώς επίσης να συμβάλλουν για να αναλαμβάνει δράσεις σε συνεργασία με το NATO*» (Mogherini 2016, 20). Σύμφωνα με το παραπάνω, η PeSCo μπορεί να ανηππροσωπεύει μία προστιθέμενη αξία και για το ίδιο το NATO, καθώς θα μπορούσε να συμβιβάσει τις διάφορες υπαρκτές αποκλίσεις για την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών ικανοτήτων και έμμεσα κατά τον τρόπο αυτό, να συμβάλει στην ικανοποίηση του –διαχρονικού- αιτήματος από την απέναντι πλευρά του Ατλαντικού⁵⁹, για αύξηση της κατανομής των βαρών (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 13).

Μολονότι η συμπληρωματικότητα με το NATO δηλώνεται επανειλημμένα, η ανάπτυξη της άμυνας της ΕΕ, χωρίς αφενός σαφή ερμηνεία του νοήματος και του περιεχομένου για το «κατάλληλο επίπεδο φιλοδοξίας και στρατηγικής αυτονομίας» και αφετέρου νέων οργανισμών και διαδικασιών, κινδυνεύει να οδηγήσει σε αύξηση των ανησυχιών, αμφιβολιών και πιθανών παρεξηγήσεων. Εξάλλου, είναι πρόσφατα τα παραδείγματα των τελευταίων, στο θέμα της PeSCo και σχετικά με την παραγωγή κοινών προϊόντων για την ευρωπαϊκή άμυνα με αποκλεισμό νατοϊκών συμμάχων που δεν είναι κ-μ της ΕΕ⁶⁰, αλλά και δηλώσεις ανησυχίας από τον NATO SG⁶¹, για την PeSCo και το EDF και του δημιουργούμενου κατ' επέκταση κινδύνου, αλληλοεπικάλυψης δραστηριοτήτων μεταξύ ΕΕ και NATO, με αρνητικές επιπτώσεις στην ευρωατλαντική συνεργασία.

3.4.2 Επιρροές Τρίτων και ο Γάλλο-Γερμανικός Καταλύτης

Ο Keohane (2018, 4) αναφέρει ότι, ΕΕ και NATO ενθαρρύνουν τη μεγαλύτερη ευρωπαϊκή στρατιωτική συνεργασία, όχι μόνο για την αποφυγή του υπερβολικού κατακερματισμού ή της αλληλοεπικάλυψης των προσπαθειών αλλά και για τον ευρύτερο συντονισμό και την υποστήριξη των ανισοτήτων μεταξύ των εθνικών πολιτικών. Ωστόσο, η ευρωπαϊκή στρατιωτική συνεργασία βασίζεται κυρίως στη συγχώνευση των εθνικών αμυντικών πολιτικών με διάφορες

⁵⁹ [https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/180703_Hicks_CountingDollars.pdf?ODJoCMVuu4utZMU.R1Y14EFdp.ma7JEC)

[public/publication/180703_Hicks_CountingDollars.pdf?ODJoCMVuu4utZMU.R1Y14EFdp.ma7JEC](https://www.defensenews.com/smr/munich-security-forum/2018/02/14/us-warns-against-protectionism-with-new-eu-defense-agreement/)
⁶⁰ <https://www.defensenews.com/smr/munich-security-forum/2018/02/14/us-warns-against-protectionism-with-new-eu-defense-agreement/>

⁶¹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_152209.htm

μεθοδεύσεις και όχι τόσο στις προσπάθειες των 2 οργανισμών. Το παραπάνω παρέχει ένα δυναμικό πεδίο σύγκλισης ή απόκλισης των εθνικών πολιτικών, που η έκβαση αυτή θα καθορίσει σε μεγάλο ποσοστό, την μελλοντική επιτυχία ή αποτυχία της στρατιωτικής συνεργασίας στην ηπειρωτική Ευρώπη (D. Keohane 2018, 4).

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις επιλέγουν την στάση τους και τις μορφές στρατιωτικής συνεργασίας που επιθυμούν να ακολουθήσουν, ανάλογα με τις δυνατότητές τους αλλά και την λειτουργία της συνεργασίας αυτής. Μερικές ενεργούν μέσω της ΕΕ και/ ή του ΝΑΤΟ, άλλες χρησιμοποιούν και διαφορετικές μορφές, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών, διμερών ή και *ad hoc* συμμαχιών, με αποκλειστικό κριτήριο την κάλυψη των κρίσιμων εθνικών ενδιαφερόντων και συμφερόντων τους (D. Keohane 2018, 4-5).

Στο πλαίσιο αυτό, είναι ενδιαφέρον να εξεταστούν οι εθνικές πολιτικές των κ-μ, τόσο αυτών που αντιμετωπίζουν τις κυριότερες μορφές απειλών, όσο και αυτών που παραδοσιακά ασκούν κυρίαρχο ρόλο στην χάραξη της ενιαίας –σε επίπεδο οργανισμών και συμμαχιών- πολιτικής. Στη βάση του παραπάνω, πραγματοποιείται καταρχάς μία συνεκτική αναφορά στην Πολωνία και Ιταλία, καθώς αφενός αποτελούν μέλη των ΕΕ - ΝΑΤΟ και αφετέρου βρίσκονται στην πρώτη γραμμή άμυνας, ενώπιων 2 εκ των σημαντικότερων απειλών και προτεραιοτήτων του σήμερα, της εδαφικής υπεράσπισης στα ανατολικά «σύνορα» και την σταθεροποίηση σε μία ευρύτερη διάσταση στα νότια της ευρωπαϊκής ηπείρου, αντίστοιχα (D. Keohane 2018, 8). Ακολούθως εξετάζονται περιληπτικά οι πολιτικές της Γαλλίας και Γερμανίας, δύο ισχυρών κρατών – μελών και συμμάχων, που αν και επιθυμούν να ενισχύσουν το στρατιωτικό ρόλο της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, οι διαφορές στην στρατηγική τους κουλτούρα, ενδέχεται να αποτελέσουν τροχοπέδη, στη δημιουργία μίας ισχυρότερης ευρωπαϊκής άμυνας (D. Keohane Aug 2, 2016).

Όσον αφορά την **Ιταλία**, η Λευκή Βίβλος για την άμυνα⁶², καθορίζει ως γεωστρατηγική εστίαση την ευρύτερη Ευρω-Μεσογειακή περιοχή και με κύρια ανησυχία την άμεση γειτονία της, δεδομένης της αναταραχής στη Β. Αφρική και στην Μέση Ανατολή που δημιουργεί και τα κύματα προσφύγων προς το έδαφος

---

⁶² https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf

της. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η Ιταλία όχι μόνο σκοπεύει να συνεισφέρει στο πλαίσιο κάποιας διεθνούς συνεργασίας (ΕΕ, ΝΑΤΟ, ΟΗΕ) στην περιοχή αυτή, αλλά είναι επίσης διατεθειμένη να αποτελέσει κράτος – οδηγό, σε αποστολές διαχείρισης κρίσεων, υψηλής έντασης και πλήρους φάσματος. Παραδοσιακά η Ιταλία δεσμεύεται σταθερά, τόσο ως προς την αλληλεγγύη του ΝΑΤΟ, όσο και για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ωστόσο, η συνεργασία διαμέσου της ΕΕ αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αναφορικά με τη διεξαγωγή επιχειρήσεων στο εξωτερικό, όπως της αποστολής φύλαξης των συνόρων Νίγηρα – Λιβύης⁶³, αλλά και ναυτικές επιχειρήσεις στη Μεσόγειο, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του ζητήματος των μεταναστών [Εικόνα 4: Παράνομα Εισελθόντα Πρόσωπα (ΠΕΠ) στην Ιταλία, περίοδος Ιαν 2015 – Σεπ 2018]. Όσον αφορά την ευρωπαϊκή άμυνα, αποτελεί δική της πρόταση η συνεργασία των 6 ιδρυτικών μελών της ΕΕ⁶⁴, για την ανάπτυξη μίας πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, που θα βρίσκεται στη διάθεση των ΕΕ, ΝΑΤΟ και ΟΗΕ⁶⁵. Τέλος, για την Ιταλία δεν υφίσταται κανένας πραγματικός λόγος ή τεκμηριωμένη αντίφαση, μεταξύ της σταθερής δέσμευσής της για το ΝΑΤΟ και της ολοκληρωτικής υποστήριξης αυτής, για μία βαθύτερη στρατιωτική συνεργασία της ΕΕ (D. Keohane 2018, 9-10).

Η γεωστρατηγική και επιχειρησιακή προσέγγιση της **Πολωνίας** επικεντρώνεται στη στρατιωτική απειλή από τη Ρωσία, καθορίζοντας ως προτεραιότητες μέσα από το πολωνικό Σχέδιο Άμυνας του 2017⁶⁶, τη βελτίωση των εθνικών και νατοϊκών αμυντικών προσπαθειών. Η πολωνική κυβέρνηση διαχρονικά πιέζει για ισχυρότερες αμυντικές δυνατότητες στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, καθώς το αντιλαμβάνεται ως το κλειδί της πολιτικής για μία συλλογική άμυνα, ενώ πρόσφατα είδε τις προσπάθειές της να αποδίδουν καρπούς και με την υποστήριξη της αμερικανικής προεδρίας, διαμέσου της δέσμευσης για αμοιβαία άμυνα⁶⁷. Ωστόσο, ο πολωνικός ενθουσιασμός στο επίπεδο του ΝΑΤΟ, μετατρέπεται σε σκεπτικισμό και επιφυλακτικότητα στις αντίστοιχες ενωσιακές προσπάθειες, με εξαίρεση τη περιορισμένη συμμετοχή της χώρας στην PESCO⁶⁸. Το παραπάνω εξηγείται και γίνεται ευρύτερα αντιληπτό μέσα από το ίδιο Σχέδιο Άμυνας, που

⁶³ <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/italy-seeks-eus-help-on-migration/>

⁶⁴ https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en

⁶⁵ <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/64584>

⁶⁶ http://www.mon.gov.pl/d/pliki/dokumenty/rozne/2017/06/korp_web_13_06_2017.pdf

⁶⁷ <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-poland-visit-aftermath-by-slawomir-sierakowski-2017-07?barrier=accesspaylog>

⁶⁸ https://www.ecfr.eu/publications/summary/poland_and_european_defence_integration

καθορίζει ότι όλες οι δράσεις της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας – άμυνας, θα πρέπει να συμπληρώνουν και να ενισχύουν τις επιχειρήσεις του NATO με μη ανταγωνιστικό τρόπο (D. Keohane 2018, 9-10).

Σύμφωνα με την **γαλλική** Στρατηγική Επισκόπηση για την άμυνα και την εθνική ασφάλεια του 2017, «η ικανότητα του NATO να εκτελεί τις αποστολές του, παραμένει ιδιαίτερα εξαρτημένη από τη δύναμη της διατλαντικής σχέσης. Η αυξανόμενη απόσταση μεταξύ της Ευρώπης και της αμερικανικής πολιτικής τάξης και του πληθυσμού, μαζί με τις πρόσφατες πολιτικές αλλαγές στις ΗΠΑ, εγείρουν σοβαρές ανησυχίες στην Ευρώπη, περισσότερες από ότι στο παρελθόν» (Republique Francaise Oct, 2017, 58). Μέσα από το ίδιο κείμενο εξάγονται κρίσιμα συμπεράσματα. Καταρχάς η Γαλλία, πέραν από την ενίσχυση της CSDP και της αναγκαίας αύξησης αμυντικών δαπανών και δυνατοτήτων, υποστηρίζει διάφορες πρωτοβουλίες⁶⁹, τόσο εντός όσο και εκτός ΕΕ – NATO, που ενισχύουν τη στρατηγική σύγκλιση μεταξύ των κ-μ σχετικά με την κοινή ασφάλεια και άμυνα. Επιπλέον, πρέπει να προσφέρει φιλόδοξες αμυντικές συνεργασίες στους εταίρους της, βασισμένες σε μια διαφορετική προσέγγιση, δίνοντας παράλληλα ύψιστη προτεραιότητα στα πιο πρόθυμα και ικανά –από πλευράς δυνατοτήτων- κράτη (Republique Francaise Oct, 2017, 60-61).

Στο πλαίσιο αυτό, η Γαλλία επιδιώκει να αυξήσει την στρατηγική αυτονομία της Ευρώπης, που απαιτεί την ανάπτυξη μίας κοινής στρατηγικής κουλτούρας. Τα θεμέλια για το παραπάνω –ο στόχος- είναι η δημιουργία μίας κοινής και αξιόπιστης στρατιωτικής δύναμης, ενός κοινού προϋπολογισμού στον τομέα της άμυνας και ενός κοινού στρατιωτικού δόγματος. Απώτερος σκοπός, είναι η υλοποίηση της «Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης» (European Intervention Initiative), μίας φιλόδοξης μορφής συνεργασίας, που μέσα από την ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνείδησης έναντι του υπάρχοντος «ατλαντισμού» των περισσότερων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, περιλαμβάνει το χτίσιμο εκ βάσεως, μίας ισχυρής διακυβερνητικής στρατιωτικής συμμαχίας υπό την ηγεσία της Γαλλίας –Europe de la defense-. Παρόλο που υλοποιείται μέσω του EDF –έστω σε πρώιμο στάδιο- το κοινό ταμείο για την άμυνα και υφίστανται υπαρκτές δυνατότητες (Eurocorps HQ-

---

⁶⁹ Όπως η Βρετανική Κοινή Εκστρατευτική Δύναμη (BTEF) στον επιχειρησιακό τομέα και το Γερμανικό FNC για την ανάπτυξη ικανοτήτων.

EU Battlegroups)⁷⁰, αλλά και διαφορετικές ερμηνείες –όπως προαναφέρθηκε- περί των κοινών δυνάμεων (EU army), πρόκληση φαντάζει η ανάπτυξη ενός κοινού και λειτουργικού στρατιωτικού δόγματος. Αυτό, εξαιτίας των διαφορετικών κρατικών δογμάτων, των εμπλεκόμενων φορέων (Υπουργείων – ΕΔ) και της διαφορετικής για κάθε έθνος στρατηγικής κουλτούρας [(Republique Francaise Oct, 2017, 60-61) - (D. Keohane 2018, 6-7)].

Αναφορικά με την **Γερμανία**, η Λευκή Βίβλος αυτής επισημαίνει την κεντρική στρατηγική σημασία του NATO, καθώς *«μόνο με τις Ηνωμένες Πολιτείες μπορεί η Ευρώπη να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τον εαυτό της, εναντίον των απειλών του 21^{ου} αιώνα και να εγγυηθεί μία αξιόπιστη μορφή αποτροπής. Το NATO παραμένει ο κύριος δρών - κύριο πλαίσιο δράσης για τη γερμανική πολιτική ασφάλειας και άμυνας»* (The Federal Government 2016, 49). Σημεία που πηγάζουν από την διαφορετική –σε σχέση με την Γαλλία- στρατηγική της κουλτούρα και δεν επιδέχονται αμφισβήτησης, είναι οι σημαντικοί πολιτικοί περιορισμοί –παρά τα βήματα προόδου στον τομέα των δαπανών και της συνεργασίας-, η παραδοσιακή της προσήλωση αποκλειστικά σε πλαίσια συνεργασίας και συνασπισμούς, αλλά και η διστακτικότητα αναφορικά με την ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων στο εξωτερικό. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται επίσης, ότι τα κ-μ πρέπει να επιδιώξουν μακροπρόθεσμα τη δημιουργία μίας Ευρωπαϊκής Ένωσης Ασφάλειας και Άμυνας (ESDU). Ωστόσο, δεν είναι σαφές ποιες είναι οι ερμηνείες και συνέπειες μιας τέτοιας ένωσης στην πράξη, όπως μεταξύ άλλων, αν περιλαμβάνει μεγαλύτερη στρατιωτική ολοκλήρωση -δημιουργία του EU army- και υπό τον έλεγχο των εθνικών κυβερνήσεων ή των θεσμών της ΕΕ (D. Keohane 2018, 7-8).

Με βάση τα προαναφερθέντα, υφίστανται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κ-μ και συμμάχων, όσον αφορά την στρατηγική τους κουλτούρα, τις εθνικές τους πολιτικές, τις επιδιώξεις, και τον προσανατολισμό τους σε επίπεδο ΕΕ - NATO, όπως εξάγονται από τα εθνικά τους κείμενα και που δε φαίνεται να αμβλύνονται, παρά τη συμμετοχή τους σε κοινούς οργανισμούς και διαδικασίες, αλλά και την υπογραφή κοινών σχεδίων, συμπεριλαμβανομένων της EUGS και –

---

⁷⁰ <https://www.eurocorps.org/> και https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/33557/eu-battlegroups_en

ιδιαίτερα για τον γαλλογερμανικό «καταλύτη»- του «Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Ασφάλεια» (European Security Compact⁷¹).

3.4.3 Το Βρετανικό «Brexit» και ο Αγγλοσαξονικός Άξονας

Ένας πολυσύνθετος παράγοντας που μένει να διαπιστωθεί στη συνεργασία ΕΕ και NATO, είναι ο αντίκτυπος του επερχόμενου Brexit. Πέραν από την αναμφισβήτητη αποδυνάμωση των στρατιωτικών ικανοτήτων τουλάχιστον σε ποσοτικό επίπεδο, το Brexit και λόγω της υψηλής θέσης του ΗΒ στον τομέα των αμυντικών δαπανών, θα μεταβάλλει δραστικά τη σχέση ΕΕ και NATO στον τομέα αυτόν, καθώς διαμορφώνεται πλέον μία αναλογία 1 προς 5. Επιπλέον, μία περίπτωση είναι, οι πολιτικές και οικονομικές πιέσεις εκ μέρους του ΗΒ, να επηρεάσουν αρνητικά τις δραστηριότητες της ΕΕ σε τρίτες χώρες. Επιπροσθέτως, ανάλογα με τον καθορισμό και τη διατήρηση ή όχι μίας αγωγής συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και ΗΒ, πιθανολογούνται και οι επιπτώσεις του βρετανικού ρόλου, τόσο εντός της συμμαχίας, όσο και μεταξύ ΕΕ και NATO. Στην πρώτη περίπτωση, το ΗΒ θα αποτελέσει το συνδετικό κρίκο της συνεργασίας των 2 οργανισμών. Στη δεύτερη, είναι πιο ορατή η απόκλιση, με το μεν NATO να βασίζεται στις δεδομένες σχέσεις ΗΠΑ - ΗΒ και στον αγγλοσαξονικό άξονα και την ΕΕ αντίστοιχα, να ισχυροποιείται στην ηπειρωτική Ευρώπη –κατά την κυριολεκτική εφαρμογή της *strategic autonomy*- και τον γαλλογερμανικό καταλύτη (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 15).

Σύμφωνα με τους Sartori, Marrone και Nones (July 16, 2018, 49-50), το πλέον κρίσιμο ζήτημα είναι η μελλοντική σχέση μεταξύ ΕΕ – ΗΒ. Έτσι, εάν για το ΗΒ συντρέξουν προϋποθέσεις όπως, η παραμονή του ως μέρος της Τελωνιακής Ένωσης (Customs Union) και του EDF, η υλοποίηση συμφωνίας σύνδεσης με την EDA, η εύρεση τρόπων συμμετοχής στις δραστηριότητες της PeSCo και τελικά η ολοκλήρωση μίας συνεργασίας ασφάλειας με την ΕΕ, τότε αναμένεται η υποστήριξη της ευρωπαϊκής συνεργασίας για την άμυνα. Αντίθετα, όσο περισσότερο το ΗΒ θα διατηρείται εκτός σημαντικών πρωτοβουλιών της ΕΕ -με την πλήρη απομάκρυνση του και τη δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού κατά το χειρότερο δυνατό σενάριο-, τόσο περισσότερο θα συγκλίνει στην κριτική της Ουάσιγκτον και θα παρεμποδίζει τις προσπάθειες της ΕΕ και των κρατών - μελών

⁷¹ <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/281674/329a5d7f3066dc42d53bf47e4b312341/160624-bm-am-fra-dl-data.pdf>

της. Στην περίπτωση αυτή, οι δεδομένα ισχυρές Άγγλο-Αμερικανικές πιέσεις στο εσωτερικό του NATO, θα θέσουν αφενός ανυπέρβλητα εμπόδια στη συνεργασία με την ΕΕ και αφετέρου, θα επηρεάσουν αρνητικά τη στάση ορισμένων κ-μ της ΕΕ στην βόρεια και ανατολική Ευρώπη, όπως της Σουηδίας, των χωρών της Βαλτικής και της Πολωνίας. Οι τελευταίες συμμετέχουν στην PeSCo, οι διατάξεις της οποίας βασίζονται στην ομοφωνία, κατά συνέπεια υφίσταται η δυνατότητα άσκησης αρνησικυρίας και κατ' επέκταση εμπλοκή των όποιων δραστηριοτήτων του υπόψη θεσμικού οργάνου (Sartori P. Marrone A. Nones M. July 16, 2018, 49-50).

Μία ακόμη παράμετρος που δεν πρέπει να υποτιμηθεί, είναι η αυξημένη διασύνδεση μεταξύ εμπορικής και αμυντικής πολιτικής, όπου και εδώ ο ρόλος του ΗΒ είναι σημαντικός. Λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες θέσεις της προεδρίας Trump, σχετικά με την επιβολή δασμών στα προϊόντα της ΕΕ, με στόχο τον ισοσκελισμό του εμπορικού ισοζυγίου μεταξύ ΕΕ - ΗΠΑ (Εικόνα 6: Εμπορικές Σχέσεις ΕΕ - ΗΠΑ), το ΗΒ ευθυγραμμίστηκε με τις θέσεις της ΕΕ, αλλά και της Γαλλίας και Γερμανίας μεμονωμένα. Το παραπάνω, είναι ενδεικτικό των διαφορετικών προσεγγίσεων κατά περίπτωση, που μπορεί να αναλάβει το Λονδίνο, όπως το να κλίνει προς τις ΗΠΑ και κατά της ΕΕ, ή να αναλάβει το ρόλο του «ρυθμιστή», εξισορροπώντας τις θέσεις των ΗΠΑ, ώστε να βρεθεί τρόπος διατήρησης της συνεργασίας αυτών με την ηπειρωτική Ευρώπη (Sartori P. Marrone A. Nones M. July 16, 2018, 50).

Οι παραπάνω προσεγγίσεις έχουν και σημαντικό -αν και έμμεσο- αντίκτυπο στην Στρατηγική για την Τεχνολογική και Βιομηχανική Βάση για την Ευρωπαϊκή Άμυνα (EDTIBS)⁷². Έτσι, σε περίπτωση που η σχέση μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ – ΗΒ – NATO επιδεινωθεί, αυτό θα αυξήσει τις δυσκολίες πρόσβασης των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών στις αγορές των ΗΠΑ - ΗΒ, καθώς και στους ευρωπαϊούς συμμάχους που δεν είναι κ-μ της ΕΕ. Δυσμενής θα είναι η επίπτωση και ως προς τα συνεταιριστικά προγράμματα και τη μεταφορά τεχνολογίας, διαμέσου Μάγχης και Ατλαντικού. Επιπλέον, στο διαμορφούμενο πλαίσιο προβληματικών σχέσεων, ευρωπαϊκές βιομηχανίες με σημαντικά κεφάλαια και μετοχική σύνθεση εκ των ΗΠΑ – ΗΒ, θα υπόκεινται σε αρνητική αντίληψη και σημαντικές επιπτώσεις, όσον αφορά τη χρηματοδότηση και τους κανονισμούς της

---

⁷² [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/strategies/Technological and industrial base](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/strategies/Technological%20and%20industrial%20base)

ΕΕ. Απεναντίας, καθώς θα αυξάνεται η πολιτική πίεση για εδραίωση αμυντικών βιομηχανιών εντός της Ένωσης ώστε να αντιμετωπιστεί ο ανταγωνισμός των Άγγλο-Αμερικανικών επιχειρήσεων, θα εξαλειφθούν εμπόδια και θα δημιουργηθούν κίνητρα για πιο φιλόδοξες στοχεύσεις, που δεν έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα (Sartori P. Marrone A. Nones M. July 16, 2018, 50).

Από το 1973 και την είσοδο του ΗΒ στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η οικονομική ολοκλήρωση και η αμυντική συνεργασία εξελίχθηκαν αμοιβαία, τόσο στην Δυτική Ευρώπη, εντός της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, αλλά και μεταξύ των 2 οργανισμών. Αυτή η διπλή ευθυγράμμιση σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, αποτέλεσε στην πραγματικότητα το θεμέλιο της σταδιακής διεύρυνσης ΕΕ και ΝΑΤΟ, μέχρι και σήμερα. Το παραπάνω καταδεικνύει ότι τα αποτελέσματα μίας αντίστροφης διαδικασίας, όπου το Βρεξίτ και η επακόλουθη αποσύνδεση της οικονομικής ολοκλήρωσης και αμυντικής συνεργασίας και στις δύο πλευρές της Μάγχης, θα επιφέρουν δομικές και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Σε περίπτωση αποχώρησης του ΗΒ από την τελωνειακή ένωση, ο επακόλουθος επαναπατρισμός της βρετανικής εμπορικής πολιτικής, θα επηρέαζε αναπόφευκτα την εξωτερική και αμυντική πολιτική, ενθαρρύνοντας το Λονδίνο να αναζητήσει μια νέα στρατηγική εταιρική σχέση, είτε στρεφόμενο προς τις ΗΠΑ, είτε σε ένα νέο κράτος ή ακόμα και νέο συνασπισμό. Αναπόφευκτα στο πλαίσιο αυτό, δημιουργούνται συνθήκες ανταγωνισμού, με την ΕΕ και ορισμένα κ-μ αυτής, να αντιλαμβάνονται το ΗΒ ως στρατηγικό ανταγωνιστή παρά ως στρατηγικό εταίρο. Η επακόλουθη μεταβολή στην φύση των σχέσεων ΕΕ - ΗΒ, προκαλεί τον στρατηγικό επαναπροσανατολισμό αυτών, έχοντας παράλληλα επιπτώσεις, στο βρετανικό ρόλο στο ΝΑΤΟ, στη σχέση των ΗΠΑ με την ΕΕ και κατ' επέκταση στη σχέση ΝΑΤΟ – ΕΕ. Παρόλο που τα ακριβή αποτελέσματα μίας τέτοιας πολυσύνθετης εξέλιξης παραμένουν ασαφή, το σενάριο δημιουργίας εμποδίων ως προς την συνεργασία των 2 οργανισμών, συγκεντρώνει σημαντικά αυξημένες πιθανότητες (Sartori P. Marrone A. Nones M. July 16, 2018, 51).

3.4.4 Συνεργασία και Κατανομή Εργασίας

Παρά την πραγματοποίηση σημαντικών βημάτων προς τα εμπρός, μία αποτελεσματική συνεργασία ΕΕ και ΝΑΤΟ, απέχει πολύ από το να επιτευχθεί,

τόσο από μία γενική άποψη όσο και ειδικότερα από τη σταθερότητα στα «νότια» σύνορα. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τρέχουσες απειλές, όπως μεταξύ άλλων οι τρομοκρατικές επιθέσεις, οι πολιτικές αναταραχές και οι ανεξέλεγκτες ροές μεταναστών και προσφύγων, πιο γρήγορα και αποτελεσματικά, ΕΕ και ΝΑΤΟ πρέπει να ενισχύσουν τη σχέση τους ακόμη περισσότερο. Με τη στόχευση αυτή, οι 2 οργανισμοί πρέπει να προχωρήσουν από τον απλό συντονισμό πρωτοβουλιών στην αποτελεσματική κατανομή εργασίας, αντιμετωπίζοντας εγγενή και πολυετή προβλήματα, καθώς και νέα ζητήματα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν το μέλλον της μεταξύ τους σχέσης (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 13).

Λαμβάνοντας υπόψη τα διακριτικά χαρακτηριστικά των προσεγγίσεων των 2 οργανισμών, ως απότοκο της κλασικής διχοτόμησης μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών ικανοτήτων, θα μπορούσαν ανάλογα να προβλεφθούν διαφορετικά έργα για ΕΕ και ΝΑΤΟ κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων. Αυτά όμως, πρέπει να συμφωνηθούν εκ των προτέρων και να διεξαχθούν υπό κοινή ομπρέλα. Κατά συνέπεια, οι διαφορές στο πλαίσιο ικανοτήτων των δύο οργανισμών θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν, όχι απαραίτητα έναν παράγοντα υπονόμησης συντονισμένων ενεργειών, αλλά ένα σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη της κατανομής των βαρών (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 14).

Μία αποτελεσματική κατανομή της εργασίας, δύναται να οικοδομηθεί επί της μεθοδολογίας των πολυεπίπεδων αναλυτικών πλαισίων. Σε αυτή τη βάση, κοινές δράσεις ΕΕ και ΝΑΤΟ, θα μπορούσαν να διαμορφωθούν με την ανάθεση διαφορετικών αρμοδιοτήτων σε κάθε οργανισμό, ανάλογα με τα διαφορετικά επίπεδα -παγκόσμιο, περιφερειακό ή τοπικό-, τις διαφορετικές φάσεις στην επιχείρηση –πρόληψη ή διαχείριση συγκρούσεων ή διαδικασία δημιουργίας θεσμών- και τον προσανατολισμό –θα πρέπει να υφίσταται πρόβλεψη εμπλοκής του ΝΑΤΟ σε επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας για την εδαφική άμυνα στην Ανατολή αλλά και γενικότερα σε περιπτώσεις γενικευμένης σύρραξης, ενώ η ΕΕ θα πρέπει να διαχειριστεί κρίσεις στο Νότο- (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 14).

Η τελευταία προσέγγιση εντάσσεται στο τρίτο πιθανό σενάριο της επιχειρηματολογίας του Howorth (May, 2017, 3-4), σχετικά με τις σχέσεις ΕΕ – ΝΑΤΟ της επομένης δεκαετίας. Σύμφωνα με αυτό, πραγματοποιείται ένα σημαντικό βήμα στις δυνατότητες και αρμοδιότητες αντίστοιχα της ΕΕ, πέραν από

το υπάρχον status quo και μέσα στο πλαίσιο συνεργασίας των 2 οργανισμών, δεν παύει όμως να είναι περιορισμένο και να υπολείπεται της προαναφερθείσας «στρατηγικής αυτονομίας», καθώς παραμένει εξαρτώμενο από το ΝΑΤΟ, για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων (Howorth May, 2017, 3-4).

Ωστόσο, ένας δυνητικός μακροχρόνιος στόχος, που αποτελεί και το τέταρτο σενάριο του ανωτέρω αναλυτή, αποτελεί ο «εξευρωπαϊσμός του ΝΑΤΟ» (Europeanised-NATO), όπου μέσα από μία αλληλουχία διαδικασιών και με την υποστήριξη του ΝΑΤΟ –ιδιαιτέρως των ΗΠΑ-, συμπεριλαμβανομένων, της εγκαθίδρυσης-ανάληψης των υπαρχόντων δομών διοικήσεως, της δημιουργίας-ελέγχου των δυνάμεων αλλά και της απόκτησης εμπειρίας και εμπιστοσύνης στις δυνατότητές της, η ΕΕ αποκτά την αρχηγεία για την αντιμετώπιση του συνόλου των απειλών της. Στην περίπτωση αυτή, εκφεύγοντας από την κοινότυπη κατανομή των βαρών, δημιουργείται σύγκλιση με τη βαθύτερη εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, καθώς αφενός, δημιουργούνται συνθήκες ώστε να επικεντρωθούν στις περιοχές του κόσμου που έχουν την πιο στρατηγική σημασία για την Ουάσινγκτον και αφετέρου, αποκτούν έναν ικανό, ώριμο και αυτοδύναμο εταίρο με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τις παγκόσμιες απειλές του 21ου αιώνα (Howorth May, 2017, 4).

3.5 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

Αν και ο τομέας της βιομηχανίας και έρευνας περιλαμβάνεται σαφώς και με έντονες αλληλεπιδράσεις στην ανάπτυξη δυνατοτήτων, αναφέρεται κατωτέρω αριθμός επιστημόνων, κατ' αντιστοιχία με τα κείμενα των 2 οργανισμών. Πράγματι, μέσα από την ανάλυση της προόδου εφαρμογής της ΚΔ, διαπιστώνονται βήματα προόδου στη συνεργασία ΕΕ - ΝΑΤΟ, όσον αφορά την ανάπτυξη διαφόρων προγραμμάτων και τις ακολουθούμενες πρακτικές. Εντούτοις, δεν παύουν να υφίστανται και ερωτηματικά, ως προς τις ευρύτερες επιδιώξεις, κίνητρα και συμφέροντα, που τελικά επηρεάζουν και καθορίζουν την ίδια τη συνεργασία.

Όπως προαναφέρθηκε στην παράγραφο 3.2.1, η ανάπτυξη των EDAP και EDF, σχεδιάστηκε για να δώσει νέα ώθηση στην ευρωπαϊκή βιομηχανία. Ιδιαίτερη σημασία κρύβουν τα λόγια του πρόεδρου της ευρωπαϊκής επιτροπής, όταν προανήγγειλε τον σκοπό δημιουργίας του EDAP *«Απαιτείται μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και μεγαλύτερη συγκέντρωση εθνικών*

πόρων. Εάν η Ευρώπη δε φροντίσει για τη δική της ασφάλεια, δε θα το κάνει κανείς άλλος. Μια ισχυρή, ανταγωνιστική και καινοτόμος βιομηχανική βάση για την άμυνα είναι αυτό που θα μας δώσει στρατηγική αυτονομία»⁷³. Δεν είναι η συγκέντρωση των εθνικών πόρων που απασχολεί πρωταρχικά. Ούτε η στρατηγική αυτονομία που εξετάστηκε ανωτέρω. Αποφασιστικό στοιχείο αποτελεί η «ανταγωνιστική βιομηχανία», δημιουργώντας ερωτηματικά ως προς την κατεύθυνση αυτής, αλλά και τις πιθανότητες επίτευξης της επιθυμητής συνεργασίας των 2 οργανισμών, μέσα στο διαμορφούμενο περιβάλλον ανταγωνισμού.

3.5.1 Συμπόρευση σε Περιβάλλον Υψηλού «Κινδύνου»

Είναι πρόωρη η αναζήτηση απτών αποτελεσμάτων, όσον αφορά την προσπάθεια για ευρωπαϊκή συμπόρευση στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, υφίστανται όμως σχεδιασμός και συμφωνίες, όπως στην αεροναυπηγική με την ανάπτυξη του μελλοντικού ευρωπαϊκού μαχητικού 6^{ης} γενιάς (FCAS)⁷⁴. Η αναφορά στο συγκεκριμένο παράδειγμα κρίνεται σκόπιμη, καθώς πρόκειται για ένα πρόγραμμα υψηλής τεχνολογίας που εντάσσεται στο πλαίσιο του γαλλογερμανικού καταλύτη⁷⁵, σε ένα τομέα που κατά το παρελθόν υπήρξε πολυδιάσπαση των ευρωπαϊκών εταιρειών και των διαθέσιμων κεφαλαίων, διαρκής και σκληρός ευρωπαϊκός ανταγωνισμός⁷⁶ και που τα δαπανώμενα ποσά είναι τα πλέον υψηλά.

Σε μία πιο προσεκτική ανάλυση του ανωτέρω, η συγκέντρωση των εθνικών πόρων απομακρύνει την πιθανότητα επανεμφάνισης αστοχιών του παρελθόντος, όπου στο πλαίσιο ανάπτυξης μαχητικού 4^{ης} γενιάς στην ευρωπαϊκή ήπειρο, προέκυψαν 3 αεροσκάφη, από την Γαλλία (Rafale), την Σουηδία (Gripen E) και την κοινοπραξία Αγγλίας – Γερμανίας – Ιταλίας - Ισπανίας (Eurofighter Typhoon). Πέραν από την προαναφερθείσα διάσπαση και την κατασπατάληση των διαθέσιμων κεφαλαίων, δυσμενείς ήταν και οι επιπτώσεις ως προς το προϊόν και την εξέλιξη αυτού –λόγω μη πραγματοποίησης ικανού αριθμού πωλήσεων⁷⁷-, τα

⁷³ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4088_en.htm

⁷⁴ <https://www.ptisidiastima.com/breaking-new-european-fighter-agreement-between-airbus-and-dassault/>

⁷⁵ (REPUBLIQUE FRANCAISE Octobre 2017, 59)

⁷⁶ <https://www.ptisidiastima.com/did-f-35-killed-european-fighters/>

⁷⁷ Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι «οι ευρωπαϊκές χώρες που υιοθέτησαν τα μαχητικά αυτά ήταν ουσιαστικά οι χώρες κατασκευής και συμμετοχής στην κοινοπραξία (πλην Αυστρίας)» Πηγή: <https://www.ptisidiastima.com/did-f-35-killed-european-fighters/>

αεροσκάφη ήταν πολύ καλά, αλλά όχι κορυφαία. Η γαλλογερμανική προσπάθεια του σήμερα στοχεύει στο σύνολο των κ-μ, στη βάση των υπηρεσιών και σχεδίων της ΕΕ για την ανάπτυξη της βιομηχανίας και έρευνας, αλλά και του αναβαθμισμένου ρόλου που -διαφαίνεται ότι- αναλαμβάνουν οι 2 χώρες.

Εμπόδια όμως, εμφανίζονται ακόμα και εντός ηπειρωτικής Ευρώπης, καθώς το ΗΒ κάλεσε την Σουηδία να αναπτύξουν από κοινού μαχητικό νέας γενιάς, σε αντικατάσταση των Eurofighter Typhoon και Gripen E⁷⁸. Το εγχείρημα δυσκολεύει περισσότερο, αν υπολογιστεί η παραδοσιακή εισροή των αμερικανικών κολοσσών του χώρου –κυρίως Lockheed Martin και Boeing- στην ευρωπαϊκή αγορά, προσφέροντας την καλύτερη αναλογία υψηλής τεχνολογίας και ποιότητας κατασκευής, ως προς το κόστος απόκτησης. Ήδη, ΗΒ και Ιταλία έχουν επιλέξει το F-35 Lightning II για τις ανάγκες των αεροποριών και των ναυτικών τους⁷⁹, όπως και το Βέλγιο⁸⁰, ενώ υπάρχουν επαφές και με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, μεταξύ αυτών την Ισπανία και την Ελβετία⁸¹. Αυτό που πρέπει να αναμένεται επομένως για την γαλλογερμανική προσπάθεια, είναι το στοιχείο του ανταγωνισμού, τόσο με τα διάφορα δημιουργούμενα πλαίσια συνεργασίας, όσο και με τον κύριο καθοδηγητή της νατοϊκής συμμαχίας, τις ΗΠΑ. Στην πρώτη περίπτωση, η παρεχόμενη ποιότητα μέσω της περαιτέρω ανάπτυξης της τεχνολογίας αλλά και οικονομικά κίνητρα - δασμοί μέσω των θεσμοθετημένων οργάνων και συναφών δραστηριοτήτων της ΕΕ, δημιουργούν προϋποθέσεις υπεροχής του γαλλογερμανικού σχεδίου. Στη δεύτερη, αφενός φαντάζει δύσκολη η προσπάθεια υπεροχής και κατά δεύτερον, ο διαμορφούμενος αυτός ευρωατλαντικός ανταγωνισμός, επηρεάζει αναπόφευκτα την συνεργασία των 2 οργανισμών.

Αυτό γίνεται καλύτερα ανπληπτό, αν αναλογιστεί κανείς, τα ποσά που διακυβεύονται στις περιπτώσεις πώλησης μαχητικών αεροσκαφών και γενικά οπλικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας. Από την στιγμή που η ηπειρωτική Ευρώπη αποτελεί ένα σημαντικό μερίδιο στην παγκόσμια αγορά και η οικονομική ισχύς αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα της ισχύος ενός κράτους –κατά πολλούς τον σημαντικότερο-, θεωρείται δεδομένη η μετατροπή του ευρωπαϊκού χώρου σε ένα

⁷⁸ <https://www.ptisidiastima.com/great-britain-wants-to-develop-fighter-with-sweden/>

⁷⁹ <https://www.ptisidiastima.com/did-f-35-killed-european-fighters/>

⁸⁰ <https://www.f35.com/news/detail/statement-belgium-selects-f-35-lightning-ii-for-future-defense-needs>

⁸¹ <https://www.ptisidiastima.com/lockheed-martin-avalon/>

πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ αμερικανικών και ευρωπαϊκών αεροναυπηγικών κολοσσών (Εικόνα 7: Οι μεγαλύτεροι Κατασκευαστές Πολεμικού Υλικού). Το παραπάνω είναι δυνατόν να επηρεάσει συμπεριφορές μέχρι και να διαμορφώσει – καθορίσει τις πολιτικές των κρατών, έχοντας αρνητικές επιδράσεις στις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και ευρωπαϊκών χωρών και κατ' επέκταση στη συνεργασία NATO – ΕΕ.

Βέβαια, είναι οξύμωρο να εξετάζονται οι αλληλεπιδράσεις και ο ανταγωνισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τη στιγμή που αυτός βαίνει κλιμακούμενος και στο αντίστοιχο ενδοευρωπαϊκό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υφίσταται στην ναυπηγική βιομηχανία και συγκεκριμένα στις Μονάδες επιφανείας τύπου φρεγάτας, όπου εντοπίζεται η πολυδιάσπαση των ευρωπαϊκών εταιρειών και των διαθέσιμων κεφαλαίων, με την σχεδίαση και ανταγωνισμό μεταξύ Γαλλίας (NAVAL GROUP⁸²), Γερμανίας (ThyssenKrupp⁸³) και Ολλανδίας (DAMEN⁸⁴).

3.5.2 Αλληλοεπικάλυψη των «Pooling & Sharing» και «Smart Defence»

Μπορεί όντως να πραγματοποιούνται ανταλλαγές προσωπικού μεταξύ ΕΕ - NATO και συμμετοχή στις συνεδριάσεις των πρωτοβουλιών θέματος, ο δρόμος όμως προς τη συμπληρωματικότητα και την αποφυγή ανεπιθύμητων αλληλοεπικαλύψεων, που ανακοινώνονται στα κείμενα προόδου της ΚΔ, είναι ακόμα μακρύς. Αυτό, γιατί και σε αυτή την περίπτωση, τα συγκρουόμενα συμφέροντα και οι επιδιώξεις μέσα από τις εθνικές πολιτικές των ισχυρών κ-μ και συμμάχων, είναι αυτά που επηρεάζουν αν όχι καθορίζουν τα προγράμματα του κάθε οργανισμού.

Παράδειγμα της αλληλοεπικάλυψης μεταξύ των πλαισίων «Pooling & Sharing» και «Smart Defence», αποτελούν τα RPAS, ένα πρόγραμμα υψηλής τεχνολογίας, που συνυπάρχει τόσο στη σχεδίαση της ΕΕ/ ΕΔΑ [Κατηγορίας Μεσαίου Υψομέτρου και Μακράς Διάρκειας (MALE)⁸⁵], όσο και σε αυτήν του

---

⁸² <https://www.naval-group.com/fr/news/dcns-devoile-belhrra-la-fregate-numerique-de-nouvelle-generation/>

⁸³ <https://www.thyssenkrupp-marinesystems.com/en/products-services.html>

⁸⁴ <https://www.damen.com/en/markets/defence-and-security>

⁸⁵ <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/remotely-piloted-aircraft-systems---rpas> και <https://www.c4isrnet.com/unmanned/2018/05/11/new-eurodrone-will-rely-on-galileo-satellite-navigation-but-have-gps-just-in-case/>

NATO [Κατηγορίας Μεγάλου Υψομέτρου και Μακράς Διάρκειας (HALE)⁸⁶]. Αναφορικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο, το αναπτυσσόμενο «Eurodrone» αποτελεί προϊόν του γαλλογερμανικού καταλύτη με την συμμετοχή Ιταλίας – Ισπανίας, ενώ επιπλέον χρησιμοποιεί και το δορυφορικό σύστημα «Galileo», ένα προϊόν εξέλιξης στο πλαίσιο του προγράμματος Κυβερνητικών Δορυφορικών Επικοινωνιών (GOVSATCOM⁸⁷). Ως επιμέρους διαπιστώσεις από την ανάπτυξη και συσχέτιση των 2 αυτών προγραμμάτων εξάγονται, αφενός η καταστρατήγηση των εννοιών κοινής χρήσης και συμπόρευσης μεταξύ των 2 οργανισμών και αφετέρου, η απεξάρτηση τόσο από τα παραγόμενα στις ΗΠΑ και Ισραήλ RPAS, όσο και από το αμερικανικό Σύστημα Προσδιορισμού Θέσης (GPS), προς την κατεύθυνση της στρατηγικής αυτονομίας.

3.5.3 Αποδοτικός Προσανατολισμός

Αντιθέτως με τις περιπτώσεις υψηλού ρίσκου και αλληλοεπικάλυψης που αναφέρθηκαν ανωτέρω, υφίστανται πρωτοβουλίες και πλαίσια συνεργασίας, τόσο εντός όσο και μεταξύ των 2 οργανισμών, τα οποία συνεπικουρούμενα από τις απαραίτητες βιομηχανικές και οικονομικές επενδύσεις, δύνανται να αποτελέσουν παράγοντα ισορροπημένης συνεργασίας. Στην κατηγορία αυτή και εντός του πλαισίου συνεργασίας Γαλλίας – Γερμανίας, εντάσσεται η κοινή ανάπτυξη άρματος μάχης⁸⁸. Πρόκειται για ένα προϊόν παραδοσιακής ευρωπαϊκής και δή γερμανικής υπεροχής, μειωμένου ενδιαφέροντος εκ της απέναντι πλευράς του Ατλαντικού αναλογικά με την αεροναυπηγική βιομηχανία –απόρροια της διαφοροποίησης των οικονομικών δεδομένων⁸⁹- και σε μία χρονική συγκυρία που εκφράζονται ανάγκες για αντικατάσταση – εκσυγχρονισμό - συμπλήρωση του αρματικού δυναμικού, από αριθμό κ-μ και συμμάχων. Το διμερές αυτό «Pooling & Sharing» εγχείρημα, από τη στιγμή που είναι ικανό να αποδώσει χαρακτηριστικά υψηλής ποιότητας, σε μία εκλογικευμένη τιμή Μονάδας και σε ένα περιβάλλον μειωμένου ευρωατλαντικού ανταγωνισμού, δε μπορεί παρά να αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της ΕΕ και κατ' επέκταση της συνεργασίας ΕΕ – NATO.

⁸⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48892.htm

⁸⁷ [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/governmental-satellite-communications-\(govsatcom\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/governmental-satellite-communications-(govsatcom))

⁸⁸ REPUBLIQUE FRANCAISE Octobre 2017, 59.

⁸⁹ <https://www.ptisidiastima.com/255-f-35/> και <https://www.quora.com/How-much-does-a-common-battle-tank-cost>

Σημαντική πρωτοβουλία στο επίπεδο ΕΕ – ΝΑΤΟ αποτελεί μεταξύ άλλων, η κάλυψη των κοινών στρατηγικών μεταφορών. Κ-μ και σύμμαχοι μεταφέρουν στρατεύματα, εξοπλισμό και εφόδια, στο πλαίσιο των δεσμεύσεών τους για συμμετοχή σε επιχειρήσεις και αποστολές οιασδήποτε φύσεως και κάτω από οποιοδήποτε οργανισμό (ΕΕ – ΝΑΤΟ – ΟΗΕ). Η συγκεκριμένη συμπίεση, μεταξύ κυρίως των προγραμμάτων της Διεθνούς Επίλυσης των Στρατηγικών Αερομεταφορών (SALIS) και της Δυνατότητας Στρατηγικών Αερομεταφορών (SAC) του ΝΑΤΟ⁹⁰, αλλά και της κοινής Μονάδας C130J του γαλλογερμανικού πλαισίου συνεργασίας, βασίζεται ουσιαστικά στην αξιοποίηση και συνεκμετάλλευση των κοινών πόρων των 2 οργανισμών. Στόχοι που επιτυγχάνονται ικανοποιητικά, είναι η επίτευξη της επιθυμητής ταχείας ανάπτυξης δυνάμεων, με εκμετάλλευση της μέγιστης μεταφορικής δυνατότητας και με μία σημαντική μείωση των δαπανών. Άλλες ευκαιρίες συνεργασίας που έχουν αναγνωρισθεί στο παραπάνω πλαίσιο και που πρέπει να διερευνηθεί με την διαρκή αναζήτηση - συμπλήρωση νέων, είναι μεταξύ άλλων, ο τομέας της Ιατρικής Υποστήριξης και η αντιμετώπιση των CBRN και C-IED ζητημάτων⁹¹.

---

⁹⁰ https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_50107.htm

⁹¹ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ακολουθώντας της χάραξης πολιτικής με την ενσάρκωση σαφώς καθορισμένων στρατηγικών στοχεύσεων, έπεται η ανίχνευση και προσδιορισμός των αντιστοίχων επιχειρησιακών. Πρόκειται για τα εργαλεία υλοποίησης των ευρύτερων στόχων και σκοπών, με εκμετάλλευση και αξιοποίηση στο έπακρο κάθε διαθέσιμου μέσου, συμπεριλαμβανομένων Υπηρεσιών, οργανισμών, μηχανισμών, διαδικασιών και πλαισίων συνεργασίας, προκειμένου να μετουσιωθεί η πολιτική αυτή στην πράξη. Καθώς συνεργασίες – ανταλλαγές προσωπικού, συγκρότηση κοινών ομάδων εργασίας, συντονισμός - δραστηριότητες σχετικών οντοτήτων και αμφίδρομες παρακολουθήσεις συνεδριάσεων αυτών, απαντώνται σε μεγάλο αριθμό δράσεων όπως αναφέρθηκαν εκτενώς στο 1^ο κεφάλαιο της μελέτης, η προσοχή εστιάζεται στους τομείς και στις περιπτώσεις εκείνες, που δύνανται να αφήσουν το δικό τους στίγμα στη συνεργασία των 2 οργανισμών.

4.2 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Στον τομέα αντιμετώπισης των ΥΑ, εξετάζοντας τις γραπτές αναφορές προόδου της ΚΔ, εντοπίζονται σημαντικά αποτελέσματα προόδου. Η σημαντικότερη επισήμανση -αφορούσα και λοιπούς τομείς συνεργασίας- έγκειται στο ότι, η εφαρμογή παράλληλων διαδικασιών αποτελεί τον εύκολο τρόπο παράκαμψης εμποδίων από ΕΕ – ΝΑΤΟ, στις περιπτώσεις διαφοροποιημένων θέσεων από κ-μ και συμμάχους, που δεν ανήκουν και στους 2 οργανισμούς.

4.2.1 Έγκαιρη Προειδοποίηση/ Επίγνωση της Κατάστασης

Στην ΕW/ SA, πραγματοποιείται πλέον τακτική ανταλλαγή αναλύσεων και πληροφοριών, με συνεκμετάλλευση όλων των δυνάμενων στρατιωτικών και επιστημονικών τμημάτων και Υπηρεσιών (κυρίως EU HFC – N HAB – Hybrid CoE), να δράσουν επί τούτου. Ωστόσο, δεδομένης της κρισιμότητας διαβίβασης διαβαθμισμένων και χρονικά κρίσιμων πληροφοριών, αξίζει η εξέταση 3 επιπλέον στοιχείων – προτάσεων.

Το πρώτο αφορά μία υπάρχουσα Υπηρεσία, την EUROPOL και τη δυνατότητα επιπλέον χρησιμοποίησης αυτής. Καθώς διαθέτει ευέλικτους κανόνες

σχετικά με την κοινοποίηση πληροφοριών, μεγαλύτερη ευελιξία στην επιχειρησιακή συνεργασία και δυνατότητα ανταλλαγής προσωπικών δεδομένων με άλλα όργανα, καθίσταται ένα αποδοτικό μέσο, ανταλλαγής στρατηγικών και τεχνικών πληροφοριών με τρίτους εταίρους και κατ' επέκταση για την εξυπηρέτηση του εξεταζόμενου ζητήματος (EPSC Oct. 18, 2017, 5).

Ένα δεύτερο έγκειται στο τι επακριβώς προβλέπει η ευρωπαϊκή έκδοση του BICES, αναφορικά με την επικοινωνία των EU HFC και N HAB. Καθώς το παραπάνω σύστημα αναπτύχθηκε από τις ΗΠΑ (US BICES) για την συλλογή, επεξεργασία και κοινοποίηση πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο, με μία διαφοροποιημένη έκδοση για τη δικτύωση των νατοϊκών τους συμμάχων (BICES), στο οποίο είναι λογικό και επόμενο να υπάρχει φιλτράρισμα πληροφοριών από τις αμερικανικές αρμόδιες υπηρεσίες, δημιουργούνται εύλογα ερωτηματικά για αυτήν την επιπλέον ευρωπαϊκή έκδοση [BICES-X⁹²/ E (Europe)] και τις πληροφορίες που αναμένεται να κοινοποιούνται στο πλαίσιο της συνεργασίας των 2 οργανισμών.

Το τρίτο στοιχείο, όπως προτείνεται και σε άλλα εδάφια, είναι η σύσταση ενός κοινού αρχηγείου θέματος των 2 οργανισμών. Από τη στιγμή που δεν είναι απαιτητή η φυσική παρουσία, η πλέον αποτελεσματική συνέργεια και αντιμετώπιση των ζητημάτων, επιτυγχάνεται με ένα κοινό κέντρο ΔΕ, ή όταν αυτό δεν είναι εφικτό με συστέγαση/ στέγαση των υπόψη κέντρων σε κοινό/ παραπλήσιο χώρο. Το παραπάνω και για την συγκεκριμένη περίπτωση, αφορά τα EU HFC - N HAB και σε ανώτερο επίπεδο τα INTCEN – N JISD.

4.2.2 Πρόληψη – Αντιμετώπιση Κρίσεων και Υποστήριξη Ανθεκτικότητας

Στο συγκεκριμένο εδάφιο υφίσταται αποτελεσματικός συγχρονισμός των 2 οργανισμών, τόσο για την υποστήριξη της ανθεκτικότητας με την ενσωμάτωση των ΥΑ στα EU CDP και NDPP, όσο και των παράλληλων διαδικασιών αντιμετώπισης κρίσεων. Για το δεύτερο, παράδειγμα επιτυχημένης συνεργασίας αποτελεί η δράση του EADRCC, σε αίτημα της Ρουμανίας για ανεφοδιασμό συγκεκριμένου αντισώματος⁹³.

⁹² <https://www.c4ismnet.com/c2-comms/2016/02/11/how-bices-x-facilitates-global-intelligence/>

⁹³ https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152589.htm?

4.2.3 Στρατηγικές Επικοινωνίες

Αναφέρθηκε η ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ του NSCCE και του τμήματος STRATCOM των ειδικών επιχειρησιακών ομάδων Ανατολής και Νότου της ΕΕΑΣ. Όσο αποτελεσματική και να είναι η συνεργασία αυτή, αφορά μία επικοινωνία μεταξύ διαφορετικού επιπέδου Διοίκησης στους 2 οργανισμούς. Μέλημα της ΕΕΑΣ, στην οποία υπάγονται οι άνωθεν επιχειρησιακές ομάδες, είναι η τροποποίηση της οργάνωσής της, ώστε να συμπεριλαμβάνει πλέον και τμήμα STRATCOM, για τις διευθετήσεις σε επίπεδο ΕΕ - NATO. Προέκταση της παραπάνω ενέργειας και κατά το ιδανικό σενάριο, είναι και η εγκαθίδρυση ενός κοινού αρχηγείου θέματος για τους 2 οργανισμούς.

4.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Στην επιχειρησιακή συνεργασία, η κοινή χρήση πληροφοριών, η LS, ακόμα και τα σεμινάρια «lessons learnt» -σε μικρότερο βαθμό- αντανακλούν στο κατώτερο επίπεδο (τακτικό). Απεναντίας, τα βήματα προόδου στη θαλάσσια συνεργασία, στη ναυτιλία και την αεροπλοΐα, με συνεκμετάλλευση όλων των οργανισμών – μηχανισμών, είναι του εξεταζόμενου επιπέδου και ουσιαστικά. Εντοπίζονται όμως και 2 σημαντικές επισημάνσεις, με την πρώτη να αφορά τη γέννηση ενός ερωτήματος και τη δεύτερη τη διαπίστωση απουσίας οποιασδήποτε αναφοράς επί σημαντικού ζητήματος.

4.3.1 Δραστηριότητες στα Ίδια Θέατρα Επιχειρήσεων

Αναφέρθηκε πως ΕΕ και NATO διερευνούν περαιτέρω δυνατότητες συνεργασίας, όταν εξετάζουν ή διεξάγουν δραστηριότητες στα ίδια ΘΕ. Το παραπάνω, συνεπικουρούμενο από την επικείμενη αναθεώρηση των MSO – αναφορικά με το θαλάσσιο πεδίο- από πλευράς ΕΕ, δημιουργεί το ερώτημα, γιατί οι προσπάθειες να στρέφονται στην επίτευξη συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων των 2 οργανισμών και όχι στη σύλληψη κοινού Σχεδίου εκτέλεσης της αποστολής, ανταποκρινόμενου στους τεθέντες στόχους και σκοπούς. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια είναι η –σημαντική- τροποποίηση των MSO/ ΕΕ ώστε να περιλαμβάνει την πλειοψηφία των αντιστοίχων νατοϊκών, καθώς μέχρι σήμερα και όπως φαίνεται από το παράδειγμα των «Sea Guardian» και «Sophia» στη Μεσόγειο, οι 2 οργανισμοί διεξάγουν επιχειρήσεις με εντελώς διαφορετικό

προσανατολισμό και εύρος δραστηριοτήτων. Μία δεύτερη προϋπόθεση, εξαρτώμενη από το ποιος ηγείται της αποστολής και ιδιαίτερα για την περίπτωση της ΕΕ που στερείται τις κατάλληλες δομές, είναι η πλήρης λειτουργικότητα και διασύνδεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Επιχειρήσεων (EU OPSCEN⁹⁴), με την MPCC και το αυτόνομο ευρωπαϊκό Αρχηγείο -εφόσον δημιουργηθεί- ή αντίστοιχη νατοϊκή διαδικασία.

4.3.2 Έλλειψη του Πλαισίου Συνεργασίας «Berlin Plus»

Από την εξέταση των αναφορών προόδου, είναι προφανής μία κρίσιμη έλλειψη. Αυτή έχει να κάνει με το πρακτικό και μακροχρόνιο πλαίσιο συνεργασίας «Berlin Plus», σχετικά με τη δυνατότητα της ΕΕ να διεξάγει τις δικές της επιχειρήσεις, με τη συνεργασία και υποστήριξη του ΝΑΤΟ. Η παράβλεψη αυτή δημιουργεί αντίστοιχα κενό στο πώς αναμένεται η Ευρώπη να «αναλάβει τις επιπλέον ευθύνες που της αναλογούν» με τα υπάρχοντα μέσα και δομή αλλά και στο πώς αναμένεται να λειτουργήσουν από κοινού ΕΕ – ΝΑΤΟ, σε περίπτωση κρίσης που επηρεάζει τα συμφέροντα και των 2 οργανισμών.

Για το πρώτο η απάντηση κρύβεται, αφενός στις μεγαλύτερες δυνατότητες μέσω και διαχείρισης κρίσεων από την ΕΕ, με την συνακόλουθη μείωση της αναγκαιότητας του ΝΑΤΟ –εξαιρουμένων των επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας- σε σχέση με την εποχή που δημιουργήθηκε το «Berlin Plus» και αφετέρου, στις μεγαλύτερες τωρινές φιλοδοξίες της ΕΕ όπως αποτυπώθηκαν στις στρατηγικές στοχεύσεις και που δημιουργούν μία επιφυλακτικότητα στη συμμαχία.

Είναι γεγονός ότι το «Berlin Plus» παραμένει ένα χρήσιμο πλαίσιο συνεργασίας, με ρυθμίσεις σε ισχύ και έτοιμες προς εφαρμογή, αλλά και με ικανότητες πρόσβασης, τουλάχιστον αναφορικά με την ΕΕ, σε δυνατότητες και μέσα που προς το παρόν στερείται. Σημαντικότερο όμως είναι ότι, το υπόψη πλαίσιο συνιστά την μόνη θεσμικά κατοχυρωμένη επιχειρησιακή συνεργασία ΕΕ - ΝΑΤΟ σε μια κρίση και αν μη τι άλλο επιβάλλεται η συμπερίληψή του, σε αυτοτελή ή τροποποιημένη έκδοση, στα κείμενα των 2 οργανισμών.

---

⁹⁴ https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5392/csdp-structure-instruments-and-agencies_en/ EU Operations Centre

4.4 ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ

Η πραγματική αναγνώριση της διάστασης του Κ/Χ, ως ένα υπαρκτό, πλέον των συμβατικών πεδίων επιχειρήσεων και η Τεχνική Συμφωνία (Technical Arrangement) για την άμυνα στον Κ/Χ μεταξύ των 2 οργανισμών, απετέλεσε το θεμέλιο, πάνω στο οποίο εντοπίζεται σημαντικός αριθμός βημάτων προόδου. Έτσι, η ανταλλαγή - κοινοποίηση πληροφοριών – απειλών και εκτιμήσεων, η εκπαίδευση σε εξειδικευμένες σχολές κατάρτισης, η καινοτομία έρευνας - τεχνολογίας και η συνεργασία σε ασκήσεις, έχουν δεχθεί ουσιαστική ώθηση. Άλλα επιμέρους απτά στοιχεία είναι η στενή αλληλεπίδραση των ομάδων αντιμετώπισης περιστατικών ασφάλειας, ο συντονισμός και η ταξινόμηση των Σχεδίων ανταπόκρισης σε διάφορα περιστατικά Κ/Χ, καθώς και η ανάπτυξη εργαλείων και διαδικασιών που σχετίζονται με τον Κ/Χ, με σκοπό την αναγνώριση και τυποποίηση των βέλτιστων πρακτικών. Εξακολουθεί να υφίσταται –και να δηλώνεται- όμως, η ανάγκη για βελτίωση της κατανόησης, του εντοπισμού πιθανών συνεργειών μεταξύ των προσεγγίσεων των 2 οργανισμών και της συντονισμένης ανάπτυξης Σχεδίων σχετικά με την άμυνα στον Κ/Χ.

4.4.1 Διασύνδεση Αρχηγείων Άμυνας στον Κυβερνοχώρο

Από πλευράς ΕΕ, η ENISA φαντάζει ότι μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς στις σημερινές και μελλοντικές προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας στον Κ/Χ, έτσι ώστε να αναβαθμίζεται ο ρόλος της, ως αρμόδια Υπηρεσία της Ένωσης στον υπόψη τομέα, ενεργώντας παράλληλα και σε στενή συνεργασία με άλλες οντότητες, μεταξύ αυτών το Ευρωπαϊκό Κέντρο Εγκλήματος στον Κ/Χ (EC3⁹⁵) της EUROPOL (EPSC Oct. 18, 2017, 4). Όσον αφορά το NATO, στη ΣΚ των Βρυξελλών, οι ηγέτες των συμμάχων και στο πλαίσιο της ενισχυμένης δομής Διοίκησης, συμφώνησαν να δημιουργήσουν ένα νέο Κέντρο Επιχειρήσεων Κ/Χ (COC), με σκοπό να παρέχει SA και συντονισμό της επιχειρησιακής δραστηριότητας του NATO, στον υπόψη τομέα (NATO (b) July 16, 2018).

Μία άμεση διασύνδεση των προαναφερθέντων υπαρκτών και υπό σύσταση Υπηρεσιών και Κέντρων Διοίκησης, δύναται να αποδώσει ικανοποιητικά, την εκπεφρασμένη ανάγκη βελτίωσης της κατανόησης, του εντοπισμού πιθανών συνεργειών και της συντονισμένης ανάπτυξης Σχεδίων των 2 οργανισμών.

⁹⁵ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>

4.5 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ

Μολονότι ο υπόψη τομέας πραγματεύεται σε στρατηγικό επίπεδο, εντούτοις ανιχνεύεται αριθμός στοιχείων στο επιχειρησιακό όμοιο, προς την κατεύθυνση δημιουργίας ενός πλαισίου συντονισμού και αμοιβαίας ενίσχυσης. Ειδικότερα, ανάλογα με τις προόδους στη διαδικασία ολοκλήρωσης της ευρωπαϊκής άμυνας, πρέπει να προβλέπονται επαναλαμβανόμενες συσκέψεις μεταξύ των CARD, EU CDP και NDPP, με τις τελευταίες 2 διαδικασίες να καθορίζουν την αναγνώριση των προτεραιοτήτων, σχετικά με την ανάπτυξη δυνατοτήτων. Επιπλέον, η πρόσκληση της EDA για συμμετοχή της ως παρατηρητή στις συσκέψεις του Σχεδίου Πλαίσιο - Έθνος του NATO (NATO FNC)⁹⁶, αντιπροσωπεύει σίγουρα μια θετική εξέλιξη, που ενισχύεται ακόμα περισσότερο, λαμβάνοντας υπόψη την πραγματική συνεισφορά του NATO FNC, ως προς τον τρόπο ανάπτυξης των ικανοτήτων και τις δυνάμεις που παρέχονται (Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. 2018, 15).

4.6 ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Η συνεργασία των 2 οργανισμών στον συγκεκριμένο τομέα και μέσα από την φόρμουλα των PACE, κρίνεται καταρχάς επιτυχής. Αυτό γιατί επιβεβαιώνοντας την έννοια των ασκήσεων, συμβάλλει ουσιαστικά στην περαιτέρω εκπαίδευση τόσο του προσωπικού όσο και κατ' επέκταση των ίδιων των οργανισμών, βελτώνοντας την επιχειρησιακή τους ετοιμότητα, σε όλο το φάσμα λειτουργίας. Στο πλαίσιο αυτό, μέσα από την άσκηση PACE-17/ CMX-17 και με αντικείμενο τις ΥΑ, είναι χαρακτηριστική η εξαγωγή «lessons learnt» για γρήγορη, αξιόπιστη και ασφαλή διαβίβαση πληροφοριών, όπως αυτά αναλύθηκαν στον υπόψη τομέα ανωτέρω.

4.6.1 Κοινές Ασκήσεις Μεγάλης Κλίμακας

Η διασύνδεση και ώθηση μέσα από ασκήσεις αντίστοιχου θεματολογίου - αντικειμένου, ισχύει και για τους λοιπούς τομείς συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένων της Άμυνας στον Κ/Χ και της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας. Εκεί που υφίσταται ένα κενό, ίσως λόγω της μεγαλύτερης προσοχής στις ΥΑ – Κ/Χ ή -όπως προαναφέρθηκε- εξαιτίας της επιφυλακτικότητας της συμμαχίας σχετικά με τις μεγαλύτερες τωρινές φιλοδοξίες της ΕΕ, είναι η μή

⁹⁶ <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=965>

πραγματοποίηση μεγάλης κλίμακας κοινών ασκήσεων για την εξαγωγή συμπερασμάτων και βελτίωση της επιχειρησιακής συνεργασίας των 2 οργανισμών.

Οι ασκήσεις αυτές, δύνανται να διεξάγονται αρχικά επιτελικά από κοινές ομάδες εργασίας συγκροτούμενες για τον συγκεκριμένο σκοπό, ώστε να αποφασιστεί και εκδοθεί το εξεταζόμενο κατά περίπτωση πλαίσιο – οδηγίες εκτελέσεως ασκήσεως. Έπεται η φάση της διεξαγωγής, με συμμετοχή κοινών στρατευμάτων, οποιουδήποτε επιπέδου, προέλευσης και δομής. Αναφέρονται χαρακτηριστικά, άσκηση του πλαισίου συνεργασίας «Berlin Plus» υπό την ηγεσία της ΕΕ, ή άσκηση συγκρότησης – μεταφοράς και ανάπτυξης δυνάμεων - συμπεριλαμβανομένων των EU Battlegroups⁹⁷- υπό την ηγεσία του NATO.

4.7 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Πέραν από την επιδίωξη μεγαλύτερης συνοχής μεταξύ των EU CDP – NDPP, την υποστήριξη της ανθεκτικότητας στις ΥΑ –με συνεξέταση των STRATCOM- και της άμυνας – ασφάλειας στον Κ/Χ, υλοποιείται μία ευρεία γκάμα κοινών δράσεων αλληλεπίδρασης στο εσωτερικό μεμονωμένων εθνών, που ανεξαρτήτως των μελλοντικών πρακτικών αποτελεσμάτων (επί του πεδίου), αποδεικνύει την επιτυχημένη συνεργασία επιχειρησιακού επιπέδου μεταξύ των 2 οργανισμών.

Οι διεξαγόμενες δράσεις –σε πιλοτικό πλαίσιο- μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν, πολιτική προστασία και ευαισθητοποίηση του κοινού, αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, περί των φορητών όπλων και του ελαφρού οπλισμού, αποθήκευση πυρομαχικών, αντιμετώπιση CBRN και C-IED ζητημάτων, επιμόρφωση και εκπαίδευση, υποστήριξη δράσης ΔΟ, δημοκρατικό έλεγχο των Ενόπλων Δυνάμεων (Τυνησία) και μεταρρύθμιση Κρατικών Υπηρεσιών Ασφαλείας (Ουκρανία). Οι παραπάνω, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα ανάπτυξης κατόπιν αιτήματος εμπειρογνομώνων, αφενός φανερώνουν τη δυναμική του φάσματος δραστηριοτήτων και αφετέρου επιβεβαιώνουν την πλήρη αντίληψη των απαιτήσεων ανθεκτικότητας από ΕΕ – NATO, ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν

---

⁹⁷ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/33557/eu-battlegroups_en

καλύτερα μεμονωμένα έθνη και κατ' επέκταση τα κ-μ και τους συμμάχους τους, σε περίπτωση που απαιτηθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το κεφάλαιο αυτό αφορά την εξαγωγή συμπερασμάτων και την υποβολή προτάσεων. Για τα πρώτα, δεν πραγματοποιείται επισήμανση των συνολικά αναλυθέντων ζητημάτων στα λοιπά κεφάλαια της μελέτης –άλλωστε ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει και να τα εντοπίσει στο περιεχόμενο αυτής-, αλλά κατάδειξη των πλέον αποφασιστικών, που πρέπει να αντιμετωπιστούν δυναμικά και μέσα από στοχευμένες προτάσεις, προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής συνεργασίας των 2 οργανισμών.

5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι 2 οργανισμοί έχουν συντάξει μεγάλο αριθμό από Σχέδια, εγχειρίδια, πλαίσια και πρωτόκολλα συνεργασίας, σε διάφορους τομείς, μεταξύ άλλων για ΥΑ, Κ/Χ, ασκήσεις, αμυντική βιομηχανία και έρευνα. Τα παραπάνω όμως δεν αποτελούν παρά μνημόνια συνεργασίας, «ορφανά» από την έλλειψη μίας ευρύτερης στρατηγικής και που τελικώς επαφίενται στις κατά περίπτωση διευθετήσεις μεταξύ των δρώντων για την εκπλήρωση του σκοπού τους.

ΕΕ και NATO λόγω των διαφορετικών προτεραιοτήτων και της απουσίας ενός ενιαίου θεματολογίου ως προς την κοινή αντίληψη και ιεράρχηση των απειλών, εξακολουθούν να υιοθετούν ελαφρώς διαφορετικές προσεγγίσεις, ενώ παραμένει επιτακτική η ανάγκη βελτίωσης των μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κ-μ και συμμάχων, καθώς και η έγκαιρη και μεγαλύτερη συμβολή τους, ως προς την παροχή ενδείξεων σχετικά με πιθανές απειλές. Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η εννοιολογική διαφοροποίηση των υβριδικών δραστηριοτήτων από πολεμική πράξη, κάτι που περιορίζει αναπόφευκτα την ενεργοποίηση των συμβατικών δεσμεύσεων από ΕΕ και NATO.

Πολυδιάστατο και με ευρείες προεκτάσεις θέμα προκύπτει κατά την ανάπτυξη δυνατοτήτων. Σαφώς το θεματολόγιο της ΕΕ και με κίνητρο την επιπλέον ανάληψη ευθυνών εμπλουτίστηκε, για να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην ευρωπαϊκή άμυνα. Μία σειρά οργανισμών και διαδικασιών που αναπτύχθηκαν για τον σκοπό αυτό, συμπεριλαμβανομένων της MPCC, της PESCO, του EDAP, του EDF και της CARD, αποτελούν πειστήριο, δίνοντας την

απαραίτητη ώθηση προς την κατεύθυνση της κάλυψης των ευρωπαϊκών αμυντικών αναγκών. Απεναντίας, οι ίδιες ευρωπαϊκές προσπάθειες σε συνδυασμό με τις αδιευκρίνιστες προθέσεις που εξακολουθούν να υφίστανται, γύρω από την «strategic autonomy» και το ζήτημα δημιουργίας του «EU army», δύνανται να οδηγήσουν σε αύξηση των ανησυχιών, αμφιβολιών, πιθανών παρεξηγήσεων, έως και να αποτελέσουν τροχοπέδη στη συνεργασία των 2 οργανισμών. Κρίσιμα επιμέρους στοιχεία που πρέπει να συγκρατηθούν, αφορούν τη διασύνδεση των ευρωπαϊκών προσπαθειών –ιδίως της PESCO- με την αύξηση της κατανομής των βαρών σε επίπεδο ευρωατλαντικό, αλλά και την πλέον πιθανή προσέγγιση μεταξύ της επιπλέον ανάληψης ευθυνών και της «strategic autonomy». Σύμφωνα με αυτήν, η ΕΕ πρέπει να είναι σε θέση να δρα τόσο σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ, όσο και αυτόνομα, όταν αυτό καθίσταται απαραίτητο.

Ωστόσο καθοριστικό παράγοντα στην ανάπτυξη δυνατοτήτων, αποτελεί η στάση των κ-μ και συμμάχων. Αυτά, επιλέγουν πού θα χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους και καθορίζουν τις προτεραιότητές τους, βάση της εθνικής τους ασφάλειας και στρατηγικής τους, της -στρατηγικής τους- κουλτούρας, αλλά και της αντίληψης των τρεχούσης φύσεως απειλών τους. Στο πλαίσιο αυτό, κάποια ενεργούν μέσω της ΕΕ και/ ή του ΝΑΤΟ, άλλα χρησιμοποιούν και διαφορετικές μορφές, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών, διμερών ή και «ad hoc» συμμαχιών. Επισημαίνεται ιδιαίτερα η στάση της Γαλλίας, που υποστηρίζει διάφορες πρωτοβουλίες εντός και εκτός ΕΕ - ΝΑΤΟ, αλλά παράλληλα θεωρεί πως πρέπει να προσφέρει φιλόδοξες αμυντικές συνεργασίες, δίνοντας ύψιστη προτεραιότητα στα πιο πρόθυμα και ικανά –από πλευράς δυνατοτήτων- κράτη.

Σημαντικός αναμένεται ο αντίκτυπος του επερχόμενου Brexit διαμορφούμενος από τη μελλοντική σχέση μεταξύ ΕΕ – ΗΒ. Σε περίπτωση απόκλισης, οι δεδομένα ισχυρές Άγγλο-Αμερικανικές πιέσεις στο εσωτερικό του ΝΑΤΟ, αναμένεται να επιφέρουν επιπτώσεις, στη σχέση των ΗΠΑ με την ΕΕ και κατ' επέκταση στη σχέση ΝΑΤΟ – ΕΕ.

Ο τομέας της βιομηχανίας - έρευνας και ιδιαίτερα στο πλαίσιο της αερο/ ναυπηγικής ταλανίζεται από κλιμακούμενο ανταγωνισμό, κυρίως σε επίπεδο ευρωατλαντικό αλλά και ενδοευρωπαϊκό, όπου οι επιδιώξεις και τα ισχυρά κίνητρα - συμφέροντα, επηρεάζουν και καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τη συνεργασία των 2 οργανισμών. Ανάλογη επιρροή, των συγκρουόμενων αυτών συμφερόντων

και μέσα από τις εθνικές πολιτικές των ισχυρών κρατών – μελών και συμμάχων, ασκείται σε προγράμματα, όπως τα «Pooling & Sharing» και «Smart Defence», που αναπτύχθηκαν για να εξαλείψουν τον κίνδυνο αλληλοεπικαλύψεων προς την κατεύθυνση της συμπληρωματικότητας. Απεναντίας, υλοποιούνται κοινά προγράμματα αλλά και σημαντικές πρωτοβουλίες, σε έναν αποδοτικό ως προς την ενίσχυση των 2 οργανισμών προσανατολισμό.

Σε ότι αφορά τα συμπεράσματα επί των επιχειρησιακών διαστάσεων, διαπιστώνεται ότι επιτυγχάνεται εν μέρει συνεργασία μέσα από ένα ευρύ σύνολο δράσεων για την αξιοποίηση και εκμετάλλευση των υπάρχοντων δομών και δυνατοτήτων. Επιπλέον, η εφαρμογή παράλληλων διαδικασιών, αποδεικνύεται εύκολος τρόπος παράκαμψης εμποδίων από ΕΕ – NATO, στις περιπτώσεις διαφοροποιημένων θέσεων από κ-μ και συμμάχους, που δεν ανήκουν και στους 2 οργανισμούς.

5.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αν ΕΕ και NATO επιθυμούν την επίτευξη μίας ολοκληρωτικής συνεργασίας, επιβάλλεται να αναθεωρήσουν και να συντονίσουν τα στρατηγικά τους σχέδια, δηλαδή τόσο την EUGS όσο και το Στρατηγικό Σχέδιο του NATO, προς την κατεύθυνση μίας κοινής στρατηγικής.

Για την επίτευξη και τη συνεχή εξέλιξη του ανωτέρω, ο πολιτικός διάλογος πρέπει να επεκταθεί στο ανώτατο επίπεδο και σε τακτική βάση, εισάγοντας παράλληλες και διαδραστικές συνεδριάσεις μεταξύ των EC και NHQ – NAC. Επιπρόσθετα, πρέπει να καθιερωθούν τακτικές κοινές συσκέψεις, συμπεριλαμβανόμενων αυτών μεταξύ των Υπουργών Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας και Οικονομικών. Αποφασιστικής σημασίας, είναι η παροχή αμοιβαίων εγγυήσεων ασφάλειας και άμυνας σε μεμονωμένα έθνη, είτε για την προσέλκυση και συμμετοχή αυτών στους 2 οργανισμούς, είτε για την εγκαθίδρυση μίας εποικοδομητικής συνεργασίας σε επίπεδο κρατών και οργανισμών, με την επιτυχή ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την μετά-Brexit εποχή, να κυριαρχεί στη δεύτερη περίπτωση. Τέλος, σημαντικό ζήτημα αποτελεί η εξεύρεση λύσης στον συμβιβασμό των αντικρουόμενων θέσεων και σε διαφορετική περίπτωση, η εύρεση τρόπων παράκαμψης των θέσεων αυτών.

Το επόμενο βήμα περιλαμβάνει την υιοθέτηση μίας υπό-στρατηγικής, ή διαφορετικά μία «Λευκή Βίβλο», επιτρέποντας αφενός την πρακτική μετάφραση της κοινής στρατηγικής στους στόχους που χρειάζεται να εκπληρωθούν και αφετέρου παρέχοντας ένα σαφώς καθορισμένο πολιτικό πλαίσιο, για περαιτέρω ευθυγράμμιση και συγχρονισμό των 2 οργανισμών.

Αναφορικά με τις ΥΑ, κρίνεται ως απαραίτητη η θεσμοθέτηση ενός μηχανισμού κοινής αντίληψης απειλής και η ανάπτυξη ικανοτήτων, αφενός της ΕΕ, ώστε να αξιολογεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο τα τρωτά σημεία και να δημιουργεί ένα μητρώο απειλών σε κρίσιμους κρατικούς τομείς με σκοπό να προειδοποιεί για τον κίνδυνο ΥΑ και αφετέρου του ΝΑΤΟ, ώστε να ενισχύει την αξιοπιστία των στρατιωτικών δομών σε σενάρια ΥΑ.

Η βελτίωση των ΕW/ SA, με την καθιέρωση οργανωμένων, τακτικών και ασφαλών επικοινωνιών μεταξύ των μελών των 2 οργανισμών, αποτελούν εχέγγυα προώθησης της σταθερότητας και ασφάλειας. Το παραπάνω και στο πλαίσιο των επιχειρησιακών διαστάσεων, δύναται να πραγματοποιηθεί με επιπρόσθετη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της EUROPOL, με την πλήρη δικτύωση – εκμετάλλευση πληροφοριών του συστήματος BICES και με τη σύσταση κοινού αρχηγείου θέματος. Εγκαθίδρυση του τελευταίου προτείνεται και στον υποτομέα STRATCOM, μαζί με δομική τροποποίηση της ΕΕΑΣ για τη συμπερίληψη ομώνυμου τμήματος. Αναφορικά με τον Κ/Χ, μία άμεση διασύνδεση των ENISA – EC3 - COC, δύναται να αποδώσει ικανοποιητικά, την εκπεφρασμένη ανάγκη βελτίωσης της κατανόησης, του εντοπισμού πιθανών συνεργειών και της συντονισμένης ανάπτυξης Σχεδίων θέματος.

Επιπροσθέτως, ΕΕ και ΝΑΤΟ πρέπει να διερευνήσουν τις δυνατότητες άμεσης ενίσχυσης της ανθεκτικότητας των κ-μ και συμμάχων τους, καθώς επίσης να επεκταθεί η υπάρχουσα νατοϊκή δέσμευση ανταλλαγής πληροφοριών και αμοιβαίας συνδρομής και στο επίπεδο της ΕΕ, ώστε να αρθούν οι ανησυχίες και αμφιβολίες για την κοινοποίηση διαβαθμισμένων πληροφοριών, σχετικών με κρίσιμα ζητήματα εθνικής σημασίας.

Κρίσιμη είναι και η ανάπτυξη συντονισμένης αντίδρασης των 2 οργανισμών. Αυτό που πρέπει να πραγματοποιηθεί από πλευράς ΕΕ, είναι να αναπτυχθεί περαιτέρω ο μηχανισμός εφαρμογής που σχετίζεται με το άρθρο της

«αλληλεγγύης», όπου τα θεσμικά όργανα θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση και το συντονισμό στο κ-μ που έχει ανάγκη, ενώ οι 2 οργανισμοί πρέπει να συντονίσουν τα επιχειρησιακά τους Σχέδια και να αποκτήσουν καλύτερη κοινή κατανόηση, σχετικά με τη συνεισφορά του κάθε ενός στην αντιμετώπιση των ΥΑ.

Τέλος, στην επιχειρησιακή συνεργασία επιβάλλεται αφενός να εξεταστούν οι δραστηριότητες των 2 οργανισμών στα ίδια ΘΕ, όπου μέσω της αναθεώρησης των MSO/ ΕΕ, να προχωρούν στη σύλληψη κοινού Σχεδίου και αφετέρου, να συμπεριλαμβάνεται το πλαίσιο συνεργασίας «Berlin Plus» στο θεματολόγιο αυτών. Τα παραπάνω, με επιπρόσθετες κοινές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας και με συμμετοχή κοινών στρατευμάτων, οποιουδήποτε επιπέδου, προέλευσης και δομής, θα πρέπει να εξετάζονται – βελτώνονται σε όλα τα στάδια εξάσκησης επί του πεδίου.

Το σύνολο των ανωτέρω δράσεων, περιγράφει το πρώτο νοητό σκέλος μίας αποτελεσματικής συνεργασίας, αναφορικά με τη σχεδίαση, την ετοιμότητα αντιμετώπισης των εκάστοτε απειλών, της έγκαιρης επίγνωσης των διαμορφούμενων καταστάσεων και της συντονισμένης αντίδρασης. Ωστόσο, το πλέον αποφασιστικό ζήτημα αφορά των καθορισμό των έργων και τη συγκρότηση των απαραίτητων δυνάμεων για την υλοποίηση αυτών.

Μία κατανομή των έργων –δευτερεύουσα επιλογή καθώς δε συνάδει με την επιδιωχθείσα αύξηση δυνατοτήτων από πλευράς ΕΕ- δύναται να στηριχθεί στην υφιστάμενη και κλασική διχοτόμηση μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών ικανοτήτων των 2 οργανισμών. Προϋπόθεση όμως αποτελεί η συνεργασία και ο συντονισμός από τη φάση της σχεδίασης μίας αποστολής – επιχείρησης, καθώς και η διεξαγωγή αυτής υπό κοινή ομπρέλα. Η πιθανότερη προσέγγιση αφορά την εφαρμογή πολυεπίπεδων αναλυτικών πλαισίων, όπου κοινές δράσεις ΕΕ - NATO, θα μπορούσαν να διαμορφωθούν με την ανάθεση διαφορετικών αρμοδιοτήτων σε κάθε οργανισμό, ανάλογα με τα διαφορετικά επίπεδα ενδιαφέροντος, τις φάσεις διεξαγωγής της αποστολής - επιχείρησης και τον προσανατολισμό αυτής, με πρόβλεψη εμπλοκής του NATO σε επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας για την εδαφική άμυνα στην Ανατολή αλλά και γενικότερα σε περιπτώσεις γενικευμένης σύρραξης.

Στο ζήτημα των απαραίτητων δυνάμεων για την εκτέλεση των τεθέντων έργων, η δημιουργία ενός ενιαίου συνόλου, αποτελεί μονόδρομο. Ο κυριότερος λόγος που ωθεί ουσιαστικά στην ανωτέρω πρόταση, σχετίζεται με τα περιορισμένα υφιστάμενα μέσα, σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Καθώς αυτά αντλούνται από τα κ-μ και συμμάχους, οποιαδήποτε διαφοροποίηση επί των απαιτήσεων, αλληλοεπικάλυψη στόχων και συγκεχυμένες δομές διοικήσεως, κρίνονται ως μη αποδεκτά και εναντίον σε κάθε λογική συνέργειας και αποτελεσματικότητας. Μεσοπρόθεσμο στόχο δύναται να αποτελέσει, ο μετασχηματισμός του προαναφερθέντος συνόλου σε μόνιμο, με σαφώς καθορισμένη και μόνιμη λειτουργία ΔΕ των αποστολών και επιχειρήσεων, υποστηριζόμενων από αντίστοιχα μόνιμες πολυεθνικές δυνατότητες. Πέραν από την προφανή και καταλυτική, εγκαθίδρυση και λειτουργία του αυτόνομου ευρωπαϊκού Αρχηγείου για την ΔΕ, επέκταση και παράλληλα πυλώνας ενίσχυσης, προβάλλει η σύσταση ισχυρών πλαισίων συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένων του NATO FNC και της προτεινόμενης σε επίπεδο ΕΕ, ισχυρής διακυβερνητικής στρατιωτικής συμμαχίας υπό την ηγεσία της Γαλλίας. Η τελευταία ιδιαίτερα περίπτωση ξεχωρίζει, έχοντας ως θεμελιώδη συστατικά, μία κοινή και αξιόπιστη στρατιωτική δύναμη συγκροτούμενη από τα ισχυρότερα κ-μ, έναν κοινό προϋπολογισμό και ένα κοινό στρατιωτικό δόγμα ανάληψης αποστολών και επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιφέρεια της Ένωσης. Ενισχυτικά ως προς το σύνολο των ανωτέρω, στην κατεύθυνση ανάπτυξης των δυνατοτήτων και σε κατώτερο επίπεδο –επιχειρησιακό-, απαντά η επίτευξη συνέργειας και σύγκλισης μεταξύ των CARD, EU CDP και NDPP.

Αναφορικά με την βιομηχανία και έρευνα, αν και η συγκράτηση των αλληλοεπικαλύψεων αποδεικνύεται ως μία πρακτικά ανέφικτη προσδοκία, εντούτοις, πρέπει να διευρυνθούν κοινά προγράμματα και σημαντικές πρωτοβουλίες, για την αποτελεσματική ενδυνάμωση των πολυεθνικών δυνατοτήτων. Ιδιαίτερα για την προαναφερθείσα περίπτωση της Γαλλίας, καθώς η ίδια εμπλέκεται σε πλήθος προγραμμάτων, ο υπόψη τομέας συνιστά μία κατάσταση «quattro-win», όπου η εφαρμογή έξυπνων πολιτικό-οικονομικών μεθοδεύσεων -ευέλικτη χρηματοδότηση- δύναται να αποδώσει κέρδη, στην ίδια, στα κ-μ μέσω της ενίσχυσης αυτών μεμονωμένα, στο ίδιο το πλαίσιο συνεργασίας και κατ' επέκταση στους 2 οργανισμούς.

Εν κατακλείδι, αυτό που ουσιαστικά υποστηρίζεται μέσα από τις διάφορες στρατηγικές και επιχειρησιακές στοχεύσεις, είναι η ανάγκη προσανατολισμού των 2 οργανισμών στην εμβάθυνση της συνεργασίας για επίτευξη των μέγιστων δυνατών συνεργειών, προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας. Ιδιαίτερα για την ΕΕ, απώτερος στόχος πρέπει να θεωρείται αυτός που ήδη περιγράφεται στη στρατηγική της, η ικανότητα να δρα αυτόνομα, όταν αυτό καθίσταται απαραίτητο και μοναδικός δρόμος υλοποίησης, η ανάπτυξη αυτόνομων δυνατοτήτων, σημαντικό ποσοστό των οποίων επιτυγχάνεται μέσω της ανωτέρω συνεργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arteaga F. (Feb. 16, 2017) *European Defence Between the Global Strategy and its Implementation*. Elcano Royal Institute. WP4/2017. Ανακτήθηκε 24 Νοε 2018 από: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/1e698ba2-2ff0-4a6a-8b5f-0fad2dc0d122/WP4-2017-Arteaga-European-defence-between-Global-Strategy-implementation.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1e698ba2-2ff0-4a6a-8b5f-0fad2dc0d122/>
- Biscop, S. (Sep 6, 2018) *Don't be too shy about PESCO*. EGMONT. Ανακτήθηκε 23 Νοε 2018 από: <http://www.egmontinstitute.be/dont-be-too-shy-about-pesco/>
- Blankenship, B. (Aug 7, 2018) *Control Vs. Cost-Sharing: The dilemma at the heart of NATO*. War On The Rocks. Ανακτήθηκε 21 Νοε 2018 από: <https://warontherocks.com/2018/08/control-vs-cost-sharing-the-dilemma-at-the-heart-of-nato/>
- Council of the EU (a) (Dec, 2016) *common set of proposals*. Ανακτήθηκε 3 Ιουλ 2018 από: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15283-2016-INIT/en/pdf>
- Council of the EU (b) (Jun. 14, 2017) *Progress report*. Ανακτήθηκε 21 Σεπ 2018 από: <https://www.consilium.europa.eu/media/23997/170614-joint-progress-report-eu-nato-en.pdf>
- Council of the EU (c) (Dec. 5, 2017) *common set of new proposals*. Ανακτήθηκε 27 Σεπ 2018 από: <https://www.consilium.europa.eu/media/31947/st14802en17.pdf>
- Council of the EU (d) (May 31, 2018) *Third progress report*. Ανακτήθηκε 28 Σεπ 2018 από: <https://www.consilium.europa.eu/media/35578/third-report-ue-nato-layout-en.pdf>
- EPSC. (Oct. 18, 2017) *The Defence-Security Nexus. Towards an EU Collective Security*. EPSC Strategic Notes. Issue 28. Ανακτήθηκε 16 Οκτ 2018 από: https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc_strategic_note_28_-_the_defence-security_nexus_-_towards_an_eu_collective_security.pdf
- European Commission. (Apr. 6, 2016) *FAQ: Joint Framework on countering hybrid threats*. Fact Sheet. Ανακτήθηκε 11 Οκτ 2018 από: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-1250_en.htm
- Haroche P. (Okt 6, 2016) *Interdependence, Asymmetric crisis and European defence Cooperation*. European Security. Volume 26, 2017 - Issue 2. <https://doi.org/10.1080/09662839.2017.1294579>
- Howorth J. (June 30, 2017) *EU-NATO Cooperation: The Key to Europe's security future*. European Security. Volume 26, 2017 - Issue 3. <https://doi.org/10.1080/09662839.2017.1352584>

Howorth, J. (May, 2017) *Strategic autonomy and EU-NATO Cooperation:squaring the circle*. EGMONT. Security Policy Brief. No 85. Ανακτήθηκε 23 Νοε 2018 από: <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2017/05/SPB85.pdf?type=pdf>

Keohane, D. (Aug 2, 2016) *Both Paris and Berlin are keen to boost the EU's military role in the world. But their different strategic cultures may hinder the creation of a stronger EU defense*. Carnegie Europe. Ανακτήθηκε 30 Οκτ 2018 από: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64222>

Keohane, D.(a). (2018) *EU Military Cooperation and National Defense*. ASPJ - Africa & Francophonie 3rd Quarter 2018. Ανακτήθηκε 22 Σεπ 2018 από: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ_French/journals_E/Volume-09_Issue-3/keohane_e.pdf

Lasconjarias G. Larsen A. (2015) *NATO's Response to Hybrid Threats*. NATO DEFENSE COLLEGE. Forum Paper 24. Ανακτήθηκε 26 Οκτ 2018 από: https://www.files.ethz.ch/isn/195405/fp_24.pdf

Lazarou E. (a). (July, 2018) *NATO summit. A critical time for European defence*. European Parliamentary Research Service (EPRS). Ανακτήθηκε 24 Σεπ 2018 από: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625109/EPRS_BRI\(2018\)625109_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625109/EPRS_BRI(2018)625109_EN.pdf)

Lazarou E. (b). (July, 2016) *Europe of Defence? Views on the future of defence cooperation*. EPRS. Briefing. Ανακτήθηκε 3 Οκτ 2018 από: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586607/EPRS_BRI\(2016\)586607_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586607/EPRS_BRI(2016)586607_EN.pdf)

Lazarou E. Littlehale M. (Dec, 2016) *EU-NATO cooperation and European defence after the Warsaw Summit*. EPRS. Ανακτήθηκε 28 Σεπ 2018 από: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595855/EPRS_BRI\(2016\)595855_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595855/EPRS_BRI(2016)595855_EN.pdf)

Mogherini, F. (2016) *Shared Vision, Common Action:A Stronger Europe, A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. Ανακτήθηκε 5 Οκτ 2018 από: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

NATO (a). (Nov 29, 2017) *Second progress report*. Ανακτήθηκε 24 Σεπ 2018 από: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_11/171129-2nd-Joint-progress-report-EU-NATO-eng.pdf

NATO (b). (July 16, 2018) *Cyber defence*. Ανακτήθηκε 11 Νοε 2018 από: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm

NATO (c). (July 18, 2018) *Relations with the European Union*. Ανακτήθηκε 22 Σεπ 2018 από: https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_49217.htm

Raik K. Järvenpää P. (May, 2017) *A New Era of EU-NATO Cooperation. How to Make the Best of a Marriage of Necessity. International Centre for Defence and Security (ICDS)*. Ανακτήθηκε 11 Οκτ 2018 από: https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_Report_A_New_Era_of_EU-NATO.pdf

Republique Francaise. (Oct, 2017) *Defence and National Security Strategic Review. DICO D - Bureau des éditions*. Ανακτήθηκε 24 Σεπ 18 από: <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/popup/content/download/520198/8733095/version/2/file/DEFENCE+AND+NATIONAL+SECURITY+STRATEGIC+REVIEW+2017.pdf>

Rynning S. (Reviewed). (2018) *Defence of the West: NATO, the European Union and the Transatlantic Bargain. Joint Force Quarterly (JFQ) 90, 3rd Quarter 2018* . Ανακτήθηκε 25 Νοε 2018 από: http://fiindresearcher.sdu.dk/portal/files/142070966/Rynning_review_JFQ.pdf

S., Popescu N. Secieru. (Oct, 2018) *Hacks, leaks and disruptions. Russian cyber strategies. EUISS. Chaillot Paper No 148*. Ανακτήθηκε 13 Νοε 2018 από: European Union Institute for Security Studies

Sartori P. Marrone A. Nones M. (July 16, 2018) *Looking Through the Fog of Brexit: Scenarios and Implications for the European Defence Industry. Istituto Affari Internazionali (IAI)*. Ανακτήθηκε 15 Οκτ 2018 από: <http://www.iai.it/sites/default/files/iai1816.pdf>

Stabile A. Lasconjarias G. Sartori P. (2018) *NATO-EU Cooperation to Project Stability. IAI*. Ανακτήθηκε 29 Σεπ 2018 από: <https://www.iai.it/sites/default/files/iai1818.pdf>

Strikwerda J. (May 20, 2016) *Sovereignty at Stake? The European Commission Proposal for a Defence and Security Procurement Directive. European Security. Volume 26, 2017 - Issue 1*. <https://doi.org/10.1080/09662839.2016.1255198>

The Federal Government. (2016) *WHITE PAPER on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*. Ανακτήθηκε 24 Σεπ 2018 από: <https://www.bundeswehr.de/resource/WhitePaper.pdf>

Thränert O. Zapfe M. (2017) *Strategic Trends. ETH Zurich*. Ανακτήθηκε 18 Σεπ 2018 από: <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/ST2017.pdf>